SLOVENSKÝ SPISOVATEĽ KLENOTY

FRANTIŠEK ŠVANTNER

MALKA

Doslov napísal
Andrej Chudoba

Štátna vedecká knižnica
V BANSKEJ BYSTRICI
A 23571 a
376.074
BRT. 4-3

ŠVK Banská Bystrica
270001000065669

© Mária Švantnerová 1980
© Illustrations František Blaško 1980

Stretnutie

Bol som vtedy v nočnej.

Bol som v nočnej službe, aby ste ma lepšie rozumeli.

Ja totiž strážim na píle dosky. Pravda, robím to len v noci, keď píla stojí, páni spia a tma zakrýva zlodejské stopy. Je to robota ľahká, ale pre mňa práve dosť, lebo okrem staroby morduje ma i drevená noha, ktorú som si z vojny doniesol. No a v takej robote si posedieť dlhšie nemôžeš, ani postáť na jednom mieste, lebo niekto v bezpečnom úkryte jastrabím zrakom len na to striehne. Ak chceš, aby ráno nebolo hundranie, vyšetrovanie a bohvieaké ešte nepríjemnosti, ak nechceš, aby ťa poslali na bezplatný odpočinok, ak sa ti ešte žiada chlebík a kedy-tedy i glgček na zohriatie, tak behaj, skáč, premeriavaj krížom-krážom celý sklad, ponazeraj do všetkých kútov, poobchádzaj všetky klietky dosák, akoby si sa hral s neviditeľným o žmúračku. Obhliadaj jedno miesto aj sto ráz, lebo azda práve na deväťdesiatom deviatom raze sa ti pozdá, že pred chvíľou sa tade niekto prešmykol.

Nezabudni poklepať niekedy paličkou po doskách, kedy-tedy i zahvzdni alebo zaachkaj, aby si aj z diaľky plašil ani sova.

Takto od mrku do svitania.

Vravím, pre takého šarvanca s krátkymi nohavicami, s vyšibaným zadkom a s obtlčenými kolenami alebo, povedzme, pre dvadsaťročného chasníka by to bola pasia, ale pre mňa, starúcha s piatimi krížmi na chrbte a s drevenou nohou, je to mordovačka, po ktorej ležím ani klada.

V tú noc som sa však nenaháňal. Nebolo treba. Od rána vydúvala zima ľady, popoludní sa kydal sneh a zvečera začalo skučať vetrisko ani terpentínom natretý pes a skuvíňalo celú noc, rozmetávajúc praný sneh na všetky strany. V taký čas aj vlk zasekne chlpatý chvost medzi nohy a oblizuje napuchnutým jazykom zamrznutú kôru stromov, nie že by človek vystrčil nos z dverí. Nemal som obavy. Rozložil som oheň pod strieškou na závetrí a hrial som si skrehnuté ruky i živú nohu. Bolo mi takto obstojne, i keď sa mi zima neprestávala pchať pod pazuchy, i keď sa noc besnela. Kládol som práve zapekačku na uhlíky, a vtedy ho vypľula tma.

Vravím, že ho vypľula tma, lebo ťažko veriť, že by bol odniekiaľ prišiel. Tma ako v rohu, záveje, vetrisko zdivené, cesty nevyňucháš, no v nijakom prípade čas nie na prechádzky. Nezbadal som ho skôr, len keď bol dva kroky od ohňa. Aj vtedy ho prezradili len okále, čo sa blyšťali ani krvilačnému zveru.

Keď bol celkom blízko, zamrmlal čosi na pozdrav, vystrel ruky proti uhlíkom a zvesil oči tak, že som do nich nemohol pozrieť. Čudný chlap to bol. Na nikoho neupamätúval. Mal na sebe zimný kabát, ale istotne po mladšom bratovi, ak nie od syna, lebo aj plecia mu sťahoval, ani rukávy mu nestačili. Okolo krku mal obkrútené akési strakaté tračky. Vlasy mu prikrývala čiapka, taká, akú začínajú nosiť naše dievky.

Nazvali by ste ho baráberom, keby sa pred vami tak postavil ako predo mnou, ale ja, len čo sa mu zablyšťali oči vo tme, mal som o ňom inakšiu mienku.

Ako som už povedal, zastal predo mnou a vystrel do ohňa ruky. Zastal na chodníku, práve na tom mieste, kade by som išiel, ak by sa mi zachce-

lo pozrieť, či niekto nekradne dosky. Práve na tom mieste stál a nehovoril nič. Bol som ako v klepci, lebo dozadu sa hodiť nedalo, iba ak by som bol striešku prevalil, a sprava i zľava boli klietky dosák. Nebolo najlepšie so mnou. A ako to už býva, že nešťastie nechodí samo, tak bolo aj so mnou. Vošiel mi na potrest ešte i kŕč do nohy. Taký kŕč mi do tej nohy vždy vojde, ak ju mám dlhšie pokrčenú, ale stačí nohu vystrieť, a kŕč sa stratí. Pravda, vtedy božechráň nohou pomyknúť. Bál som sa toho chlapa, čo stál nado mnou ani vartáš. Myslel som, že také vystierame nohou si on môže celkom inakšie vysvetľovať, povedzme, že chcem ujsť, a môže mi dať ľahko na dobrú noc, aby mi viac kŕče do nohy nevchádzali. Nepomrvil som preto ani prstom, radšej som trpel bôľ. Budete sa mi smiať, ale byť tak v mojej koži, nesmiali by ste sa veru, byť tak v mojej koži, smrkali, kašlali, odrhúvali by ste očistom celkom tak ako ja.

Kašľom si človek neraz vypomôže v trápnej chvíli. Možno že i ja by som bol pomohol, keby to bola bývala len chvíľa. Ale vtedy čas sa míňal a nerobilo sa nič na môj prospech. Chlapisko stálo

bez slova pri ohni, len vetrisko skuvíňalo a sneh sa občas strúsil zo striešky do ohňa.

Nemohol som už dlhšie takto čakať, nemohol som hlavne pre nešťastný kŕč. Pohniezdil som sa i nohu som si poriadne vystrel, a aby sa to nezdalo môjmu trýzniteľovi podozrivé, prihovoril som sa mu napochytre.

— Odkiaľ, priateľko?

— Z Ilavy, — vrkol.

Somár starý, mohol si vedieť, že takýto chlap nemôže ísť zo záletov — hreším sa a kašlem, že sa mi skoro gágor štiepa na triesky, kašlem raz, dva a chcel by som aj viac, ale sa nedá, chriakam, siakam, ale aj to len raz, dva, viac sa mi nedá, nie som suchotinár.

— Už vás vypustili? — nadväzujem, aby si nemyslel, že sa ho bojím.

Nehovoril nič, len oprel na mňa oči. O tých očiach som už spomenul, že sa blyšťali ani okále krvilačného zvera, nedalo sa do nich priamo dívať, pálili ako uhlíky na holom tele. Keď vtedy pozrel na mňa, ohol som chrbát, sklonil hlavu, ale najradšej by som sa mu bol otočil okolo nôh ako psíča.

No aj tak sa neprestával na mňa dívať. Sedeli mi nad nosom a vyďobávali dieru do čela. Vravím, že mi vyďobávali dieru do čela, a neklamem vás, lebo som to celkom tak cítil. Chcel azda stopovať moje myšlienky, čo zamýšľam, aké mám plány, či nepripravujem nejaký úskok, lebo nemusel byť obyčajný áreštant, čo si svoj trest náležite odpykal, mohol to byť aj zbeh, za ktorým sliedia žandári a ktorý sa preto opovážil len v noci vystrčiť z úkrytu. No darmo hľadal, darmo striehol, moja hlava bola prázdna, hluchá a sprostá ako nikdy predtým.

Strach ma celkom zjavne rozhlodával. Dolu chrbtom až po pás mi stekali studené jarčeky. Mohol to byť roztopený sneh, čo sa trúsil zo širáka na holé telo za košeľu, ale mohli to byť i kvapôčky studeného potu, aké som cítil na čele i pod nosom.

Nuž, bračekovci, verte alebo nie, ale ja som sa vtedy cítil ako myš v kyslom mlieku. Nedalo mi dýchať, srdce som si počul hneď pod bradou, oči ma neposlúchli, marilo sa v nich, sliepňali ako oči umrlčie. Či sa mi po žilách aj nejaká kvapka krvi vliekla, to vám nemôžem povedať, ťažko bolo

takú vec zistiť, lebo, aby ste vedeli, vtedy nešlo už len o dosky, ktoré mi dali na noc do opatery. Dosky mohli pre mňa čerti poodnášať do pekla, aj páni s pílou sa ta mohli prepadnúť, ale v tú chvíľu išlo o Ondra Žienku. Minúty leteli ticho ani husi a počítali, ako dlho si ešte posedí Ondro Žienka pri ohni, ako dlho sa mu bude ešte mariť pred očami, ako dlho bude ešte počuť svoje srdce pod bradou a kedy zakosí nohou a vystrie sa pod striešku. Rozhodovalo sa o tom, či sa má Ondro Žienka ráno sám odkuľhať domov, a či ho majú odniesť štyria chlapi na drúčikoch. A to viete, keď človek takúto jednačku prežíva, nemusí čakať osemdesiaty rok, vlasy mu zbelejú za amen. Mne, pravda, nemalo už čo zbieliť. Bol som od vojny šedivý, ale mohol ma napríklad úsad zaťať, a to je hnusná hostina.

Poručenobohu, urob, chlape, so mnou, čo sa ti zachce, ja sa ti môžem už len vyvaliť ako starý peň, keď do neho kopneš nohou, ale najskôr si zabafkám — a načahujem sa k ohňu po zapekačku, ktorá už bola iste veľmi chutná, lebo vôňa sa z nej rozvaľovala na všetky strany ako z kadidla v kos-

tole. No do úst som ju nedostal. Ako sa tak načahujem, vhupla mi do hlavy spásna myšlienka. (Hlava upozorní na seba vtedy, keď najmenej na ňu myslíš.)

— Nepotiahnete si? — hovorím a pozerajúc odspodku naň, badám celkom zrejme, že som zle netrafil. Oči sa mu lisnú ešte viac ako prv, ale už nie krvavou náruživosťou, ale dákym veľkým smädom, ako človeku, čo po presolenom a mäsitom obede ponára ústa do studienky. Načiahol sa bez slova za fajkou. Ako vravím, bola to spásna myšlienka. Fajka urobila z môjho nočného hosťa celkom inakšieho človeka. Najprv si sadol, vystrel handrami pozakrúcané papuče proti ohňu, a len čo si raz potiahol, podrezal sa mu i jazyk.

Mal som chleba i slaniny trocha. Dal som mu všetko. Zapekačku si zasekol medzi kolená, akoby sa bál, že si vec ešte rozmyslím a vezmem mu ju, a dal sa do slaniny i do chleba. Jedno i druhé bolo čochvíľa v ňom. Omrvinky pozbieral i zo snehu. Potom si pomaly poťahoval z fajočky. Mohol byť šťastný a spokojný. No a to viete, že v takom stave človek býva oveľa zhovorčivejší ako inokedy, vyjaví

ti i také tajnosti, ktoré len v sebe dusí. Ponáhľal som sa preto využiť príležitosť.

— A prečo ste sedeli? — pýtam sa.

— Keby ja sám vedel.

— Akože?

— Ba!

— Nuž ale niečo sa len muselo stať, za nič by vás neboli . . .

— Veď sa stalo.

— Nuž?

— Neuveríte, ako mi neverili ani pri súde. Budete si myslieť, že som zabil, ako si to aj oni mysleli.

Nepovedal som nič, len niekoľko triesok som priložil na oheň, aby sa lepšie zasvietilo. Vedel som, že už nebude čušať. A mal som pravdu. Začal hneď, len čo prvé plamene vyšľahli dohora.

— Pred dvoma rokmi som sa chystal na ženbu. Bolo mi práve prešlo tridsaťpäť. Ale pre roky som sa ja neponáhľal. V tom čase sa vrátila z Argentíny moja dávna verenica. Bola už vdova, lebo jej muž, istý Beláň, ináč priekupec, ktorý mi ju predchytil a ušiel s ňou za more, keď som ja vojenčil, umrel tam v cudzine. Bola ešte pekná a bo-

hatá. Mala murovaný dom, pole i peniaze, nuž veľa som sa nenahováral. Mali nás oddať na fašiangovú nedeľu. Pre mňa to, pravda, ani nemuselo byť. Spával som s ňou skoro mesiac, ale pre ľudí, aby sa im zastavili jazyky, lebo mi raz bola šepla, že nadarmo s ňou nespávam.

Týždeň pred svadbou ma zadržali kamaráti v krčme, vraj, zaplať za poctivosť. Moja poctivosť už, reku, dávno odplávala, ale aby ste nepovedali, nate, pite. Platil som každému, kto vrzol dverami, a bolo ich dosť, lebo taký čas ti každý vyňuchá a príde do krčmy, čo len po dohán na močku.

Mohlo byť pol dvanástej, keď nás krčmár vyhnal na cestu. Mocem sa domov trochu doťahaný, ale nie taký, aby som rozmeriaval cestu krížomkrážom. Mal som hlavu čistú, len trochu ťažkú, a to mohlo byť aj od spánku. Pred jej domom som zastal, lebo svietila. Čože tá, reku, svieti o polnoci, azda len nepotrebuje babu — a chcem ísť ďalej na horný koniec, lebo môj dom je tam, hneď skraja. Bývam sám. Otec i mať umreli. Mal som len psa vo dvore na reťazi, ktorý brechával celé noci do hory, ale svetlo v jej dome mi nedalo pokoja. Pustil

Štátna vedecká knižnica
BANSKÁ BYSTRICA

som sa doboka k nej. Zastanem pod oblokom, zabúcham a zavolám: Anna, azda si brucho mastíš? — Nič sa v dome nepohlo. Idem ku dverám, klepnem a kričím: — Anča, otvor, to som ja! — Nič nevrzlo. Chytím kľučku, dvere sa samy odchýlili, neboli zapreté. Celý roj nedobrých myšlienok zvíril sa mi už vtedy v hlave, hučal hrozne, že som si ani vlastné kroky nečul, keď som prechádzal cez tmavý pitvor, búril sa pred niečím ani dáka ťažká mrákava vo víchrici.

Anna sedela v izbe na stolici a hľadela k tomu obloku, pred ktorým som nedávno stál. Zvláštne, že ma nepočula. Bola len v košeli, zrejme pripravená do postele alebo z nej vyrušená. Nahé ruky jej viseli vedľa tela celkom bezvládne.

— Anna, čo už nespíš?

Neodpovedala, ani telom nehla.

Idem bližšie k nej, chytám ju oboma rukami za mäkké plecia a nazerám zblízka do jej tváre, lebo mám predtuchu, že je mŕtva.

Tvár mala vpadnutú, chladnú, a akoby studený srieň sedel na nej. Oči mala otvorené, hľadela stále na jedno miesto. Azda na oblok alebo na stenu,

no nie na mňa. Boli to jej oči, a živé. Poznával som ich, ale boli vytreštené a drevené, lebo hľadela z nich hrôza. Táto hrôza nebola len v očiach, ale sedela jej i na tvári v podobe srieňa, cítil som ju i na jej tele ako hnusnú, mazľavú pleseň. Jej nákaza šírila sa odtiaľ cez moje prsty, mojou krvou do môjho tela, sadla na moju tvár a počínala vyrážať aj z mojich očí.

Pomyknem ju a volám:

— Anna, Anna . . .

Rukami zacelembá, hlavou pokyvká, ústami niekoľko ráz trhne, akoby sa silila do reči, ale očami nepohne.

— Anča, čože ti je?

— Bol tu.

— Kto?

— On.

— Ktože tu bol, povedz jasne, kto?

Usta sa jej sťažka rozkalujú, zubami zvoní, pery sa jej chvejú, ale pridržiava ich celou silou, lebo chce zreteľne hovoriť. Prepúšťa nimi hlásku za hláskou. Pomaly. Hovorí ticho, ale zreteľne. Rozumiem dobre:

— Môj muž! . . .

— Čo táraš, sprostaňa? Tvoj muž, tvoj muž vstal z hrobu a prišiel až z Ameriky; tratíš rozum, či čo?

Trasiem ňou ako hruškou, mliaždim jej plecia, až ma počínajú ruky lomiť, ale ona nič. Necíti. Nevie, čo od nej chcem. Nechápe moje rozčúlenie. Vidím, že si už aj oči na mňa namierila, ale tie oči sú bez záujmu, len chlad a hrôza z nich vystupuje ako z mŕtvych. Chytám ju okolo pása a dvíham ako rozkydaný snop. Pritískam dravo telo k telu, chcel by som, aby v nej zblčala pekelná horúčava, ktorou spaľovala moje telo, keď som vedľa nej ležiaval, chcel by som v nej vzbudiť tú nesmiernu náruživosť, ktorou vždy premáhala moje sily ani divé zviera, chcel by som jej vliať z môjho života, lebo badám, že ho ona má málo, že sa v nej rozpadáva ani mesiac nad ránom. Všetko márne. Jej telo je studené ako žabie, jej telo je ťažké ako telo zveseného obesenca, jej telo je mľandravé a klzké ako rozmoknutý hrob. Nadchádza ma úzkosť, v ktorej počúvam odmerané vyklepávanie svojho srdca, a podľa toho poznávam, že hrôza stravuje už aj mňa, a väčšmi ako Anču. Uvedomujem si, že

všetko, čo robím, podnikám len pre vlastnú záchranu, lebo aj mne krehnú žily, aj mne treba síl, aj zo mňa sa vytráca život.

Podobal som sa decku zamotanému do odedze. Bol som malý, úbohý, bezmocný. Zostával mi ešte plač.

— Anička, Anička moja, — hovorím zasmoklený, — neurobím ti nič, nič ti nechcem urobiť, veď si moja, radšej sa sám odbakám, Anička moja, len mi povedz všetko zreteľne, pomaly, budem ticho, budem ťa počúvať.

Rozumela, akože by nerozumela, veď bola živá, dívala sa na mňa, počúvala, ani okom nemihla, vedela, čo od nej žiadam a ako si to žiadam, preto začala celkom tak, dala si na reč pozor. Už sa jej pery nechveli, ani zuby nevyzváňali.

— Bol tu môj muž, Martin Beláň, ten, s ktorým som pred desiatimi rokmi odišla do Argentíny. Stál tam pri obloku a zhováral sa so mnou tak, ako sa muž zhovára so zosobášenou ženou. Potom povedal, že by sa tak chcel aj s tebou pozhovárať, a išiel k tebe. Choď, istotne ho už doma nájdeš.

Nedýchal som. Stopoval som očami kŕčovité po-

hyby jej úst. Nazdával som sa, že sa niekde zastavia, alebo aspoň zaváhajú a ja budem mať príčinu, aby som im neveril, ale otvárali sa pravidelnejšie ako inokedy, slová ukladali sťažka, ale riadne, akoby vedeli, že s takými slovami treba zachádzať opatrne, lebo sú veľmi dôležité, akoby boli presvedčené, že sa tie slová do mňa vtesávajú na večnosť.

— Choď, — pokračovala, — pozhováraj sa s ním priateľsky, neubližuj mu, lebo mŕtvemu sa už neubližuje. Veď dobre vieš, že je mŕtvy. Povedala som ti to. Ale pre istotu ti to ešte raz zopakujem, a najmä preto, že som ti ešte nestačila povedať, ako umrel môj muž. Môj muž, Martin Beláň, umrel v Amerike pred troma rokmi. Smrť ho našla práve vtedy, keď na ňu najmenej myslel, keď spal vedľa mňa a azda sa mu práve o mne snívalo, lebo môj muž, Martin Beláň, ma mal veľmi rád. Ale to je nie hlavné, najhlavnejšie je to, že môj muž, Martin Beláň, umrel mojou rukou. Podrezala som mu kuchynským nožom hrdlo.

Ústa sa zastavili v polceste, nemali už čo povedať. Či ešte bolo treba viac? Jednako zastavili sa na

polceste nestudne rozchlipené ako rozvalašené mäso. Cez prostriedok rozťahovala sa jazva, hlboká, azda bez dna. Bola tmavá a vlhká ako jesenná noc. Po jej stranách nadúvali sa rovnomerne malé mliečne mechúriky ako žabie hrdlá v močidle. To bol znak, že tou jazvou sa rozťahujú ako harmonika belasé, zaparené pľúca, srdce kŕčovite vytĺka svoj ťažký rytmus, krv vrie, klokoce ako vriaca smola v kotle, žalúdok sa húžve a črevá sa zvíjajú ani červíky v hrnčeku. Uvedomoval som si túto skutočnosť bez najmenšieho spríkrenia, s takou zrejmosťou, ako si to, povedzme, uvedomuje mäsiar, keď rozreže bachor hoviadka. Vedel som si živo predstaviť každý ústroj pri úkone. A možno táto chorobná fantázia poštvala vo mne zvieracie pudy, o ktorých som predtým nevedel. Naraz som pocítil pažravú chuť obliznúť teplú krv. Možno že dostatočne neobjasňujem príčinu toho, čo sa potom stalo, možno že to nebolo preto, možno že som od hrôzy šalel. Neviem to iste. Príčin mohlo byť viac. Preto vám len poviem, ako bolo ďalej. Zareval som a zahryzol som sa do jej bieleho pleca. Krv mi hneď premokla cez zuby, dostala sa na

jazyk. Bola teplá a sladkastá. Chuťou mi pripomínala teplé mlieko, ktorým ma mať kedysi rovno z hrotka po pôdoji napájala. A to ma pravdepodobne skrotilo. To pripomenutie. Tá podobnosť Anicinej krvi s mliekom. Odsotil som bezvládne telo a utekal von.

Povedal som už, že bývam na kraji dediny. Od Anicinho domu to môže byť skoro štvrť hodiny. No mne to vtedy toľko netrvalo. Nazdávam sa, že som to vtedy robil na skok. Dvere boli otvorené ako obyčajne (ja totiž dvere nikdy nezatváram, pes bez môjho dovolenia nepustí do domu ani ducha). Vbehnem, zapálim kahan a hľadím ako obarený, lebo tam bol. Stál v kúte, akoby sa bol do tých čias v ňom ukrýval. Poznal som ho hneď po nose: Martin Beláň mal totiž nos trochu doľava navalený, akoby si ho bol stále z jednej strany utieral. Bol starostlivo vyobliekaný do čierneho. Na hrdlo sa mu nedalo pozrieť, lebo ho mal zakrútené bielym hodvábnym šálikom. Bol vážny ako vždy. Poklipkával jedným okom, ale to už mal vo zvyku, ako sa pamätám. Začal hneď, len čo sa nám oči stretli.

— Paľo, nechaj moju ženu na pokoji.

Hlas mal prelomený. Vlastne to nebol ani hlas, len akési huhňanie, chrčanie, ševelenie, ako keď sa suchý list kotúľa vo vetre, alebo ako keď prievan preniká skalnou puklinou.

— Anna je moja zákonitá žena. Prisahali sme si vernosť pred oltárom. Žili sme už spolu a boli by sme mali aj deti, keby nie nešťastie.

Nakrivoval ústa do plaču. Inému by ho bolo ľúto, no mne ani zamak. Keď som ho zazrel stáť v kúte, úžilo sa mi povážlivo hrdlo a drevenelo celé telo, nevládal som ani prstom hnúť, ale keď prehovoril, keď som počul jeho odporné šuškanie, bol by som najradšej k nemu skočil a vsolil mu zopár po ufňukanej papuli, len vedomie, že mám do činenia s mŕtvym, odradilo ma od takého grobianstva.

— Škoda bolo tvojho ustávania, Martinko môj, — hovorím, nútiac sa do pokoja; — keby si to bol tak pred mesiacom, nuž by sme sa dojednali, ale dnes . . . Vieš, Martinko môj, ja už mesiac spávam s tvojou ženou. A to vieš, veď ty si skúsený človek... Nuž poraď mi len kmotra, budem ti povďačný.

Hovoril som pokojne a čo najúctivejšie. Mohol byť so mnou spokojný. Ale on nie, pľuhák. Urážal sa po každom novom slove, akoby som do neho skaly hádzal. Mraštil tvár ako po kyslej kapuste, šprihal očami, zelenel, belel a nakoniec ožltol ani papier nad plameňom. Nepovedal viac nič. Uklonil sa mi ako minister a šúchal sa skoro nečujne ku dverám. Tam zastal a zas sa ukonil (myslím, že sa aj uškľabil trochu, ale to si len ja myslím), potom zmizol v tme. Čakal som, ako na neho vyskočí pes, ako bude jačať a volať na ratu, čakal som to a hneď som si aj škodoradostne umienil, že ho brániť nepôjdem. Ale darmo som čakal, pes nezaštekal, ani nezavyl, ako robieva, keď sa duchovia túlajú. Tíšina sa rozlievala ani olej. Bolo mi čudné, že môj pes neštekal, akoby ho ani nebolo. Takú záhadu som chcel rozriešiť hneď. Vezmem kahan a utekám na dvor. Pohvizdujem na psa, volám po mene, ale nič, ani reťaz nezaštrkala ako obyčajne. Pokročím dopredu ku bráne a tam ležal s natiahnutým krkom. Jazyk mu z papule vyčnieval a oči mal krvou podliate. Bol mŕtvy. Niekto ho uškrtil. Bola to hrozná smrť. Boli to mocné ru-

ky. Vrátil som sa do izby s veľkými očami. Nezavreli sa do rána. A ráno našli Annu v krvi.

Môj nočný hosť dokončil a zamĺkol. Počal vyklepávať popol zo zapekačky, ktorú pri rozprávaní bol dofajčil.

Bolo mi všeličo nejasné, no neopovážil som sa ho pýtať, zahovoril som len tak, aby nebolo ticho:

— A preto vás?

— Preto.

Potom sme dlhšiu chvíľu presedeli bez slova. On ďalej vyklepával fajku a ja som sa zahľadel na svoju drevenú nohu. Reku, aká je tá moja drevená noha nezručná, nemotorná a neumelá. Práve taká, akoby si si hrubší pník od kolena prirobil. Prečože to, reku, takú drevenú nohu nevyrobia lepšie, povedzme, vytočiť, vyrezať, aby sa viac podobala skutočnej? Dal som sa do prizerania, aká je a aká by mala byť. Nikdy som to nerobil, ale vtedy to bolo veľmi dôležité. Aspoň sa mi tak zdalo. Mal som toho plnú hlavu. No po chvíľke akoby všetko vietor rozfúkal. Videl som zas svojho hosťa.

— Mali ste toto rozpovedať pred súdom.

— Veď som.

— A?

— Neuverili. Našli moje stopy na čerstvo napadnutom snehu.

Povedal to bez záujmu o vec, dívajúc sa zblízka do fajky, či ju dobre vyklepal a vyšparchal.

Ja som odlepil oči od neho ako od porobeniny. Začal som napochytre obhrabúvať uhlíky, lebo na oheň sa zabudlo. Dohasínal. Bola tma, len pahreba sa rozžeravovala, keď sa do nej oprelo vetrisko. Predlžoval som nárokom robotu, lebo iné mi nebolo, a na neho som sa hľadieť zas bál. No svrbel ma jazyk. Strašne ma svrbel jazyk. Bol som zvedavý na zakončenie, lebo to nemohlo byť zakončenie. Akéže je to, reku, zakončenie? Pýtam sa pri robote, aby ma jeho oči nemohli nájsť:

— Akože ste ju? Tiež nožom cez hrdlo?

Nepovedal nič. Podhodil zapekačku k uhlíkom, aby som ju zazrel, a odišiel.

Noc ho prehltla.

Vravím, že ho noc prehltla, lebo ťažko mi povedať, či sa dal nahor alebo nadol.

Aťka

Ráno na Paseke zabilo Bariaka a večer toho dňa neďaleko odtiaľ v Sihlách pásli koniari. Kone sa im motali na sihoti a povedľa potoka a oni sedeli pri ohni pod svrčinou. Oheň už dohasínal. No keď plachý plamienok poskočil trochu vyššie alebo zopár iskier vyletelo ku konárom a zaplietlo sa medzi ihličie, ožiarila sa pri strome tvár, ktorú inakšie nebolo vidno, lebo tma padala do ohňa. Táto tvár bola červená a ligotali sa jej oči. Keby však svietilo slnko, bola by žltkastá ako osikový list v jeseni a oči by mala celkom obyčajné, povedali by sme nevýrazné, skryté. Keby svietilo slnko, zistili by sme aj to, že táto tvár je už stará, ale okrem vrások, ktoré napíšu roky do každej tváre, našli by sme na nej aj také, čo sú zrejme celkom iného pôvodu. Tvoria na ľavom líci strapatú hviezdu, ktorej stred je práve pri ľavom kútiku úst a ramená presekávajú ostro celé líce všetkými stranami.

Táto tvár bola ujčeka Maca, ktorý teraz majú koníky ani hámriky. Ujček Maco chodievajú často pásť, aj na furmanku sa ešte vyberú, hoci budú už

mať vyše šesťdesiat. Tú hviezdu na ľavom líci si doniesli z vojny, ale nie z frontu, lebo keď ujček Maco slúžili, vtedy ešte nebolo chyrovať o fronte. Povráva sa, že im ju dal vyznačiť sám pán cisár za voľajaký priestupok. Aký to bol priestupok, nikto nevie povedať, lebo ujček Maco sa nikomu o tom nezmienili.

V ten večer sedeli pri ohni a nemali zapekačku v ústach ako obyčajne. Sedeli a vari tuho o voľačom rozmýšľali, lebo hľadeli síce do ohňa, ale neprišlo im na um ponaprávať oheň, aby nezhasol.

Keď vyšľahol plamienok a aj zopár iskier sa zaplietlo medzi konáre, vystúpili z tmy aj iné obrysy. Boli však čierne, lebo žiara na ne sálala z opačnej strany. No aj tak bolo rozoznať chrbát a sklonenú hlavu.

Bol to Bariakov paholok. Sedel naproti ujčekovi a robil si porisko z mladého bučka, na ktoré chcel zajtra pripevniť celkom nový novučičký bič. Táto robota ho celého zaujala, lebo okrem toho, aby každá hrčka bola rovno zahladená a aby rukoväť nezadierala ničím do dlane, musel dávať pozor aj na to, aby si ostrým nožom nezarezal do hánky.

Takáto rana sa rada rozjatrí. Len niekedy mu sadla do očú hustá mrákava; to preto, že ho zašla smutná spomienka na nešťastného gazdu, pri ktorom už zaiste vyspevovali staré ženičky žalostné a ťahavé piesne.

Bola tma ani v kochu, ale táto tma nepochádzala z noci, lebo nebolo ešte neskoro. Bolo to tak koncom jari, keď šípy u nás kvitnú, keď slnce dlho visí nad horami, a keď aj zapadne, nepriblíži sa hneď noc, lebo svietia ešte zore. Lenže toho dňa od poludnia začali blúdiť po nebi oblaky. Boli najprv biele ako bruchá letiacich husí, no čím bližšie k večeru, hustli a zatemňovali sa, akoby na ne sadala sadza z komínov. Plávali hore dolinou a zastavovali sa pod vrchmi. Hustli a nížili sa. A keď na luteránskom kostole odzvonili, boli už ako olovo, čo chce odkvăcnúť na zem. Táto tma pochádzala jednak z oblakov a jednak zo zeme. Tá, čo padala zhora, bola fialová a valila sa po hore ani ufúľané kudliská zodvihnutého prachu. Vietor ju rozčuchrával, ale bola lepkavá, nuž sa len rozťahovala ani smola a nedala sa popretŕhať. Tá, čo išla zo zeme, bola čierna a rástla ako príliv. Niekde sa i vydula

a rozpukla. Na takomto mieste schytávali sa krútňavy.

Chystalo sa na búrku.

— Ujček Maco, hádam poženieme, — ozval sa Bariakov paholok, keď už tma bola taká hustá a čierna, že sa jej začal báť.

Ujček nepohli ani hlavou ani očami. Dívali sa ďalej na jedno miestečko, ktoré by ste boli darmo hľadali po okolí.

— Môže nás zaliať, — vravel paholok.

— Ešte sa nerúca, — ozvali sa už na to ujček a zašpŕihali očkami, ako robia starí ľudia, keď sa bránia driemotám.

Za dolinou zahrmelo.

— A že nie, počujete?

— To nad Breznom.

— Príde aj sem.

Ujček Maco nadvihli trochu hlavu, prevalili doboka oči a chvíľu načúvali. Nablízku hučal potok. Peny v ňom syčali ani jedovaté hady, ale v doline sa nepohlo nič.

— Búrka pôjde Hronom.

Paholok sa upokojil. Ujček sú múdry. Skúsili už

veľa sveta. Hodno im veriť. Chcel pokračovať vo svojej robote, ale ujček Maco mu ešte mali čo povedať:

— Pozavracaj kone bližšie, lebo víchrica sa prižene aj k nám, nepočuli by sme ich potom.

Poslúchol. Zodvihol sa a išiel. Bol ťarbavý a kníval sa, ale to aj preto, že dlho sedel, nuž mu stŕpli nohy. Keď vstal, svetlo mu bolo len po kolená, a ked sa pohol, tma ho zasypala.

Ujček Maco osameli. Žiara nad ohňom sa zúžila. Sedela už len nad uhlíkmi, lebo tma ju zatískala a dusila. Ale ujček Maco ju ani nepotrebovali. Zadívali sa voľakde do seba, hádam na samé dno duše, kde cítili uzlíček, ktorý bolo treba rozviazať. Ujček Maco veľa uzlíčkov vo svojom živote porozväzovali, ale tento nedajbože, lebo tento bol neobyčajný, nepodobal sa ani trošilinku napríklad tomu, v ktorom si nosia na furmanku chlebík a slaninku. Mal voľajako veľa koncov a nedal sa chytiť rukami ako, povedzme, sekera. Mohli si ho rozmotávať len v hlave, aj to veľmi opatrne, aby sa ešte viac nezamotal. A to bolo pre ujčeka Maca veľmi ťažké. Skôr by boli štyri kubíky naložili. Začali

sa s ním trápiť hneď ráno, ako sa dozvedli o nešťastí, ktoré zastihlo Bariaka na Paseke, ale zadovážili si ho pred mesiacom, keď boli kupovať s nebohým v Liptove kone. Oni vtedy kúpili gaštanové hámriky a Bariak beluše. Idúcky zastali u krčmára v Kráľovej nakŕmiť. A možno že by sa boli odtiaľ chytro vyplietli, keby sa nebol pred krčmou zastavil akýsi Hyban na takých istých belušoch, ako viedol Bariak. Ale Bariak, len čo tátoše zazrel, dal sa s Hybanom do známosti. Najprv ho napájal, a keď myslel, že má dosť, začal s ním kupčiť:

— Priateľ, meňme kone!

— Za vaše kaliky?

— Neoľutujete!

— Keby ste dali takých dvoje!

Bariak sa neuspokojil. Utrel si do dlane ústa, ako vždy robieval, keď ho niečo mrzelo, a vybehol na cestu ku koňom. Ľavého by bol aj prehliadol, ale kobyla sa mu páčila: zakaždým pomľaskúval od rozkoše, keď sa jej dotkol. Nemienil ju prepásť.

— Zameňte aspoň pravého, priateľko!

— Aťku?

— Nie je viac hodna ako môj Sivko!

— Aťka je múdrejšia ako vy!
— Nadhodím tri stovky!
— Takého koňa niet pod slnkom.
— Dám ešte dve!
— Kúpil som ju v cirkuse!
— Stovku prepijeme, — vybuchlo už z Bariaka a schytil Hybanovu ruku a potriasol nasilu. Potom vytiahol spoza pása stovky, vyčítal päť na stôl a na šiestu pýtal liter. Bol už večer, keď zamieňali kone, ale stovka ešte nebola prepitá, nuž pilo sa ďalej. Ujček Maco zdravkali, kým vládali, a keď už mali hlavu ťažkú, vyvalili sa na lavicu a hneď zabudli na svet. Prebudili sa na svitaní, aj to len preto, že sa im chcelo pripáliť na fajočku. Bariak ležal ako drevo na druhej lavici. Po Hybanovi ani slychu. „Hádam odišiel večer," mysleli si a tackali sa k oknu, kde bolo viac svetla. A vtedy počuli vonku za dverami tento rozhovor:
— Päť stovák je vašich a kôň je môj.
— To nie je rovný diel.
— Viete dobre, že predo mnou je ešte ťažká robota.
— Aký termín ste dali?

— Mesiac.
— Nesklame?
— Aťka ma ešte nesklamala!
— Raz môže.
— Nesmie, budem striehnuť!
— Tak vás budem o mesiac čakať.
— O mesiac!
— Prichystám zatiaľ niečo.
— Môžem ešte skúsiť, ale nechcel by som sa už veľa babrať, toto už bude šiesty.
— Veď sa pojednáme.

Potom hlasy zatíchli a o chvíľu zafŕkali kone a po ceste zahrkotal voz. Ujček Maco nemali už takú pamäť a také uši, ako keď vojenčili, ale dobre rozoznali, že jeden z hovoriacich bol Hyban a druhý nosatý krčmár, ktorý sa večer tak ochotne okolo nich krútil a šuškal chvály o koňovi Bariakovi do ucha. Keď vonku všetko zatíchlo, ujček stáli ešte chvíľku pri okne a napchávali si fajočku, ale potom ju vložili naspäť do opaska, lebo im prešla celkom chuť na fajčenie. Ľahli si znova na lavicu a začali rozmýšľať o tom, čo počuli. Rozmýšľali do bieleho rána, ale nič nenarozmýšľali. A ráno, keď

pil posledný decík a museli ešte raz pozrieť do pichľavých očiek krčmáriska, zbadali, že im na dno duše padol uzlík, ktorý bude treba rozviazať. Celý mesiac sa na to chystali, ale či nebolo kedy, či čo, len ráno, keď priviezli Bariaka s odkvätnutou hlavou a zakrvaveného, akoby bol na jatke, pribrali sa do toho, lebo uzlík oťažel, akoby bol vodou nasiakol. No nešlo im to nijako. Preto sa aj po obede odpratali ku koňom, mysleli, že tam budú mať šťastie, ale sa pomýlili.

Tma sa počala štiepať, lebo z oblohy vyšľahovali dlžizné plamene ani nabrúsené meče alebo ako rozpajedené hadie jazyky. Keď taký plameň zasiahol zem, nastal deň so svetlom jasnejším nad poludňajšie slnce. Kopce, skaly i stromy obeleli a zasvietili, akoby celý svet bol z ohňa a jasu. Bolo to však len za chvíľočku, lebo hneď zatým spojila sa rozkálaná tma v nesmiernu, nepriehľadnú pevninu, ktorá stonala pri nápore vetra.

Hromy hučali.

Ujček Maco sa nepohli. Vyzerali ani indický boh, ktorého myšlienky zakrúcajú sa od večnosti do špirály.

Hromy sa ruvali ako stádo zvierat, ktoré sa nakazilo besnotou.

Ujček Maco ich nepočuli, ale počul ich Sochorkin chlapec, ktorý v ten večer tiež pásol kone a nebolo ho dosiaľ vidno len preto, že spal pod huňou. Keď ho však hromy naľakali, vyskočil a zadíval sa do tmy.

Tento Sochorkin chlapec vyšiel len nedávno zo školy, ale robil už za otca aj za mater, lebo otca si nepoznal a mater sotva nohy za sebou vláčila. Lanskej zimy si doniesol zo šlógy lámku, ktorá mu trochu povykrúcala nôžky v kolenách a lomí ho vždy, keď sa zberá premeniť čas. Chodí najradšej s ujčekom Macom.

— Čože sa plašíš? — povedali mu vtedy.

Chlapča prisadlo blízko k ohňu a vytrčilo proti uhlíkom ruky. Bolo mu už iste pod hunkou zima.

— Mal si ešte spať, ráno ti mater nedá dodrichmať.

Nepovedalo nič, len hlavu obrátilo do tmy, lebo začulo podozrivý šuchot. Také deti sa ešte boja.

Prišiel Bariakov paholok. Tma ho vypľula priam k ohňu. Bol zadychčaný a zaváňal koňacinou.

— Kde sú? — vyzvedali sa ujček.
— Tu okolo vŕby.
— Spokojné sú?
— Aťka sa plaší.
— Aťka?
— Vetrí, akoby jej stavalo dych, a vzpína sa.
— Svedomie ju trápi.
— Už ráno sa mi nepáčila.

Paholok si sadol k ohňu, ale nepriberal sa do starej roboty. Videl, že ujčekovi Macovi prešli driemoty, že majú oči ako orechy a že aj Sochorkin chlapec načahuje uši a prilepil sa očami na neho, nuž začal rozprávať. Koľkýkrát od rána? Sám boh vie. Rozprával každému, kto sa dal s ním do reči, aj Sochorkinmu chlapcovi, aj ujčekovi Macovi, nuž nemal by už ani ústa otvoriť, ale o čomže on má dnes svetu vyprávať, ak nie o svojom gazdovi?

— Vravím ráno gazdovi, — hovoril, — Aťku celú noc triaslo, akoby mala zrádnik, hádam nám prechorie, nechoďme dnes nikde, ale gazdu už vari voľačo hnalo, nemali pokoja. Rúče sme nabrali, aj cez Borovú sme rúče prešli, len na Paseke sme na nešťastie zaviazli. Azda nás čerti za kolesá držali.

Vravím gazdovi: ‚Zhoďme jedného kusa,' ale tí ani počuť, len sa mordovali s koňmi. A možno, že by sme boli aj tak vytiahli, keby boli oba zabrali, ale silil sa len Belko. Aťka tancovala na mieste. ‚Zaberaj, komediantka, lebo ťa budem ja učiť tancovať,' kričali na ňu gazda, ale tá len ďalej drobčila. Tu skočili pred ňu, vytrhli mi bič a začali ju ťať po pyskoch, po ušiach, po očiach, kade začiahli. Aťka sa vzpínala, trhala, fŕkala, a gazda len ťali, čo im sily stačili. A naraz Aťka sa zmetala, vyskočila, pretrhla opraty, odopäla sa a rovno na gazdu. Vzala ich pod predné kopytá a tancovala po nich aj potom, keď už ležali ako bez duše. Nevidel som ešte také rozbesnené zviera. Keď som k nim pribehol, dívali sa ešte a vraveli: ‚Vedel som, že ma zabije!'

— Tak vravel, že vedel . . . — zastareli sa ujček Maco.

— Hej, tak: ‚Vedel som, že ma zabije!' a potom skonali za amen.

Paholok skončil a začal odhrabávať uhlíky novým poriskom do hŕbky, aby aspoň tie dlhšie potrvali, keď nebolo čo na ne položiť. Toto vedel

najlepšie on, lebo na Paseke bol len sám s Bariakom. Ostatné vedeli už aj iní, veď na Paseku po Bariaka prišla potom celá dedina.

Koniari sa utopili celkom vo tme, lebo na uhlíkoch neposkakoval už plamienok a do konárov medzi ihličie nevyletela iskierka. Oheň zdochýnal. Bolo smutno pri ňom. Smutnejšie ako vo tme. Sochorkin chlapec sa k nemu tisol, lebo vedel, že je to jeho jediná záchrana. Zo všetkých strán ho mohli zdrapiť neviditeľné ruky. Odtiaľto nie. Tu pukali uhlíky a sálalo teplo, ktoré ho hrialo do kolien aj do tváre. A to bolo tak, akoby ho vlastná mater hladkou dlaňou šúchala. V očiach mu svietili lampáše.

Svet sa šalel. Zem sa kyvotala, obloha sa lámala a vietor driapal tmu. Tma vzdorovala. Bola mocnejšia ako vietor, lebo sa už spojila s nocou. Vietor v zlosti oblizoval zem ako býk, ktorý sa chystá na útok. Niekedy vyletel až k oblakom. No oblaky ho vždy pleštili o zem. Vietor zúril.

Celý svet sa skladal z ryku. Nebolo vidieť nič, ale bolo počuť zem, oblohu i vietor. Zem ručala ako zviera, ktoré sa topí, obloha zas hučala ako mútny príval, v ktorom sa len zlostné peny belejú,

a vietor jačal na storakých ústach. Raz skučal ako zbitý pes pred dverami, inokedy zavyl ani črieda lačných vlkov, zaplakal ako dieťa alebo zapískal ako valach na fujare. K týmto zvukom sa pridávali iné, čo vydávali skaliská, stromy a pne. Boli príšernejšie, lebo sa podobali zvukom, ktoré zasa vydávajú obludy v rozprávkach. Sochorkin chlapec mohol dobre rozoznať hvizd dvanásťhlavého draka, ale nerozoznával. Sochorkin chlapec načúval inému hlasu, ktorý najprv znel s vetrom. Chcel sa podobať vetru alebo vietor jemu. Ponášali sa. Lenže vietor nevydržal, preskočil na iný tón, a tak hlas znel sám. Najprv sa strácal v chaose ostatných, ale časom vynikol, lebo sa nepremieňal. Znel stále rovnako. Ničím sa nedal pomýliť, a to ho robilo čujným.

Sochorkin chlapec sa bál tohto hlasu. O ostatných vedel, že sú neživé, že ich vydávajú predmety, ktoré po búrke budú tiché a krotké. O tomto to nevedel. Tento znel žalostnejšie. Triasol sa voľajako, hádam zimou. Mohol byť živý. Jeden živý medzi mŕtvymi. Mŕtvy medzi živými straší, ale aj živý medzi mŕtvymi straší.

Sochorkin chlapec mal vyvalené oči a otvorené ústa. Pozeral na druhých, a tí mali tiež. Tak sa presvedčil, že ho uši neklamú.

Hlas znel neprestajne. Nezastavoval sa ako iné hlasy. Nepresiľoval sa, ani neslabol. Keď sa búrka rozdivela, bol ako topiaci sa človek, ktorému sa len čierne vlasy niekedy nad vodu vytrčia, ale keď búrka slabla, bolo dobre počuť, že sa neutopil, že žije.

Sochorkin chlapec zbadal, že sa mu trasú gamby. Chcel zavolať na ujčeka Maca, ale Bariakov paholok ho predstihol.

— Počujete, ujček?

— Hej.

— To nie je vietor.

— To je človek.

Všetci traja obrátili hlavy do tmy a načúvali. Vietor sa skrútil nad ohňom a horúcu pahrebu vyfúkol medzi konáre. Paholok pokračoval:

— To nie je v dedine.

— Nie.

— To je na Paseke.

— Tam.

— Tam.

— Kde ráno skonal gazda.

Biela pahreba, čo vyletela do konárov a nezachytila sa na ihličie, padala im na hlavy. Vlasy im šediveli. Paholok nemal pokoja:

— Ujček Maco, hádam poženieme!

— Počúvaj.

Hlavy zasa obrátili do tmy, smerom na Paseku, ale potom ich pomaly zvracali späť. Hľadali sa vo tme. Troje očí zasvietilo proti sebe a troje úst zašepkalo.

— Volá!

Troje uší sa nemohlo klamať. Vietor sa utíšil a búrka prestávala. Podivný hlas znel od Paseky sám. Bol takto hroznejší, lebo bolo zrejmé, že volá človek.

Sochorkinmu chlapcovi sa už aj brada triasla. Nadarmo zatískal zuby. Myslel, že bude lepšie, keď sa ozve.

— Ujček Maco, to vás volá.

Troje uší sa nadstavilo a troje pľúc prestalo dýchať. Keď sa ujček Maco presvedčili, že Sochorkin chlapec má pravdu, povedali:

— Poďme!

— Domov?

— Na Paseku.

Sochorkin chlapec sa teraz začal báť ujčeka Maca, lebo ujček Maco si zahodili na plecia huňu a vstali, akoby sa naozaj chystali takto nocou na Paseku, kde ráno skonal Bariak.

— Ak je mŕtvy, prežehnáme ho, aby mal po smrti pokoj, ak je živý, znesieme ho dolu!

Takto vraveli ujček Maco a ani raz im v hrdle neheglo, ako by heglo jemu, keby tak hovoril. Aj Bariakov paholok súhlasil s chlapcom, lenže jemu sa už nesvedčilo dať najavo strach, nuž len povedal:

— Niekto musí byť aj pri koňoch.

— Chlapec zostane, — rozhodli ujček Maco, proti tomu sa nedalo ozvať.

Búrka už nehrozila. Hučala voľakde za horami. Vietor sa celkom stíšil a tma sa upokojila. Načúvala hlas, ktorý volal sám. Bol opustený, ale neúprosný. Niesol sa prázdnou a tmavou dolinou ako prízrak, ktorý vháňa hrôzu živým aj mŕtvym. Volal do prázdnej noci a nikto sa mu neozval. Aj noc sa ho bála.

Sochorkin chlapec sa pričupil k ohňu a ujček Maco s paholkom vošli do tmy.

— Prejdeme cez brod a vybehneme hore prťou, skôr budeme tam, — vravel paholok.

— Zídeme na most a pôjdeme za cestou. Je veľká tma, mohli by sme sa zamotať do hustej mladiny, — rozhodli ujček Maco.

Ujček Maco neboli poverčivý. Keď im niekto rozprával o všelijakých pliagach, čo sa vraj potulujú po svete, čo majú tajomnú moc a čo moria ľudí, nuž len počúvali, počúvali, ale si mysleli po svojom. Verili, že tamhore je pánboh, ktorý spravuje celý svet, vidí do každého skrytého kútika, sleduje každú myšlienku, i dobrú i zlú, lebo raz musí podľa týchto myšlienok človeka súdiť; vládne všetkými silami, čo sú na zemi i na nebi. Všetko je jeho všemohúcnosťou a vševedúcnosťou spútané. Nič sa nemôže hnúť bez jeho zvolenia a vedomia. Tak je to aj v Svätom písme. Nuž kdeže by sa brali obludy, o ktorých vravia ľudia, že robia zázraky samému bohu podobné? Nemôžu byť, lebo nad všetkým vládne boží zákon. Sú však zlí ľudia, čo nadužívajú dôverčivosť ľudskú a rúhajú sa bohu. Takto verili ujček Maco a nemali sa zle, lebo život im dával za pravdu. Aj teraz tak uvažovali. Nebohého už

niktо nezodvihne z dosky, len boh. Nebáli sa, že sa stretnú s mŕtvym. Ten hlas, čo plašil noc, mohla vymyslieť len zloba ľudská, ktorá sa chystala na nový hriech. Ujček Maco ju chceli prekvapiť. Preto sa vybrali na Paseku a preto sa rozhodli ísť dolu k mostu a za cestou hore mladinou, čo bolo oveľa ďalej ako za prťou. Ak nezbedník sedel na Paseke, istotne dobre striehol na prť, lebo odtiaľ ho mohli najskôr a najrýchlejšie vyrušiť. Na cestu, ktorá mu vyúsťovala za chrbtom, ktorou pravdepodobne sám prišiel, nerátal, lebo tá viedla z dediny, kde v ten čas všetko čušalo v domoch alebo sa modlilo pri nebohom Bariakovi.

Keď prešli drevený most a vchádzali do mladiny, paholok upozornil ujčeka Maca, že hlas už prestal volať. Ujček však nepovedali nič. Sledovali ďalej niť svojich myšlienok, ako sleduje starý skúsený poľovnícky pes stopu diviny. Mladina bola pokojná. Oddychovala po víchrici, ktorá ju popretínala. Bola čierna a voňala čerstvou čečinou. Cesta sa ňou prehýbala ako dlžizný had. Išli len popamäti. Keď boli asi v polovici, paholok pristavil ujčeka a šepol:

— Voľakto uteká proti nám.

Ujček Maco sa započúvali, a keď sa o tom presvedčili, upokojili sa, lebo mali dôkaz, že ich tušenie neoklamalo.

— Ak sa bude tak náhliť, neuhne nám, — povedali a postavili sa do cesty.

Skoky sa blížili. Boli strmé a rýchle. Zem pod nimi dunela a skaly sa rúcali. Paholok chytil ujčeka Maca za ruku, lebo slabol v nohách. Bol by sa najradšej pustil naspäť ozlomkrky, ale pri ujčekovi sa mu zdalo istejšie.

O chvíľu zjavila sa na ceste čierna postava, čo letela ani guľa, a keď bola blízko nich, vymrštila sa do výšky a padla na ujčeka Maca. Ujček pocítili na tvári horúci dych a okolo hrdla obruče rúk, ktoré sa začali sťahovať. Najprv si mysleli, že sa do nich zadrapilo nejaké zviera, a boli by už skoro volali na ratu, ale potom zdvihli ruky a objali mocne to, čo im viselo na hrdle, a zavolali:

— Chlapče, čo sa s tebou robí?

Obruče rúk povolili a postava sa skĺzla na zem. Bola drobná. Beleli sa jej nahé kolienka.

Bol to Sochorkin chlapec.

Ujček ho pridržiavali za plece, lebo sa triasol ako

osika. Dívali sa mu zblízka do tváre, z ktorej blčal hrôza, a vraveli:

— Kde sa tu berieš, chlapče?

Sochorkin chlapec chcel hovoriť. Hltal sliny, ktore mu tuhli v ústach, zatískal zuby, čo mu hrkali ani kostlivcovi, ale nepomohol si. Hrôza bola väčšia ako jeho sily.

Ujček sa oň začali strachovať. Zodvihli ho do náručia ako malé dieťa. Pritisli si drapľavú tvár k jeho, šúchali ho širokou dlaňou, akoby mu boli vlastný otec. A Sochorkin chlapec si možno aj myslel, že je pri vlastnom otcovi, lebo sa trochu upokojil a začal vyjachtávať:

— Vybehol som za vami hore prťou . . . Voľakto je pri koňoch . . . Videl som mu oči . . . Volal na Aťku . . .

Ujček Maco najprv zakresali očami a preglgli naprázdno. Tvár im nabehla zlosťou, akoby sa chystali na dakoho odpásať remeň. Chlapca položili na zem a mrzko zahrešili. Ujček Maco nehrešievajú ani vtedy, keď ich kone nechcú na furmanke počúvať, ale vtedy strašne mrzko zahrešili.

— Utekajte dolu! — skríkli na chlapcov, čo pri

nich stáli a nevedeli, prečo ujček Maco tak strašne zahrešili. Sám sa pustili vopred. Pravdaže, chlapci ich poľahky predbehli, lebo ujčeka Maca klalo v boku, nuž museli si niekoľko ráz zastať a oddýchnuť. V taký čas si vždy uvedomovali, že starnú, že im svet uteká spod nôh a že už všeličomu nemôžu rozumieť.

Pri ohni našli potom len Sochorkinho chlapca. Rozduchoval pahrebu.

— Kde je paholok? — pýtali sa hneď.

— Utekal domov.

— Čože!

— Aťka zmizla.

— Aťka?

— Hej.

Ujčekovi sa chcelo ešte raz nemilobohu zahrešiť, ale odkvácla im len brada, ako odkvácne nenešťastnému cestujúcemu, keď mu ujde vlak spred nosa.

— Poženieme, — povedali a súčasne si uvedomili, že uzlík ich neprestáva tlačiť.

Malka

A ja hoci sme boli už pred sobášom, nevedel som a ani dnes neviem, či to bolo len jej priemenie, alebo bola tak zapísaná v matrike. Slúžila u Michalčíka, ktorý mal obecnú krčmu na Beňuši, ale najradšej kupčil so statkom a v krčme nechával svoju ženu, a keď tá bola zaneprázdnená, nuž aj Malku. Tam som sa s ňou poznal, lebo na beňuškom hornom salaši som ja dva roky valašil a v obecnej som sa neraz pristavil, ba niekedy aj noc prespal, keď som sa oneskoril v dedine a ťažilo sa mi nocou na salaš, lebo Michalčík bol na hornom aj salašníkom.

Nemôžem povedať, že by bola Malka krásna. Ach, to nie. Videl som ja aj také dievčatá, čo by si neboli ku Malke ani stali, ale zvábila môj pohľad najskorej svojou skromnosťou ako žabie očko, čo bojazlivo vyzerá spod lopúcha na človeka. Bola maličká a útla, mohol si ju poľahky ukryť v dlani, len veľkú záplavu ryšavých vlasov nosila na hlave. Malka sa mi páčila taká, ako bola, ba práve len taká, drobná, vypĺchnutá, ušmochtaná. Čože ja viem,

ako si to vysvetliť. Človek zavše sám seba nerozumie. Zatúžil som po nej ani na zimovisku po salaši. Žiadalo sa mi stále byť pri nej, hoci naše stretnutia bývali chladné a hluché ako hora v noci, lebo ona bola nevravná, bála sa aj oči na mňa upriať a ja som sa od rozčúlenia nevedel zasa spamätať. Len som hľadel a hltal jej vlasy, jej tvár i jej biele ruky a nohy. Oči sa mi pritom zapaľovali a mal som chuť hrýzť hoci tvrdú skalu a piť vlastnú krv. A keď som bol ďaleko a moje oči boli slabé, aby ju dovideli, vymýšľal som o jej tvári, o jej bielych rúčkach a nôžkach pesničky.

Toho roku na Turíce som sa mienil oženiť. Bolo treba povedať Michalčíkovi, koľko gazdov má zakázať v sobotu po syr, a pri tej príležitosti chcel som sa dohovoriť aj s Malkou.

V krčme som zastihol len Michalčíčku. Bola celá ustrašená, lebo Michalčík, ktorý pred štyrmi dňami sa bol vybral na jarmok do Litptova, dosiaľ sa nevrátil, hoci mal prísť domov hneď na druhý deň. Snažil som sa ju potešiť namietajúc, že však ho mohla zdržať nejaká súrna vec, ale ona len bedákala, vraj sa jej prisnilo čosi a pustil sa sám cez ho-

ry, majúc pri sebe tridsaťtisíc. Bolo mi jej ľúto, ale nezdržoval som sa. Vypil som pre dobré meno pol deci a vbehol do dvora za Malkou.

Dlho som ju nehľadal. Cúdila práve maštaľ. Keď ma zazrela, chcela odbehnúť do stavania, ale ja som na ňu zavolal.

Pristúpil som k nej sotva na krok. Bola takto pred mojimi očami sama, maličká, drobná, mohol som sa na ňu dívať, koľko sa mi žiadalo, a keby sa mi bolo chcelo, mohol som sa len načiahnuť a bola by v mojich rukách. Ale mne pohľad stačil. Ani mi na um neprišlo dožadovať sa viacej. Ba aj toto sa mi videlo priveľa: ľakal som sa, že hreším, keď sa bez svedkov dívam zblízka na dievča, ktoré sa tomu ani nebráni, a cítil som plamene tohto hriechu na očiach aj na tvári. Ona ani jedinkým pohybom nedávala najavo, že sa mieni sprieč mojej vôli. Ohnivé vlasy svietili jej okolo vypučeného detského čielka.

— Malka, — vravím a zadúšam sa horúcim dychom. tvár mi blčí a mätie ma aj okolnosť, že Malka kloni hlboko hlávku, akoby sa chcela celá stúliť k mojim nohám, akoby čakala, aby som ju pod-

chytil a ukryl vo svojom náručí. — Malka, ty vieš dobre, že sa valach ťažko zaobíde bez ženy. Nuž ak nemáš proti tomu nič, mohli by sme sa zobrať, — vravím. — Len sa vyslov a ja pôjdem v pondelok do mesta po zlato. Svadbu urobíme v sobotu pred Turícami.

Mal som toho na jazyku ešte viacej. Veď som bol naliaty miazgou vnuknutia ako prezretá hruška sladkou vodičkou. Duša sa mi riedila a búrila ako mlieko pod vemenom. Píštala by mi hádam nebola stačila na vyjavenie tých podivných hlasov, čo zo mňa vtedy prýštili, ale odložil som si to na iný, príhodnejší čas, keď Malku nebude hnať robota. Vtedy som len čakal Malkino rozhodnutie.

Ale Malka sa k tomu nepriberala.

Pliecka sa jej sťahovali strmým dychom. Nemala viac od sedemnásť, nuž nemohla mať jasnú predstavu o mojich zámeroch. Naľakala sa ma azda. Hej, mohlo to len tak byť. Moje slová otvárali jej nový svet, do ktorého ona ešte nikdy nenazrela. Vyplašilo sa v nej dieťa. Malka naberá dych, čaká, akoby rozmýšľala, a potom pridusene šepce:

— Opýtam sa brata a zajtra ti poviem.

Nepoznal som jej brata. Nikdy sa mi o ňom nezmienila, nazdával som sa, že je sirota, nuž toto odhalenie ma trochu síce premklo, ale nepokladal som ho za veľmi dôležité.

— Neodkazuj, — rečiem, — odbehnem zajtra predvečerom do Jám. Príd aj ty ta, budem ťa čakať.

Prikývla a mne rástli krídla. Nemohol som sa viac zdržať na Michalčíkovie dvore, ohradenom zo všetkých strán studeným múrom. Nie veru. Potreboval som čistý vzduch, voľný rozhľad. Žiadalo sa mi vône mladej trávy. Prebehol som ešte ku druhému salašníkovi za povinnosťou a potom hajdy na salaš.

Oproti mne dolu bokom šmýkal sa chladný vietor. Išlo mu prudko, lebo svah bol príkry. Kedykoľvek letel popri mne, vplietol sa mi medzi nohy a zamumlal. Hádam sa zlostil, že mu stojím v ceste, ale ked sa presvedčil, že nemám v úmysle robiť mu priek, dal sa stvárať pestvá ako nezbedný chalan. Preskakoval ma, alebo sa skryl do trávy, a ked som prechádzal okolo, zašuchoril, aby ma naľakal. Ja som sa nesrdil. Bol som rád, že mám

takého veselého spoločníka, čo nemá nijakých starostí, čo sliedi po grúňoch slobodne ako zbojník, lebo aj po mne sa prelievala nepokojná krv. Bol by som sa najradšej pustil s ním opreteky. Cítil som sa ľahučký ako vtáča, čo sa kĺže belasým vzduchom v zlatej osuhli slnečných lúčov. Aj ja som tak lapal vzduch, ako lapá zaiste on, keď sa výšiny nad ním roztvárajú. Aj mne tak skackalo srdce, ako skacká jemu, ak spustí zraky na zem, ktorá sa pod jeho bruškom kolembá sem a tam. Badal som nablízku studienku slastí, nuž zíznil som, chcel som namočiť do jej mäkkej hladiny pery a uhasiť pálčivý smäd jej opojnou chuťou.

Pohladkaj ma po tvári, budem si myslieť, že ma to hladká Malka, — vravím do vetra. Nadstavujem tvár a vietor mi ochotne vyhovuje. Plazí sa mi po tvári neviditeľnou dlaňou, pomaly, šetrne, aby nepredráždil moje zmysly. Kĺže sa jemne po kožke, šteklí ma na hrdle, pritíska sa na nepokojné sluchy, akoby to bola naozaj maličká dievčenská rúčka, a pri uchu šibalsky šepká: — Pozri, ako poľahky ti strhnem klobúk z hlavy. — Nemám času, aby som mu huncútstvo prekazil. Klobúk sa kotú-

ľa dolu brehom, preskakuje jamy, letí a vietor šuchorí za nim trávu. Alebo mi vraví:

— Zostaň a roztiahni ruky, oprobujeme svoje sily...

Neviem mu odoprieť. On mi vyhŕňa košeľu, chytá ma za nahý pás, opiera sa na prsia, podvracia hlavu, je strmý a prudký. Naozaj by ma prevalil, ak by som nevynaložil všetku silu.

— Nepoddám sa, — vravím ja.

On sa mi vsype do vlasov a ševelí ako malé vtáča:

— Ľahni si do trávy a zatvor oči, privediem ti Malku...

Zatápa ma vlhká teplota opojenia, nuž sa síce vysmievam jeho smelosti, ale poslúcham ho. Líham si naznak do trávy, zatváram oči a pozorne načúvam, aby ma zas nejako nepreviedol. Chvíľočku je ticho. Napravo odo mňa sa vystiera stebielko, ktoré som iste pritlačil rukou alebo plecom, a pri uchu sa mi mechorí akýsi chrobák. Potom sa povetrie rozvlní tajomným počatím, a hľa: voľakto sa ponáhľa odhora ku mne. Bosé nohy sa mu otierajú o trávu a pritláčajú mladý mach. Voľakto sa pri mne pristavuje a díva sa na mňa zvláštnym,

maličičkým, ale strašne prenikavým a ostrým zrakom. Nemám strpenia, chystám sa otvoriť aspoň trošilinku oči, ale slabuškým hlások ma vystríha:

— Neotváraj oči, chcem sa na teba podívať, lebo keď sa ty na mňa dívaš, nemôžem hľadieť. Tvoje oči ma pália...

Nemohli ma natoľko klamať zmysly. Bola to ona, moja Malka, lebo som ju poznal po hlase a po vôni tela. Stála nado mnou ako anjelik. Akiste bola len v košieľke, nuž nočný chlad sa pravdepodobne prelieval po jej nahých ramienkach a pliecckach, ktoré sa mohli belieť vo hviezdnom svetle ako lupene vodného kvietka. Možno sa trochu aj triasla zimou, keď jej vietor olapával modrasté kolienka. Vravela:

— Už dávno som sa chystala za tebou, aby som ťa videla vo spánku...

Dusil som sa vlastným dychom, lebo prepĺňala ma rozkoš, akú som dovtedy nepoznal. Najblaženejšie som sa cítil obyčajne vtedy, keď som ležiaval na kosodrevine a hľadieval do oblohy. Kosodrevina vydychuje sýtu vôňu, ktorá človeka rozpaľuje ako plné dúšky silného vína, presakúva

kožou. vniká do krvi a rozrieďuje ju. Krv sa búri a dupoce. V dlhom cvale zalieva celé telo, preniká ku každému koštialiku. Telo blčí túžbou a duša sa vypne vysoko do oblohy, keď sa maria lákavé blesky ďalekých svetov, ale to bola len kvapôčka z toho, čo som v ten večer prezíval. To bolo nebo a zem, alebo povedzme, to bolo javorové drevo, z ktorého strieka sladká miazga, keď doň zatneš, a toto boli husle vyrobené z tohto javoroveho dreva, ktoré sa chystajú vyspievať pieseň o zakliatom dievčati.

Počúval som. Hlas padal tíško ako manna. Usadzoval sa na mojej tvári. Niekedy sa odlepil, akoby ho vietor sfúkol.

— Hľa, nemýlila som sa, — šepkala, — si taký, ako som si ťa predstavovala. Máš vysoké čelo, a to skrášľuje chlapa, aj vlasy máš kučeravé. A také ja rada. Oj, veľmi rada! Ci sa ich môžem dotknúť, môžem?

Drobné prstíky zaplietli sa mi do vlasov.

— Aj, aké máš mäkké, aké mäkuské, budem ti ich pričesávať, keď sa vezmeme. A či si ma to naozaj mieniš zobrať za ženu, naozaj?

Zaparovalo sa mi telo od úzkosti.

— Nuž dobre, pôjdem za teba, ale potom musíš dať pozor, lebo som ešte malá. Prsia sa mi len tejto jari začali vydúvať.

Nevydržal som ďalej sliepňať ako vykotené mača. Rozpleštil som rýchlo oči. Cez tvár sa mi prevalil studený prúd vetra, posypal mi telo mrázikom, podo mnou šuchol sa do trávy a štrkajúc suchými stebielkami, letel dolu grúňom, vysmievajúc sa mojej dôverčivosti.

Hviezdy na oblohe čakali na môj pohľad, ale noc čušala. A po Malke ani šuchu. Vyskočil som na rovné nohy a poháňľal som sa už bez zastavenia na salaš. Hlava mi však horela aj potom, keď som sa natiahol pod kolibu vedľa košiara.

Na salaši som našiel akéhosi Šajbana. Honelník mi potom povedal, že privandroval od hôľ bez košele hneď popoludní a že za celý čas sa s bačom o voľačom dohovárali. Sedel celý večer prihnutý nad vatru bez slova a zazeral na mňa ani zbojník. Bača mi síce nevravel nič, ale vo mne skrslo hneď podozrenie, že je to jeho priaznivec a že by ho chcel na beňušskom salaši zdržať a prisadiť k sebe, lebo

pri jednačke na fašiangy sme sa my dvaja nedohodli celkom na oštiepkoch.

Hej, keby som ja bol hneď zbadal, o čo ide, ale nedalo sa, všetko ma v mojom presvedčení utvrdzovalo.

Na druhý deň ho poslal s ovcami a mňa vypravil drevo hotoviť. Inokedy by ma takéto zaobchádzanie bolo poriadne dožralo, ale vtedy som si len odpľul do dlane a pobral som sa svojou stranou. Myslel som na Malku, myslel som na jej obavy, ktoré voči mne ešte prechováva. Nechcel som porušiť sľub, ktorý som si dal a ktorý vo mne oťažieval ani olovená pečať. Miernil som sa a krotil som svoju náruživosť a svoje sily, aby sa ma nebála, lebo podľa jej priznania moja nespútaná a divá sila, pripravená vždy vybúriť sa, ktorú do mňa vmetúvali hrbaté grúne, kade som preháňal svoje ovce, dokrútené svrčiny, čo sa niekedy diveli od vetriska, zúrivé búrky s bleskami, hromy a dažde, bola jedinou prekážkou, čo ju ešte odo mňa oddaľovala, a čo jej zabraňovala vymotať sa zo snov, kde blúdila ani svätojánska muška. Musel som zmäknúť, zjemnieť, aby som ju k sebe zvábil, aby som

si ju naklonil. Nuž, hoci tu bola zádrapka, ktorá ma mohla vohnať s bačom alebo so Šajbanom do škriepky, nedal som sa strhnúť, radšej som hľadal spôsob, akým by sa celá tá vec dala urovnať aj za cenu ústupku. A našťastie som vtedy rýchlo takýto spôsob našiel. Na dolnom beňušskom salaši nemali druhého valacha, lebo pred týždňom im bol jeden narukoval. Umienil som si teda, ak sa bača predo mnou o veci len raz zmieni, prenechám miesto Šajbanovi a ja prejdem na dolný salaš.

S takýmto predsavzatím pustil som sa ráno do roboty a deň mi potom prešiel veľmi rýchlo. Obloha bola jasná a hladšia od zrkadla. Leskla sa svetlom, a keď ju slnko k obedu rozpálilo, ihrala ani žeravá platňa. V tôňach medzi machom prudko vydychovali kvety. Ich sýte farby menili sa každú chvíľu v teplých a prevlhnutých výparoch surovej zeme. Zavše sa mi zdalo, že sa dohovárajú neznámou rečou alebo že niekto medzi nimi chodí, nakláňa sa nad ne a otvára im púčky. Vtedy som sa vyrušil z roboty, lebo som si namýšľal, že by to mohla byť aj Malka.

Večer na pôďoji, keď slnko odkvaplo z oblohy za voľaktorý vrch, prehodil som si na plecia huňu, vopchal do rukáva píšťalu a ponáhľal som sa do Jám. Zbehol som od salaša prťou rovno na polianku, kde voľakedy vraj pálievali Beňušania uhlie pre bystriansku mašu. Tu som sa rozhodol vyčkať na Malku. Nemal som obavu, že ma nenájde. Poľanu v Jamách vykášal Michalčík, nuž Malka neraz zarána alebo večerom škrabala sa sem hore s košom po trávu kravám. Myslel som, že očistom aj vtedy tak príde.

Vyvalil som sa uprostred polianky do trávy. Pod košeľou metalo sa mi srdce ako vták so zviazanými nôžkami. Hoci malo jasný, oceľový hlas, bolo badať, že je vo svojom pravidelnom pohybe mýlené rozkošnou chvíľkou očakávania, ktorá ma držala v náručí. Bol som zas v zajatí presvedčivého sna, i keď som mal oči otvorené a hlavu prevetranú. Spôsobil to zaiste mesiac, čo sa nebom plavil ani kráľovská plachetnica, lebo jeho strieborný pohľad mal čarodejnú moc. Otváral ma ako puknutú makovicu babie leto. Nevládal som sa už ďalej pred ním pretvarovať. Musel som mu vyjadriť všetko, čo od istého času vtieklo do mňa zo škovránčieho spevu, čo sa vkúsalo do mojich žíl z večernej zory, z mladých, tuhými šťavami naliatych borievok a zo seknutých koreňov strapatej koruchy, čo spôsobilo dravý smäd môjho tela a ľakalo úzkosťou, keď ma nocami samota nadchádzala, čo mi privieralo mihalnice, rozčuchrávalo vlasy, rozkalovalo spečené ústa do túžobneho rozchlipnutia, keď večerný vietor dovial k mojim nozdrám vôňu sladiča, presýtenú vlhkosťou machu alebo smolnatej miazgy pučiaceho jedličia, čo húdlo mesačnými nocami žalmy o mojich dvadsiatich rokoch. Nemohol som ďalej čakať, hoci Malky nebolo, musel som sa vyrozprávať, aby sa mi trochu srdce utíšilo a aby ma krv nepálila:

— Neboj sa, Malka, — čítam z duše, — ja ti neublížim. Tieto ruky, čo poľahky zodvihnú nad hlavu trojročného plemeniaka, čo zviechajú ťažkým osekancom ako prútikom, položia sa k tebe každý večer ako verní psi, budú ticho, ak sa ich budeš báť, budú ti vlásky prihládzať, ak ti to nebude proti vôli. Neboj sa o svoje malé prsia. Ja sa ich ani nepritknem. Ach, akože by som to len mohol urobiť.

Budem len na ne dýchať, aby podrástli, aby sa za nimi tvoje srdiečko ohrialo. Hej. Uvidíš, že sa viac neopovážim. Doma budeš spávať v posteli, ktorú som lanskej zimy urobil z jaseňového dreva, povyrezával a vyfarbil červenou a zelenou farbou, a keď prídeš ku mne na salaš, posteliem ti voňavou tisinou, hlávku ti obložím rozkvitnutým jahodníkom a k nohám dám rebričie, aby ti nôžky ešte väčšmi zbeleli a zmäkli...

Malka nešla.

Obloha sa naklonila k mojej tvári a chcela mi privrieť mihalnice, ale ja som vybral z rukáva píšťalu a pustil som sa na nej preberať. Lístie sa zatriaslo v bučine a pieseň zo zapareného dreva vystriekla do postriebrenej noci ani krištáľový prúd vody. Najprv zatrepotala ani vtáča vyplašené zo sna a potom sa roztiekla pokojne dolu poľanou a spievala.

Večernica padla na Kňazovu skalu.

Noc sa rozpäla nad večnosť ako dlžizná odedza nad polia, do ktorej mladá mater mieni uložiť svoje dieťa, a moja pieseň motala sa nad touto nocou, prebúdzala vtáctvo, čo v konároch podriemavalo,

vyplašila horu, rozzvučala vzduch a prilákala hlahol ďalekých svetov. Naraz všetko ožilo, obloha i zem, hviezdy aj tráva. Naraz akoby čarodejný prútik šibol svet. Hora spievala chorál. Ticho a nábožne. Mladé bučky šepotali krásnu modlitbu. Kdesi v hlbokej tôni vyhrávala na fujare stará sosna. Bolo ju len slabučko počuť, lebo osiky prenikavo zvonili striebornými listami.

Och, bože mi vtedy ľahko a dobre. Ani mi na um neprišlo hnevať sa na Malku, že nechodí. Verabože nie. Preplňala ma dôvera a tešil som sa z chvíľky, ktorá mi dávala trošku ochutnať z pohára šťastia. Nemyslel som na úskok a nedožadoval som sa väčších nárokov. Veď bolo toho aj tak dosť. Vzduch sa chvel a mne sa zdalo, že mám na lícach Malkin dych, horúci a nepokojný, ktorý ma opíja, že ma omára blízkosť Malkinho tela, drobného a bielučkého ako svíbové drevo.

Sladká chuť mlieka sa mi penila v ústach. Dýchal som vôňu dozretých jahôd a mosadzou vybitá píšťalenka preľúbezne spievala, akoby sa v mede bola od týždňa močila. Nemusel som vymýšľať melódie. Veru nie ani málo. Samy vyskakovali

z dieročiek, samy sa schytávali a leteli za hviezdami.

Ej, bože mi, bolo, ako mi už nikdy nebude. Nehľadel som na oblohu, nemeral som, akú cestu preputoval mesiac a v ktorú stranu sa obracajú hviezdy, lebo na čase mi už nezáležalo. Bol by som presedel v Jamách aj do rána, keby ma nebol vyrušil honelník.

Neviem, odkiaľ prikvitol. Bol zadychčaný a horúci ani uhlík a zaváňal mladým syrom. Vravel, že za mnou od večera sliedi. Potom vytiahol spoza pása dokrčený papierik a vravel, že mi to posiela Malka, lebo že on bol pred večerom u Michalčíkov.

Srdce mi poskočilo ani pošteklený kôň, rozháňalo krv a ja som vzbĺkol ako hrsť slamy. Hľa, Malka, malá Malka mi posiela lístoček, biely lístoček, ktorý azda vytrhla z modlitebnej knižočky, čo dostala darom na birmovku od krstnej matere. Beriem od honelníka papierik a vystieram ho nepokojnými prstami. Čože mi tá drobná ručička píše, čo tá pehavá hlávočka navymýšľa, čože to môže byť. Šaliem nedočkavosťou, prizerajúc sa zblízka na papierik.

Chlapča hľadelo na mňa veličiznými očami, a keď som mu nemal čo povedať, vravelo:

— Ja viem, kto ti prečíta Malkin lístok.

— Kto? — vyzvedám sa, lebo ma biely papierik neprestáva trápiť.

— Šajban, — vraví, — Šajban vie aj písať, aj čítať, lebo dnes popoludní som niesol Malke takýto istý papierik od neho.

Nepovedal som nič, ale celé telo mi podsypal studený srieň. Pobrali sme sa na salaš.

Potom som už nezaspal. Pod srdcom ma celú noc hrýzlo. A ráno len čo som mal ovce vyhnať na pašu, šiel som s Malkiným lístkom za Šajbanom. Musím pripomenúť, že od jeho príchodu som nebol s ním ani raz na slove. Vyhýbal som mu, aby nebolo zámienky na zvadu, lebo medzi nami nebolo výhľadu na priateľstvo. Vtedy sa obšmietal za kolibou a pohvizdoval akúsi vrchovskú, ale to len očistom. Istotne o voľačom tuho rozmýšľal.

Len čo som k nemu pristúpil, zmeral ma od hlavy po päty, akoby odhadoval moju zdatnosť. Prerastal ma aspoň o pol hlavy a aj v pleciach bol

opis Šajbu

širší. Iste zjedol viacej mäsa ako ja, ale aj viac grúňov istotne zliezol. Tvár mal divne dokrútenú, azda vetriskami došľahanú alebo úpekom porozkalovanú ako kôra kosodreviny. Krk mu sputnávali hrubizné žily. Zo strakatých očú vytŕčal sa mu studený chlad a hrôza pretúlaných nocí. Keď sa na teba trochu strmšie zahľadel, mal si obavu, že ťa začítava alebo že rozmýšľa, medzi ktoré rebro ti vreže nôž pod srdce. Hej, veru, bol to nebezpečný chlap. Skôr som si to dobre ani neuvedomil, ale vtedy som ho mal dosť a nežiadal som si, aby ma stretol niekde na pustom mieste.

– Keď mal v rukách Malkin lístok, preletel po ňom pohľadom, otrčil gamby a vravel:

— Odkazuje ti, aby si zlato nekupoval, lebo sa ona ešte nemieni vydávať.

Videl som dobre: oči sa mu vypučili škodoradosťou. Krv sa mi zastavila priam v srdci, a keď sa ľahostajne obracal ku mne chrbtom, mal som sto chutí zaťať sa zubami do jeho žilovatého krku. ale čože by mi to bolo pomohlo. Akúže náhradu by som si bol tým zadovážil za vyrabovanú dušu. Veru nijakú. Iba ak nové ťarchy hanby a mučivého bôľu by sa boli na mňa zavalili, lebo bol by ma zaiste pleštil na zem alebo odkopol okovanou bagančou ani prašivého psa a ja vo svojej bezmocnosti sotva by som bol vládal zaskučať, nuž, hoci sa ma chytala predtucha, že on je príčinou môjho nešťastia, zasekol som len zuby a pobral som sa za ovcami.

Takto sa, hľa, začínal tento deň, ktorý sa do môjho života vovalil ani ťažký balvan a ešte dodnes ma pritláča a mliaždi. Keby som bol prespal niekde pod svrčinou, mohol som si aspoň zachrániť česť, nemusel by som dnes mraštiť čelo a hľadieť viac do seba ako na božie slnko. Veru tak. Ale človek je len nájomníkom tohto sveta, nemôžeš si robiť podľa ľubovôle. Nad nami tróni Hospodin. On nadelí a ty ber a ďakuj za všetko, lebo reptanie sa nevypláca. Vliekol som sa potom za ovcami ani tôňa oblaku. Zavše som zastal, zakvačil bradu na palicu a hľadel prázdnym zrakom po dolinách a grúňoch a zas som ťahal ťažké nohy v tú stranu, v ktorú sa obrátili ovce. Bolo mi jedno, kde ma zavlečú. Nemal som zmyslu pre obdiv porozčesávaných vrchov, čo obtáčali obzor a čo

a ešte aj v tento pre mňa osudný deň maľovali slnkom. Dúhové farby presvietených diaľok zliali sa mi do špinavej mláky, kde sa kúpala moja chmúrna tvár.

Hlavu som mal tupú a tvrdú ani hrčavý buk. Občas som z nej chcel aspoň na útechu niečo vyžmýkať, ale márne, nebol som schopný triezvo rozmýšľať a uvažovať. A keby ma bola hlava aj poslúchla, nebol by som našiel východisko zo svojho rozpoloženia, lebo taká dôvera ma zväzovala s Malkou, že som nemohol ani tušiť príčinu jej rozhodnutia. Nechával som teda všetko naverímboha a podľa toho sa to aj skončilo.

Pred obedom pribehol za mnou honelník a vravel, aby som sa ponáhľal do Jám, že tam niekto na mňa čaká.

Keby som sa bol vtedy len trochu pozornejšie zahľadel do chlapcových očú, keby mi bolo prišlo na um spýtať sa, čo ho privedlo k tomu, aby mi takú zvesť priniesol, bol by som svoje kroky rozpočítal a rozmeral, lebo by ma bol ožiaril aspoň jediný lúč pravdy, ale mňa zahlušil úder nečakanej noviny, náhla teplota oslepujúccho blesku vysuši-

la a zahladila vo mne všetky studené stopy pochybnosti. Vychytil som sa ani jeleň. Pred očami medzi hustým ihličím smriečikov, ktoré mi bolo treba obchádzať, mihala sa mi Malkina tvár, biela ako pena na mladom mlieku, ako škvrny májového snehu na holiach. Vyčkávala na mňa, klopila oči a červenala sa. Mala mi voľačo prezradiť a bola netrpezlivá, že nejdem, že sa zdržujem obchádzaním smriečikov. A táto tvár mi skoro nedala vdýchnuť, rozrušovovala ma a hnala ma, že mi žily v kolenách pukali, že sa mi oči od prievanu zalievali slzami, že som necítil krvavé škrabance, ktoré mi maľovali po tvári suché konáre, že som prevaľoval sudy dolu prťou a nečítal som ostré skaly, ktoré mi drvili kosti.

Rozpútaná samopaš zo mňa šibala. Bol by som sa najradšej skrbáľal priam k Malke, ale skraja poľany som razom vytriezvel, akoby bol na mňa niekto vylial za džber studenej vody, lebo som začul mužský hlas.

Zatajil som dych a hľadím. Na dolnom kúte poľany stála Malka. Držala v ruke kus bieleho plátna, na ktorom bolo badať červené škvrny. Tvár sa

jej blýskala na slnku ako črepinka skielka, zahodená v tráve, a vedľa nej stál Šajban.

Malka bola na ňom očami prilepená, akoby ju bol začítaval. Neveril som vlastným očiam. Krútila sa mi z toho hlava ako opitému a hľadel som na poľanu s otvorenými ústami ako sprosták. Nebol som schopný nijakého činu, hoci bola najlepšia príležitosť na riešenie účtu medzi mnou a tým zbojníkom, len som sa pritiahol za starý buk, aby ma nebolo vidno, a načúval.

Ako som už povedal, vietor najprv zaniesol k mojim ušiam mužský hlas. Bol Šajbanov. Začul som ho ešte v behu, nuž porozumel som len toľko, že je reč o peniazoch a o Michalčíkovi. Potom som zreteľne počul Malku:

— Môžu ťa tu dolapiť, — vravela.

— Neboj sa, — pokračoval Šajban, — len mi oper košeľu a dones mi ju ešte večer sem, lebo túto, čo mám na sebe, mi požičal bača, aby som nechodil s holým bruchom. Hneď zajtra odtiaľto zmiznem. Bača mi už naradil, ako sa najskorej dostanem za more. Tebe pošlem odtiaľ pas aj peniaze na cestu.

No Malka mala aj potom oň obavu, lebo jej hlas bol neistý:

— Michalčíčka šípi, včera bola pri žandároch, — hovorila.

— Nech, Michalčíka vyňuchajú len líšky, a vtedy už tu nebudem.

Viac som nerozumel. Oba hlasy stíchli, akoby ich bola vyrušila moja prítomnosť, a ja som sa viac ani nenamáhal počúvať a porozumieť. Nejavil som už o to ani najmenší záujem. Vedel som len toľko, že Malka je pre mňa stratená, že mi ju voľakto nemilosrdne a ukrutne vydrapúva zo srdca a ja nemám síl tomu zabrániť. Klesal som úboho na duchu aj na tele ako postihnutý zlou chorobou.

Ani by ma to tak bolestne nebolo zastihlo, keby bolo išlo len o obyčajnú ženu, s ktorou som mal žiť a plodiť deti, ale Malka nemala byť len mojou zákonitou ženou. Ja som po nej netúžil tak, ako túžieva chlap po žene, keď sa mu krv pripáli jarným slnkom alebo rozihrá niekoľkými dúškami pálenky či koreneným jedlom. To nie. Takých hriešnych žiadostí som sa ja vtedy obával, lebo som si my-

slel, že sa v nich ukrýva pekelný plameň, ktorý človeka prepáli zrakom večného zatratenia. Malka mi vypučala zo srdca ako neznámy kvet, ktorého semeno priniesli vetriská z vrchov, kde dozrievalo medzi sklenými lístočkami brusničiaka a napuchlo teplotou žeravého slnca. Sama nemala nijaké nároky, ale jej prítomnosť a jestvovanie zapúšťalo do môjho tela a duše mliečne žily, ktorými som prijímal každý deň živý mok. Malka mi bola slnkom i vodou, vzduchom a zemou. Ja som z nej dýchal i pil. Ona ma živila aj zohrievala. Bola mi sviatosťou, ktorá ma oblažovala a prepĺňala božími milosťami. Moje myšlienky i moje skutky boli preniknuté jej bytosťou. Dni prebúdzali ma jej úsmevom a noci uspávali ma jej pokojom.

S Malkou som sa musel lúčiť. Malka zmizla ako obláčik plachej hmly na sedlisku. Malka sa mi stratila.

Neviem, ako som sa dostal z tohto prekliateho miesta, kde mi vykrvácali všetky piesne, kde som stratil chuť k životu a našiel žiaľ, ktorý sa ma chystal sprevádzať ako verný pes truhlu svojho pána.

Neviem, ako som sa vyvliekol nad Jamy a ľahol pod svrčinu ani zdochýnajúci zver.

Ležal som dolu tvárou. Ústa som mal prilepené na studenú zem. V konároch ticho húdol vietor, a bol to jediný zvuk, ktorý sa opovážil priblížiť k mojim ušiam.

Nech ma boh stresce na mieste, ak som vtedy mal zlý úmysel. Ako vravím, nech ma boh stresce. Ale o chvíľu ma vyrušili blížiace sa kroky. Niesli sa z Jám. A tie ma prebrali. Uvedomil som si napochytro, že to môže byť len Šajban, a bol som hneď na nohách. Uvažovať som už nestačil, lebo kroky sa približovali veľmi rýchlo, nuž konal som len tak na ruku.

Skočil som za najbližší smriečok. Nemal som ani vreckového noža naporúdzi, ale ani to ma neodradilo. Len čo sa priblížil na skok ku smriečku, vyrútil som sa naň.

Neočakával ma, nuž v prvej minútke sa mi ho podarilo ľahko zvaliť na zem, ale len čo si upamätal, s kým má do činenia, objal ma železnými rukami a zmrvil mi tak kosti, že sa mi už smrť do očú začala titlať. Nastal zápas, pri ktorom som si uvedo-

moval, že som položil na kartu život. Telá sa nám splietli ani hady, keď kameň dujú. Jeho zaváňalo čerstvou divinou. Bolo tuhé a mastné od potu. Ruky sa mi po ňom kĺzali. Svaly na ňom sa napínali ani hrubé povrazy zapustené smolou. Keď sa ku mne pritlačili, vrezávali sa mi do mäsa, pristavovali krv v žilách a škrtili dych. Bol som proti nim bezmocný. Mohol som ich kliešťami trhať, ani tak by neboli povolili. Mohol som ich na kolovrate naťahovať, aj tak by boli ožili. Moje údy sa z nich čím ďalej, tým ťažšie vypletali. Strácali vládu a pružnosť. Mŕandraveli, akoby z nich bol krv vyžmýkal, a potom celkom ustali, odkvácli, znehybneli. Bol som na konci.

Ležal som na zemi tichý a krotký ako bez života. Telo som mal dolámané, dokrútené, zmliagané, akoby ma krava vypľula z pysku. Mäso sa mi triaslo, koža špela a horúca krv mi zalievala sluchy, ale žlč neprestávala vo mne vrieť. Zadúšal som sa zlosťou. Schytávala ma strašná túžba po pomste. Hej. po pomste, ktorá by neskolila len Šajbana, ale aj Malku. Hej, aj Malku, lebo jej som kládol vtedy najväčšiu vinu za svoje poníženie.

— Len sa neprenáhliť, chlapče, — vravím sebe, — len sa nezadychčať. Vtáčik ti nemôže ujsť. Chyť ho do klietky, pobežíš k Malke a povieš: Malka. Malka, či ho poznáš, poznáš tohto vtáka? Ponad hory lietal, očká na zboj metal. Poznáš ho? — Košieľky mu perieš, rúčky si preň derieš. Len pozri: hlavičku už kloní, železkami zvoní. — Hej, Malka, Malka! Čože ti tak líčka obeleli, čože ti tak očká zosmutneli? Či ťa hlávka bolí, že šibeňa stojí v tom bystrickom poli? Hej! Malka, Malka! — Môžeš si ju potom vziať okolo pása. Neboj sa, nebude sa plašiť. Krotká bude ako jahniatko. Osušíš jej očká, pobozkáš na líčka. Hľa, chlapče, hore hlavu, vytri si päsťou oči od pohanenia. Keď vyblysne slnko, oveje ti čielko. Len sa neprenáhliť.

Takto som sa, hľa, potešoval. A potom som sa pozbieral na nohy a zistil, že mi celkom nič nie je. Mohlo byť hádam pravé poludnie. Na salaš sa mi nevidelo. Nemal som tam vlastne čo robiť. Už bolo istotne po pôdoji, ovce mohol pásť aj honelník, nuž pobral som sa rovno do mesta k žandárom.

Uverili mi všetko a pobrali sa hneď za mnou do Jám.

Naspäť sa mi kráčalo veselo. Klepec bol nastavený. Šajban sa už nemohol z neho vymotať, iba ak by mu celé peklo aj s Luciferom bolo prišlo pomáhať. Len mi bolo treba Malku doma pridržať, aby ho zavčasu nevyplašila, ale tým som si hlavu nelámal ani najmenej. Vyhvizdoval som si ani frajer, ktorému sa darí pri dievčati. Po hore som vyzeral vtáčie hniezda a potom som behal za motýľmi, ktoré sa mi plietli do cesty.

Slnko padalo práve za horu ani odronené jablko, keď som vchádzal do Michalčíkov. Krčma bola prázdna, ale sotva som plesol dverami, vošla Malka. Dvere na kuchyni neprivrela, nuž mohol som ľahko zistiť, že Michalčíčky doma niet, že je Malka tu sama ani výkrik v tichej hore. Bolo mi to vhod. Neukazovali sa prekážky, všetko išlo ako po masle.

Rozvalil som sa za stôl a Malka mi už zo zvyku priniesla pol deci. Vypil som ho jedným dúškom a rozkazoval som si hneď druhý a potom tretí. Prvý sa mi rozlial po žilách ani olej a po treťom ma začali oči páliť. Hľadel som na Malku, ktorá sa priberala očistom poháre umývať. Zdala sa mi

drobnejšia ako inokedy. Vlasy mala vymastené ako v nedeľu a spletené do hrubého vrkoča, ktorý sa jej hompáľal po útlom chrbátiku ani ťažký klas. Keď niekedy hlávku zavalila trochu doboka, zablyslo sa jej biele hrdielce a trojitý rad sklených korálkov, obtočených okolo krku. Obracala sa ku mne chrbtom, lebo vedela, že nesedím tam len pre pálenku.

— Malka, — vravím naraz ako zo sna vyrušený, v očiach sa mi múti a jazykom sťažka hýbem.

Utiera si rýchlo ruky do zásterky a ponáhľa sa ku mne, lebo myslí, že si iste pol deci žiadam, ale ja využívam príležitosť. Sotva sa priblíži k stolu, schytím ju surovo za ruku, ktorá je mäkšia ako perinka, hladšia ako zelený mach na skale a teplejšia ako južný vietor.

Priťahujem ju k sebe a ona sa nezdráha, len tvár si skrýva do nafúkaného oplecka a v jamôčkach na zhybe chvejú sa jej belasé žilôčky ako tône pavučinky na lesklej vode. Mám sto chutí ústami popretŕhať tieto tiene a umyť si tvár príjemnou teplotou jej tela.

— Malka, — vravím, lačné telo sa mi krvou na-

pína. — Malka, ty sa ma ani nepýtaš, kde sa tu beriem...

Rukami si ju podchytávam okolo pása ako ľahučký snopček a dlane tuho vtláčam do jej mäkkých bôčkov.

— Bol som v meste.

Voľaktorý vlas z jej sluchy vplieta sa mi na jazyk a rozožiera mi mučivou páľou ústa.

— Ale nie po zlato.

Jej malé prsia sú slabučké ako pena, a predsa sú nepokojné a vydychujú teplotu. Raz bežia oproti mne, akoby ma chceli zaliať, a zas utekajú, akoby sa plašili mojej hrude.

— Bol som pri žandároch.

Badám, že sa počína na celom tele chvieť ako biele stebielko, ktoré sa vystrčilo z vlhkej a studenej tmy do prudkého dažďa ranných lúčov. Obávam sa, že sa prelomí napoly alebo že sa mi v rukách rozmrví tenučké skielko maličkého pohára, ale nemám síl zastaviť lavínu, ktorá sa so mnou rúti do priepasti.

— Na našom salaši usadil sa zbojník, čo zabil nedávno Michalčíka, — pokračujem a okrúcajúc si jej

hrubý vrkoč okolo ruky, vyvraciam jej hlavu, aby som mohol vidieť tvár a oči, najmä oči. — Nuž bol som pri žandároch, aby ho dnes večer v Jamách chytili.

Tvárička jej chladne, akoby ju smrť bielila, ústami potrháva a pod ťažkými mihalnicami chveje sa jej zarosený pohľad.

Mučí ma ukrutná žiarlivosť tela. Ťahám ju nemilosrdne za vrkoč a ona sa nebráni, ani nemukne. Mám pred očami jej vypäté hrdlo, cez ktoré by som mohol jedným razom prešvacnúť nožom, a bola by celá vec vyriešená. Krv by mi vyčľapla rovno do tváre, mohol by som ju aj ochutnať, ale ja som smädnejší. Chcem sa trýzniť dlžizným pohľadom na muky žijúcich očú, chcem jej ešte vyštvať hrôzou zomierajúcu dušu.

— Dievka! — kričím pri jej uchu, — vrav pravdu. tak ako stojíš pred bohom a predo mnou, máš ho rada?

Ustrnie na mne meravým a studeným pohľadom a vraví pomaly, akoby ma hrdzavým a tupým nožom rozkrajovala:

— Musím ho mať rada, lebo je môj brat.

Neviem sa už rozpamätať, čo sa potom so mnou porobilo. Zostal som ako soľný stĺp. Malka sa mi vytrhla z náručia a vybehla dverami. V hlave mi hučalo ani pod vodou.

Vonku sa vzmáhal huk. Najprv voľakto vyvolával Malku, potom sa hlasy zvírili. Kdesi brechalo psisko a pod stenou niekto rozprával, že žandári išli na salaš po Malkinho brata.

Keď do krčmy vbehla bedákajúca Michalčíčka, ktorá sa akiste od žandárov dozvedela hroznú pravdu o svojom mužovi, prebral som sa, akoby sa mi preťalo bielmo na oku. Vybehol som na ulicu. Predieral som sa pomedzi skupiny postávajúcich ľudí a skoro bez dychu vybehol som na poľanu do Jám.

Neviem, čo ma ta hnalo. Či zvedavosť, a či výčitka svedomia.

Jamy sa zahaľovali do tieňa. Mäkký plášť noci vystielal ich hlbiny. Boli tiché a zahrúžené do seba. Z bučiny nevyšiel ani hlások, len pod mojimi nohami šušťalo uschnuté lanské lístie.

Zastal som na kraji poľany.

Neďaleko pod smrečkom ležal Šajban. Ruky mal

rozhodené na machu, nuž vyzeral ani biely kríž položený do trávy. Hľadel do oblohy a čakal na Malku, ktorá mu mala doniesť vypratú košeľu. Istotne nemal ani najmenšieho tušenia, že mu je nablízku nebezpečenstvo. Azda mal pred očami obraz ďalekých krajín, do ktorých sa chcel odobrať za svojím šťastím.

Pravda, mal som len veľmi málo času, aby som si toto uvedomil, lebo skoro súčasne so mnou ukázala sa na poľane žandárska prilbica a z hornej strany vyletel a preťal tíšinu prenikavý a výstražný Malkin hlas.

Šajban hneď porozumel. Vyšvihol sa na nohy a šibol v tú stranu, kde stála Malka.

Ako som už pripomenul, neviem, čo ma na poľanu vyhnalo. Či výčitka svedomia, a či zvedavosť. Ale vtedy som razom pochopil, prečo som tam a čo mám robiť. Vyčkal som, kým Šajban zmizol v hore, a potom som sa vyrútil na poľanu ani guľa. Bolo už tma na nerozpoznanie. Mohol som ľahko zmiasť hlavy žandárov. Urobil som niekoľko slučiek, akoby som neveděl, v ktorú stranu, potom som sa naraz a nečakane obrátil na žan-

darov, čím som ich istotne celkom splietol. Prebehol som pomedzi nich a zmizol v mladine.

Za chrbtom mi tresol výstrel.

„Keby ma nebránila táto hustá mladina, nuž bol by som už zaiste hore kopytami," myslím a rútil som sa slepo svrčinou, odbočujúc od priameho smeru to hore, to dolu. Dlhší čas sa mi pozdávalo, že ma ktosi chce dobehnúť, ale mňa nohy držali veľmi dobre a mladina bola ako múr. Keď som sa presvedčil, že mi už nehrozí nebezpečenstvo, našiel som úkryt, kde som dočkal ráno.

Nado mnou tíško pretekala noc. Pomedzi čečinu pozerali na mňa hviezdy a v doline hučal potok.

Bol som spokojný, hoci po žilách sa mi penila ďalej krv. Malka zaiste videla, ako som nadstavil vlastný život pre záchranu jej brata.

Ani neviem, ako tá noc odtiekla do dolín, a keď hviezdy zbeleli a ihličie sa mi nad hlavou poprebúdzalo a začalo za vetrom odriekať rannú modlitbu, prebral som sa a šiel na salaš.

Nad Jamami ma dobehlo slnko. Bolo ešte pripuchnuté teplým spánkom a zadychčiavalo sa, ako-

by sa náhlilo s voňavou praženicou ku koscom za dolinou. Tráva mu rosila ružové nôžky a spoza stromov vyskakovali za ním dlhé tiene prineskorenej noci. Na úbočí prebúdzal a vystieral sa nový deň a unikajúce hviezdy mu priali dobré ráno.

Kráčal som ľahko a ticho pod nesmiernou oblohou, ako posol boží, čo rozmeriava métu noci a dňa. Nad hlavou mi spievali škovrany, líca mi maľovala zora a po perách mi stekala sladkastá manna.

Pred salašom som našiel honelníka. Zakrúcal si trúbu z jelše. Keď som pred ním zastal, zahľadel sa na mňa, akoby ma nepoznával.

— Bača ešte spí? — spýtam sa ho.

— Odviedli ho žandári, — vraví a bojazlivo poškuľuje ku kolibe, akoby tam niekto na neho striehol.

Ľadový jarček mi zbehol dolu chrbtom, striasla ma zima, ale som mal čisté svedomie, nemal som sa čo báť, nuž obrátil som sa rovno do koliby.

A tam ma čakala Malka.

Ležala na holej zemi, vedľa ohniska, na ktorom nebolo stopy po ohni. Nohy jej voľakto prikryl kožúškom, buď aby im nebolo zima, buď aby nesvietili

tak veľmi úbeľom. Ruky mala položené pokojne vedľa tela, ako po robote, a dolu ľavým ramenom stekal jej uzučký potôčik čiernej hustej krvi. Obával som sa nazrieť, odkiaľ ten potôčik vymoká. Tvárička mala vyjasnenú blaženým úsmevom a bielu, bielučkú ako svätá hostia. Oči klopila ako obyčajne. Hanbila sa ešte na mňa dívať, lebo sme ešte neboli muž a žena, ale moje uši počuli, ako mäkko, mäkuško mi pošepkáva . . .

Prízraky

Prelial sa nový deň, ale nebolo ho badať ani toľko, ako keď blcha napľuje na buravý kapec, lebo to bolo pred Vianocami, keď dňa nebýva ani za náprstok, a sotva sa vyleje, vsiakne do zeme alebo ho vychlípe osuheľ, čo sa od rána do večera a od večera do rána neprestajne rozvaľuje po dolinách, vrchoch a priehyboch medzi nimi ani ovčí kožuch za pecou, nuž keď sa aj prelial a mal sa roztekať dolu popri potoku, ktorý hrkotal medzi studenými skalami, chýbal svit, čo ho sprevádza a čo odliepa z očí pleseň vlhkej slepoty, a tak všade čupela ešte skrehnutá noc, pri zemi brnavá, neurčitá, zažratá do útrob, hrozná a zákerná ako roztečená marasť s utajenými priepadliskami, hore na oblohe šedivastá, s náznakmi čierneho hlienu, čo sa zavše maril ani hrčky masla v cmare alebo žily v mledzive. Dedina s rozváľanými záhradami, zošuchnutá k potoku ako hŕba obludných skál, zatarasúvala sa v nej úplne, len vršisko povedľa vytesávalo sa určitejšie. Keby na stráni ležal sneh, rozprskúval by dookola jagavý lesk, nuž bolo by

veselšie, sle sneh zdržiavala vo výškach už mesiac studená osuheľ. Tma sa teda hostila po chotári nerušene.

V tento čas prikrádal sa domov Bernard Plžúch, vnuk starej Cinduľky, čo bola voľaktorú zimu primrzla na Vrchdolín.

Aj temnota má svojich milencov. Nepýši sa síce nimi ako ostatné ženy, ale má ich rada. Každú noc ich vábi k sebe, každú noc ich berie do náručia, a predsa nevie sa nasýtiť láskou. Je náruživá, a kto raz jej slasti okúsi, neodolá jej zvodom, priliepa sa k nej celým telom ako dieťa lačnými ústami k materinskému prsníku. Je žiarlivá a ukrutná vo svojej pomste, ale kto si získa jej priazeň, nemusí sa ľakať nástrah, lebo ona strežie nad jeho životom. Bernard Plžúch si už dávno zadovážil jej priazeň. Sám by sa možno na to ani nebol odhodlal. lebo detské roky zanechávajú v človeku určitý strach pred takýmto priateľstvom, no Bernarda k tomu priviedol a posmelil dedičný zvyk. Jeho dedovia brúsili po nociach, nuž on vyhľadával len ich chodníčky. Cez deň šíjaval sedliakom kožuchy, večer sa stratil za humnami, nad ránom sa vracal,

a nikdy sa mu ešte zem pod nohami nezakolísala. Bol istý v kroku aj v reči, ani z jednej strany nečakal úskok.

Nuž hoci sa noc ešte vyškierala, Plžúch sa jej nebál. Schádzal pokojne od Príslopu po novej ceste, ktorú len v jeseň furmani vyryli. Cesta bola hlboká, prelomená vo dve koľaje, ktorými stekali jarčeky, skalavá, nerovná, to klesala, to sa dvíhala, podľa toho, či sa spúšťala do priehlbiny, alebo prestupovala bachor grúnika. Bernard nebadzgal. Poznal ju ako svoju krivú ihlu, ktorou prešíval sedliakom kožuchy. Neurobil ani jeden mylný krôčik, nezakopol do skaly, nestúpil do jarčekov, ktoré ho sprevádzali ako verní psi. Išiel síce pomaly, ale isto, akoby mu permoníci maličkými lampášikmi svietili pod nohy. Hľa, už je na sihoti pri potoku, kde sa voda každej jari vylieva, lebo v týchto miestach má potok plytké koryto. Môžeme sa k nemu zo strany nebadane priblížiť. Opovážime sa ho aj rukami ohmatať, aby sme poznali jeho tvár vo dne, keď vyzerá malými okienkami svojej múranice na oblohu a háda, aká bude noc. Nuž toto, aha, je Bernardovo obočie. Namaceš ho najskorej, lebo je

husté, naježené a pichľavé ani ihličie mladého borievčaťa. Pri nose nemá priedelu. Je v jednom kuse, divé, široké. Pod ním sú oči vpadnuté do tmavých hranatých jám. Vo dne ich sotva vidíš. Sedia ani dva čierne dravce, neprívetivé, zachmúrené. Ale v noci sa roziskria ani zbojnícke ohne, prenikajú tmu a neuhýbajú z cesty ani vtedy, ak by sa ich niekto chystal prepichnúť. Aha, a toto je jeho jastrabí nos, toto ústa, vysušené a zamknuté, toto zas líca poskrúcané, a toto brada, rozvalašená naprieč voľakedy azda nožom, toto krk, žilovatý a tvrdý ani kriak. Po pleciach sa ho nikto neopovážil priateľsky potľapkať, jednak preto, že Bernard nemá priateľa, aj keď od neho nosí celý vidiek kožuchy, a jednak preto, že Bernard Plžúch je privysoký na také priateľské potľapkávanie. Povráva sa o ňom, že je od členkov až po hrdlo zarastený takou hustou a divou srsťou, ako má obočie. Teraz táto srsť na prsiach, na rukách a na nohách je iste šedivá, lebo Bernard má už syna, ktorému pomaly bude hľadať ženu, nuž ak by sa napríklad v ten čas plúžil domov nahý, vyzeral by iste ako zviera. Hádam ako starý vlk, čo sa chotárom potĺka.

Hej, takto by vyzeral, lebo mal naozaj voľačo zo starého vlka aj na tele, aj v povahe.

Keď prešiel priestrantvo a prebrodil aj potok, vystupuje násypom na hradskú, ktorá bežala do dediny. Tu mu srdce už pokojne bilo, hoci sa nevyplašilo ani vtedy, keď stával v smrečine uprostred stíchnutej hory a skúmal zaostreným zrakom, či sa niektorý kmeň smreka nepribližuje k nemu, alebo či sa tôňa zvieraťa nemihla na poľane. Temnota sa s ním láskala, ovíjala mu telo dôverčivo zo všetkých strán, chcela ho ešte vydráždiť:

Och, milý, milý, si ohnivý ani Perún a hrozný ako Moloch. Krv ti vrie a telo sa ti praží aj v najväčšom mraze, keď skaliská pod machom pukajú, keď žeravé kozuby pod zemou hasnú, keď miazga pod kôrou jedlíc ľadovatie. Pod tvojím pohľadom srdcia sa pukajú ani škrupiny vtáčieho vajca. Tvár ti zohavili ukrutné kŕče, ale vieš sa škľabiť ani bláznivý faun, čo na svojej fujare vypiskuje pri mesiačiku nahým žienkam omamné melódie, keď podstrelené srnča, klesajúc do machu, stone ako umierajúce dieťa. Och, ty môj pán, môj boh. Teba mám najradšej zo všetkého toho množstva, čo túto noc

načahuje po mojom závoji ruky, lebo ty si z nich najsmelší, najukrutnejší, najohavnejší. Viem, v tebe by sa ani najmenšia žilôčka neroztrhla, keby si mal zabiť človeka. Viem, že máš na jazyku pálčivú chuť oblizovať horúcu krv, keď v mladine páraš bachor divine. Och, milý, milý! Chcela by som byť tvojou košeľou, aby som mohla častejšie aspoň tvoj pot piť. Och, milý, milý, prečo nie je stále noc, prečo ťa musím takto odprevádzať? Oj, milý, milý. Aha, máš na obočí rosu a na kožuchu ihličie, nezabudni ho striasť zo seba, keď budeš vchádzať do izby, aby tvoja žena nevedela, že si so mnou spal.

Plžúch zodvihol čelo a vyškeril sa do tmavej noci, lebo mu blaženosť zalievala srdce. Haha, kedy on mal pred ženou strach. Haha, aký by to bol len chlap. Oj, nikdy sa on veru neopytoval ženy, či môže urobiť to alebo ono. Veď by ho to ani nectilo. Jeho žena je ako smidka chleba. Boh jej nadelil veľa skromnosti a dobroty. Nepovie Bernardovi krivého slova, nevyzvedáva sa ho na nič... Keď ho nad ránom zacíti pri sebe v posteli, pomkne sa, prepúšťa mu ochotne svoje vyhriate miesto, aby ožil jej teplom, a na svitaní mu pokorne a ticho čistieva umazané šaty. Oj, nieto s ňou starosti ani toľko ako s vlastnou onuckou.

Hradská bola tvrdšia nad kameň. Bernard nemohol na nej utlmiť svoje kroky, nuž bolo ich počuť ďaleko, hoci vedľa hradskej čliapala do studených skál a brehov voda. Ale Bernard sa toho veľa neľakal. Išiel smelo a počúval temnotu, ktorá sa ho ešte nespúšťala.

Odprevadím ťa, milý, odprevadím aspoň po most a poviem ti niečo pre skrátenie chvíľky o tvojich predkoch, lebo, ako viem, narodil si sa tri týždne po tom, čo zahrabali tvojho otca. Nuž slávni boli Plžúchovci, slávni vždy, aj po chlapoch, aj po ženách. Mohla by som začať hoci od koreňa, ale tvoja pamäť by nestačila na také množstvo, lebo ich bolo veľa. Viem, nehanbil by si sa ani za jedného, keby si teraz ruky podávali. Tak sa mi vidí, že prišli sem od južnej strany, lebo voľakedy mávali hniezda tamdolu na morských brehoch, odkiaľ striehli na tučných, zlatými reťazami opásaných benátskych kupcov. Ako sa pamätám, raz ich bol voľaktorý ukrutný dóža vysliedil, zlapal a pred svojím palácom vo vriacej smole uvaril. Len tvojmu de-

dovi sa podarilo uniknúť strašnej smrti, ušiel a osadil sa ani orol-samotár v týchto horách. Vtedy ešte Hugáni nosili v kožených vreciach z Mlynej zlatý piesok, čo vraj tam z potoka navyťahovali, a tvoj dedo vyberal od nich na Prielome mýto. Našiel si dobrú náhradu za benátskych kupcov. Oj, bolže to orol medzi orlami, neviem, či tieto hory poznali niekedy ešte takého. Regiment pandúrov na neho striehol, a on sa s nimi hral ako s drevenými vojačikmi. Jednému tupým kameňom oči vytĺkol, a keď ho ešte aj vyzliekol a na hrdlo priviazal veličizný trepáč, čo voliarom ukradol, pustil ho dolu horou, aby strašil ostatných alebo aby si kotrbu roztrepal o voľaktorý buk. Iného obesil za nohu na konár. Dva dni sa tam hojdal ako mačka v povetrí, vyvaľoval oči na svojich kamarátov, čo sa práve utáborili pod tým stromom a mastili si ústa upečenou slaninou. Nemohol kričať, lebo mal na jazyku uviazané vlastné čižmy. Mestskí páni vypísali na jeho hlavu funt zlata, ale nikto si za to remeň na krpce nekúpil. Zabil ho za jasného dňa ožratý valach z Beňuša pri pijatike, tvoja deduľa vykúpila si jeho mŕtve telo od mestskej rady za me-

ru zlatých dukátov a pochovala ho pri mesiaci tamhore na Skalke. Často potom dlho do noci pri ňom vykladávala hviezdam, ktoré nad ňou ronili slzy. Starému otcovi ti Valašťania kríže dolámali, lebo im pol čriedy juncov na holi rozkradol a popredal v Liptove. Stará Cinduľka nebola hodna, aby mu prach z podošiev lízala. Tá vašu rodinu iba zochabila. Zasiala do nej plevu. Tvoj brat Karo je z jej plemena. Hnusoba! Boh ju za to potrestal. Zbláznila sa a zamrzla, ako vieš. O tvojom otcovi roztrusujú zlé jazyky, že bol svätúch. Ale ty never. Dal síce postaviť tuto pri moste kríž a primliaždil ho hrčavý buk, keď si pokojne sekeru v hore ostril, ale nejednu noc sme spolu presedeli na postriežke pod bachorom v Kunštovej. Jarabského horára poslal k anjelikom sviečky páliť on, a nie Jurina, ktorému potkany kosti obhrýzali v temniciach ilavského väzenia. Nuž, hľa, vidíš, že som ťa neklamala. Plžúchovci vždy nosili na srdci talizman odo mňa, tak ako ho nosíš ty a tak, ako ho už nosí i tvoj syn Peter. Veru, milý! Zašla by som s tebou až na tvoj dvor, ale musíme sa rozlúčiť, lebo tuto za mostom netrpezlivo vyčkáva na teba tvoj bláz-

nivy brat Karo. Ponáhľaj sa k nemu, aby nezamrzol ako stará mater Cinduľka. Ponáhľaj sa len a vypočuj ho, istotne ti bude zas tárať o nej. Len ho vypočuj, má pre teba novinu.

Bernard sa zahľadel na ľavý bok mosta, ta, kde sa zábradlie malo končiť cementovým stĺpom. Rozpoznával ho. Najprv sa mu však zdalo, akoby sa stĺp sám od seba pohyboval, nakláňal k potoku a išiel sa vyvrátiť, ale keď sa mu oči lepšie pristavili a bol tak blízko, že tackajúci sa stĺp vhupol celkom do priesvitnejšieho priestoru, čo sa s Bernardom šinul ani škamravé svetlo neviditeľného lampáša alebo svit niektorej hviezdy, čo odkvapol dolu z oblohy, zistil, že stĺp stojí pevne na svojom starom mieste, pridržiava zábradlie, ale spoza neho vystupuje postava, najprv neurčitá, roztočená v osuhli, ale čím ďalej vykresanejšia, pevnejšia, akoby sa na ňu lepili hrče tmy. Aha, má dlhý kabát, ktorý je vpredu rozopätý, alebo má taký strih, alebo nemá gombičiek, prednými koncami vlečie sa po zemi, akoby v nich mal ťažké železka. Poznáme dobre tento kabát. Mohli by sme mu určiť aj farbu, lebo visieva niekedy na klinku pred dve-

rami, keď Karo rúbe v kôlni drevo. Je to naozaj Karov kabát. Aha, a teraz sám Karo vykročil. Vytŕča ruky, akoby chcel niekoho pred voľačím vystríhať, nahýba hlavu a hľadí dohora, lebo je malý a ohnutý ako žobrácka palica.

— Už ideš? — vrčí.

Bernard pritiahol nadol husté obočie a robil sa, že nepočuje a nevidí. Nemal rád svojho pochabého brata ani vtedy, keď rúbal v kôlni drevo, nieto ešte tuto za dedinou uprostred noci, ale Karo sa k nemu prilepil a už ho nebolo možno odohnať.

— Videl som ťa na mrkaní vychádzať z domu aj so synom, — vravel a dotýkal sa ho lakťom, aby upozornil na seba.

— Berdínko (takto volal Karo svojho mladšieho brata), Berdínko, kdeže si nechal Petruška? Vyšli ste spolu do hory, a vraciaš sa sám. Cinduľka mi vždy vravia, aby som Petruška chránil, aby sa mu niečo nestalo, nuž sa ťa preto opytujem, Berdínko. Aj dnes boli pri mne. Chuderka, zima im je. Nohy mali na ľadové cencúle. Sadli si na žeravú platňu a musel som pod nich kúriť samou bučinou. Keď byľôčku okriali, vraveli: Počúvaj, Berdínko, ako

vraveli stará mater. Vraveli: Len podkladaj, syn môj. len podkladaj, ušijem ti papučky zo samej cintarky. zo samučkej ružovej cintarky — celkom takto vraveli. Aj Petruškovi ušijem. Počúvaš, Berdínko? Počúvaj, čo tá Cinduľka vravela. Aj Petruškovi ušijem. Tebe ušijem z ružovej cintarky a jemu z bielej. lebo je ešte dieťa. V očiach mu plávajú biele obláčiky ako po božom nebíčku, má mäkuške nôžky a musí lietať po hore. Oj, ten bezbožný Bernard, podrezal mu žily, vieš, že mu tejto noci podrezal žily pri Jančekovie kolibe na Vrchdolíne? Chúďa, skučalo ani psíča a teraz lieta po hore, krvička sa mu leje na zamrznutú zem a skučí. Keby si len vedel, ako strašne skučí. Oj, skuč len, skuč do uší toho bezbožného Bernarda. Celkom takto vraveli, Berdínko, aby len Petruško skučal do tvojich uší, a mne prikázali, aby som ho išiel strážiť. Nuž, hľa, preto som ťa tuto čakal a vidím, že Petruško s tebou nejde. Och, ty zbojník, Berďo, čo si s Petruskom urobil, žily si mu pri Jančekovie kolibe podrezal, hej? Vrav! Povedz mi tu hneď. — Hlas mu chrčal, lebo sa priveľmi namáhal kričať. — Vrav, Berďo, čo je s Petruškom, kade, chúďa, lieta, kde ho hľadať, — frfotal a poskakoval za Bernardom, lebo mu nestačil. Bernard uháňal mysliac, že sa ho zbaví. Karo robí krôčiky ako dvojročný chlapec a celý sa pritom v kolenách trasie, akoby šiel každú chvíľu na papuľu padnúť. Ale vtedy sa pätil a držal sa. Bernard zatínal zuby a mraštil tvár. Z oboch strán cesty vystupovali proti nemu mátožné obrysy rozličných stavísk. To sa už začínala dedina. Osuheľ liezla po strechách, pchala sa medzi ploty a visela zo stromov. Bola tuto trochu belšia ako tam von medzi horou. Akoby boli ženy do nej zvečera mlieka vyliali. Smrdela hnojnicou. Keby bol Bernard Plžúch stretol svojho brata trochu obďaleč, bol by býval k nemu zhovievavejší, azda by sa bol s ním aj pozhováral priateľsky ako brat s bratom, lebo Karo za to nemohol, že bol pochabý, ale tu pri domoch to nebolo možné. Cez drevené steny presakujú myšlienky, nieto hlasné slová, nuž mal vôľu skončiť toto nepríjemné stretnutie, lež vtedy do noci kvapli prvé údery zvona.

Bernard Plžúch zastal, vyvrátil tvár do oblohy, akoby chcel, aby mu tieto kvapky padli na čelo.

Temnota sa splašila. Bolo vidno, ako sa potrha-

la. V kúdliskách utekala popri zemi preč. Niekde sa pozvŕtala, akoby chcela vo víre vystúpiť do výšok, ale zas odkvácla dolu. Bola priťažká.

Zvon zvonil.

Nebol to ten veľký, na ktorom pravidelne každý večer, každé ráno a každé poludnie zvonievajú, ale ten najmenší, ktorého Demiankom volajú. Sám boh vie, kto ho takto nazval. Málokedy sa ohlási, ale keď ho počuť, ľudia sa prežehnávajú, lebo Demianko odprevádza ľudí z tohto sveta.

Kohože boh povolal zasa?

Toto Demianko nikdy nepovie. Má trochu neumelú reč. Opakuje vlastne len jedinké slovo, ktoré sa skladá z troch slabík — z troch úderov. Z jedného silnejšieho a dlhšieho a z dvoch slabších a kratších. Ten jeden silnejší odznie vždy na jednej strane a tie druhé dva na druhej . Toto je všetko. Nuž veru z toho nemôže nikto vyrozumieť meno nebožtíka. A to je najhroznejšie u Demianka. Veď môže práve teba volať.

„Hádaj, len hádaj, a ja viem, že neuhádneš, čože by si ty, boží človiečik, uhádol. Radšej sa modli za toho, koho už niet, ale aj za seba, najmä za

seba, lebo aj tvoja hodina príde a ja budem zvoniť tebe: jeden úder na jednu stranu a dva na druhú. Bam, bim-bim. Stále takto. Nikomu inakšie, ani kráľovi, ani cigánovi. Pre mňa ste všetci rovnakí. U mňa nemáš zapísané ani krstné meno, ani priezvisko. Nuž, hádaj, boží človiečik, len hádaj."

Bernard stál bez dychu. Snažil sa lepšie vidieť, ale príliš zarastal tmou. Zvon mu zaliehal na uši.

Och, kdeže doparoma zvoní? Raz sa to zdá, že tuto vpredu, ale to len preto, že si sa ta zadíval. Keď obrátiš hlavu inakšie, aj on prichádza z inej strany. Všade je, a nikde ho nevidíš. Či ich je viac, či je len sám? Och, a zdá sa, že celý svet sa pristavil a počúval len jeho. Kdeže ste, hory, prečo nehučievate? Kdeže odbočil ten potok, čo donedávna hrkotal? Či je naozaj v tento čas len Demianko na svete?

Bernardovi sa ježila na prsiach vyšedivená srsť a pod lopatky vkĺzol mu tupý bôľ, akoby sa mu v tých miestach otvárala živá rana.

— Petruško! — ozvalo sa mu za chrbtom. Zaiste to skučal do noci pochabý Karo. Hlas utekal ku staviskám, búšil sa o ich drevené steny a stíchol, akoby ho boli vlny zaliali. Istotne to volal Karo,

ale Bernardovi sa celkom tak zdalo, že to vraví Demianko. Tupý bôľ spod lopatiek vlial sa mu do všetkých údov.

Petruško je jediný syn Bernarda Plžúcha. Keď mu baba odstrihla pupok od materinského tela, Bernard ho vzal ešte takého zatečeného, zmraštené-ho na ruky, utekal s ním do pitvora, kde nebolo vtedy ani živej duše, rozlepil mu oči, díval sa dlho na neho a vravel: — Aha, ja som tvoj otec. — Potom vbehol nazad do izby a vravel ženám: — Ľaľa, toto bude Petruško.— A bolo potom tak, ako si on prial. Chlapec vyrástol. Mal pritenké nohy, ale Bernarda to nemýlilo. Vzal si ho pod svoju ruku. Už rok chodia spolu do hory. Určil mu aj vlastný revír. Z Petruška je chlap, ako sa patrí, vravia to všetci, čo naň hľadia, aj otec to verejne priznáva, ale v srdci tají obavu. Zdá sa mu zavše, akoby jeho chlapec mal ešte vždy zalepené oči voľajakým hlienom ako vtedy, keď ho mal prvý raz na rukách.

Zvon neprestajne zvonil.

— Petruško! — vykĺzlo saménu Bernardovi nenazdajky z úst, akoby vzdych vnútornej úzkosti, ktorú nebolo možno utajiť, a zamieril strmo do-

mov, nechávajúc pochabého brata ďaleko za sebou. Nešiel poza humná, kade sa obyčajne vracia, lež priamo cestou, pomedzi domy. Krok mu dunel a plieskal do stien. Tmavé okná naň nechápavo hľadeli.

Hľa, tuto je už jeho múranica. Jedným oknom hľadí na cestu a druhým do záhrady. Obe sú hlboké a malé. „Zaklopem na okno. Žena vstane a povie mi, či je doma," myslel si, keď stál nerozhodne pred dverami, ale potom sa náhle preškriabal cez plot na zábradlie a vošiel kôlňou do pitvora. „Sám sa presvedčím. Nebudem plašiť." V pitvore ho zarazil dym. Bol otvorený šop a tam sa údilo mäso. Prešiel popamäti vedľa ohniska a nahmatal kľučku, ale nebol dosť opatrný: dvere vrzli. V izbe ho obarila príjemná teplota. Pec ešte hriala a ženino telo voňalo. Chvíľu postál, aby sa rozhliadol. Aha, tamto spí žena. Ruky má rozložené na perine, nuž jej do tmy svietia. Aj okrúhle plecia sa jej vynárajú ako bieluške klobúčiky peny. Tamto je okno do záhrady. Niet pri ňom ani najmenšej stopy po svetle, ale to nás nemýli, lebo my i bez svetla nájdeme Petruškovu posteľ. Je naľavo od

okna. Aha, tam je. Podlhovastá, tmavá. To neurčité, belavé budú periny. Bernard vykročil — dlážka zavŕzgala — a siahol práve na miesto, kde by mala byť Petruškova hlava. Toto, čo sme chytili, je hlavnica. Ešte nebadať, že by vpila vlhkosť mladého tela. Perina je odhodená a z postele vychádza chlad. Bernardovi stiahlo hrdlo. Azda je v izbe málo vzduchu: povala nízko a steny hrubé.

— Bernard!

To je ženin hlas. Poznala ho po kroku. Petruškov je ľahší.

— Aha.

— Petruško ešte neprišiel.

— Vidím.

Bernard pokračuje. Dlážka je stará, miestami prehnitá, nuž človek sa na nej necíti bezpečne. Ženine oči sa z tmy prepaľujú. Kotúľajú sa ani hrášky. Dotýkajú sa citlivých miest na tele a režú, och, ako režú do živiny.

— Nemáš sna?

— Ba.

— A?

— Rozmýšľam!

— Nuž?

Obrátil sa celý k nej. Voľačo ho k tomu nútilo. Bolo sa treba o niečo pevného oprieť, lebo človek nemôže stále do tmy hľadieť. Tma dusí. Všetko sa v nej topí: steny, pec, okná, stôl, povala i dlážka, len ona s posteľou má pevné postavenie, nehýbe sa a vyniká z tmy ako biele bralo z mora. Môžeš bezpečne u nej hľadať záchranu.

— Ale hájnička z doliny zas porodila, — vravela a hlas jej tiekol pokojne a pomaly ako hustý med z plásta.

— Tak?

— Toto už tretí raz.

— Veď hej.

— Dva razy porodila mŕtve.

— A teraz?

— Žije!

— Aha.

— Ale ona zomrela.

— Tak dieťa žije a matka zomrela.

— Hej, teraz jej zvonili.

Bernard pocítil vôňu ženinho tela celkom blízko a prsami sa mu preliala vlna vďačnosti, lež povedal:

— Pozriem sa za Petrom, — a vyšiel.

Demianko ešte zvonil, ale slabšie, lebo zvonica bola kdesi na druhej strane za Bernardovým chrbtom a za múranicou. Ak sa chcel Demiankov hlas dostať k Bernardovi, musel sa preškriabať cez strechu, a to bolo ťažko, lebo strecha bola stará, prehnitá, plno čiernych dier a hrdzavých klincov. Možno sa Demiankov hlas zakvačil práve o takýto vyčnievajúci klinec, nuž visí a kvačí tam na druhej strane. Tuto pod kôlňou, kde stál Bernard, bolo ho sotva rozpoznať. Aha, veď sa aj hory ozvali, aj potok čuť.

Bernardova tôňa sa zaklátila. Vonku ešte nesvitalo a tmu pod kôlňou si mohol natierať na chlieb miesto lekváru. Bernard sa noril do nej. Vedľa neho bol stôs jedľových polien. Zapáchal hnilobou, lebo vlhol od zeme aj od povetria. Strecha sa znižovala až k jeho čelu. Keby chcel vystúpiť von, musel by sa uhnúť. Ale on sa nehýbal. Nepotreboval to. Videl dosť, a i tak obzor bol jediná smradľavá barina, nepriehľadná, neohraničená, roztečená na všetky strany, aj do hĺbky, aj výšky. Ak sa chceš orientovať, nuž len popamäti. Za záhradou je medza farárovho poľa. Tá sa ešte brnie ako roztiah-

nutá čierna odedza. Potom už nebadať nič. Lež svet je väčší. Tam za roľou začína sa popretŕhaná hora. Západou ju ľudia nazvali. Za ňou iná: Kúty. Potom Lomisko a Morová, nad ňou Skalka z druhej strany Vrchdolín a potom zas hory a doly. Jedna ku druhej sa tisnú ako sestra k sestre. Jedna druhú prenikajú. Vo dne sa rozjasajú, lebo spieva v nich vtáctvo o bohu, a v noci sa ponoria do nepreniknuteľnej tmy, lebo treba ukryť a utíšiť bezbožné deti, čo prišli sem krotiť svoju divú krv.

Toto bol Bernardov svet.

Nemá konca, lebo hory nie sú ohradené plotmi ako záhrady, ani kamene nenájdeš ako na medziach a na poli, iba ak kôpočky s kolíkmi, ale tie v noci nevidíš, môžeš prechádzať slobodne z jednej do druhej, nemusíš žiadať o povolenie. Nijaké zákony ťa neviažu.

„Ak sa mi zachce, vybehnem na Skalku, pustím sa priamo dolu bokom a som v Borovej. To je už v brezniansko chotári. Podo mnou drieme mesto. Žmurká nepokojnými svetielkami ako driemajúca mačka na peci. Azda ma aj vidí, ale mešťania sú pohodlní. Kým by pribehli sem, moje nohy by

už preskakovali vývraty v Komôrkach pod Gápľom, čo je skok na Krupovú, odkiaľ vidieť slizké telo dlžizného Váhu. Nuž, zvoň si len, Demianko, zvoň. Vyratúvaj hriechy týmto sedliačikom, čo teraz práve zohrievajú svoje zažltnuté telá pri ženách, len im vyrátaj a straš ich Luciferom, peklom, ale ja a môj syn pod tvoju farnosť nepatríme. Tvoj hlások je slabý, nedobehne nás. Aha, stojím len za svojím domom, a nevládzeš sa ku mne preškriabať, chrčíš, akoby si mal na pľúcach chrasty. Oj, Demianko, len si cengaj. Našu nôtu ty nepolahodíš. Môj syn ťa nepočuje a ja sa ťa nebojím. Keď budú tie hory plakať, čo sú teraz pokryté osuhľou, potom sa budem modliť, vtedy už naozaj sa mi bude treba lúčiť buď so synom, buď so svetom. Vidíš, Demianko, takto ja zmýšľam. Ak som sa naplnil pred chvíľou zlou predtuchou, to spôsobil ten pochabý Karo, ktorého hlas sa človeku pri uchu trasie ani pišťanie suchej šariny a ktorého oči vyvolávajú zmätok ako olovené škvrny na nebi pred búrkou. Môj syn teraz brúsi Richtárovým alebo divinu vešia na starú jedľu pod Maríkovými skalami, ak si už ruky neumýva od teplej krvi v Čiernom potoku. Nuž tak,

len zvoň, Demianko. Treba odprevadiť nevinnú hájničkinu dušičku do neba a treba utíšiť jej hladujúce dieťa."

Ale zvon sa upokojil. Zatíchol razom ako plač dieťaťa, keď mu mater strčí mliekom navretý prsník do úst. No vo vzduchu visela ešte voľajaká roztrhnutá struna. Hompáľala sa sem-ta. Bernard ju sledoval, lebo sa mu zdalo, že v osuhli čarbe nezrozumiteľné kráže. Potom sa mu ešte zdalo, že koniec tejto roztrhnutej struny sa pustil dolu a šľahol ho po tvári. Ach, nie, to bola pavučina, na ktorej sa spúšťal pavúk zo strechy a ktorej sa on ľavým lícom dotkol. Hej. Ale tento neurčitý šum, akoby niekto striasal srieň zo zmrznutej trávy, nepochodí už od pavúka.

Bernard rozpoznával a naozaj počul kroky.

Zdalo sa, že niekto ide od potoka. Srieň sa trúsil a zvonil ako sklené piliny. To by mohol byť Peter, ale zdá sa, že nejde sám. Jeden krok by bol zreteľnejší. Srieň by sa len v prestávkach trúsil ako šušťanie trávy, keď sa kosou zaháňame, a tuto nieto prestávky. Srieň sa sype neustále a zvoní, akoby cupkal po ňom kôň. Možno idú dvaja.

Bernard sa pohol zo svojho miesta a dal pozor, aby triesky pod nohami veľmi nevrždali. Urobil krôčik doľava a oprel sa o stôs polien. Drevo sa trochu pohýbalo. Zapadlo tuhšie do seba. Potom znehybnel ako buková štiepa. Nebolo ho rozpoznať od prostredia, v ktorom stál. Priechod od pitvora mal pred sebou. Kto bude tade prechádzať, môže mu pozrieť do tváre a do očú zblízka. A toto Bernard chcel.

Zo záhrady sa ozvali hlasy. Boli dva. Bernardovo ucho sa nemýlilo.

Prvý hlas vravel: — Videl som vás oboch na Zvadovom poli medzi horou. Ty si šiel hore Zápačou a tvoj otec vchádzal do hory.

A druhý hlas: — Nuž myslite si tak, ked si nedáte povedať!

Prvý hlas: — Zapieranie sa ti nevyplatí.

Druhý hlas: — Ja sa nebojím.

Prvý hlas: — Hneď sa presvedčíme.

Druhý hlas: — Môžete!

Buchla doska, lebo prechádzali popri chlievcoch, a to bolo na niekoľko krokov od kôlne. Bernard si pripamätúval hlasy, aby zistil poradie prichádzajú-

cich. Druhý hlas bol synov a prvý mohol byť len hájnikov.

Prvý hlas vravel: — Pôjdeš predo mnou, neviem, kade sa do vás ide.

A druhý hlas: — Ako chcete.

Išli práve poza Bernardov chrbát. Voľaktorý sa šuchol o drevo, o ktoré bol on opretý, a potom mu už boli na očiach.

Tmavé postavy sa vtisli do bielej osuhle. Išli za sebou v metrovej vzdialenosti. Najprv Peter, potom hájnik. Povetrie sa rozhýbalo a vedľa zahnívajúceho dreva bolo ešte cítiť vôňu surového mäsa a mladej smoly. Ťažký dych chlapských pľúc trepotal sa v tme nepravidelne ako blanité krídla netopiera. Peter urobil pohyb, akoby sa mienil obzrieť, ale potom len vyvrátil doboka hlavu, lebo sa mu bolo treba pod strechou uhnúť. Tvár sa mu zabelela ako ryba, ktorá sa v hlbočine obrátila, a vošiel do tmy. Bernardovi sa ešte zdalo, že jeho oči sa pri ňom zastavili a zažiarili. Lež on sa do nich nestačil dívať. Pod strechou zaknísala sa chatrná postavička hájnika z Doliny. Nuž na túto chvíľu striehol a nemal sa kedy piplať s Petruškovými oča-

mi, hoci bol aj na tie zvedavý. Siahol rýchlo oboma rukami za pravé plece, schytil poleno a mieril pozorne ta, kde mala byť hájnikova hlava.

Možno bolo počuť tupý úder a zavrždanie triesok pod padajúcim telom, ale v náhlosti sa to ľahko preslychne. A nebolo vidieť nič. Tma prehltla aj najnepatrnejšie mihnutie tieňa a čušala ako múmia.

Hľa, nič sa nehýbe.

Zornička sa ešte roztancovala, besne, šialene ako opitá, ale dostáva závrat. Zastáva a hľadí na jedinké pevné miesto, ktoré je kdesi na streche alebo je ďaleko medzi hviezdami. Najskorej tam. Mihalnice zdreveneli a oko stratilo lesk. Musíme naň priložiť peniaz, aby tak strašne nehľadelo. Hľa, celkom nič sa už nehýbe.

Voľakto privrzol dvere, ktoré už mal odchýlené, a potom bolo počuť:

— Otec!

— No?

— Otec!

— Neplaš sa, aby mať nestratila sny.

Triesky zavrždali, lebo sa niekto pohýbal.

— Zabili ste ho?

— Nehýbe sa.

— Otec!

— Mal som priťažkú ruku.

Potom spod kôlne vyšiel Bernard Plžúch a jemu za pätami jeho syn, Peter Plžúch. Zastali pod strechou a hľadeli dovnútra. Bernardova postava bola ohavnejšia.

— Skočil na mňa spoza buka v Richtárovom, — vravel Peter. Zápasil s dychom.

— Chcel sa presvedčiť, či ste doma.

Nazdával sa, že musí hovoriť, lebo otec čušal.

— Pri Čiernom potoku ma núkal borovičkou.

Bernard Plžúch sa nahol. Bol pol telom v osuhli a pol tela zapadalo do tmy.

Vravel odtiaľ zdola:

— Črep má prelomený.

A potom ešte:

— Krvi veľa nevytieklo. Azda som mu kožu len na malom kuse predrapil. Vovalila sa mu na mozgy, a tá kvapka, čo vymoká, zlepí sa s vlasmi.

Potom sa celý vnoril do tmy. Bolo počuť, ako šmátra a šúcha po kútoch kôlne.

Voľakde zahrkotal železný riad, inde zazvonila žŕdka. A o chvíľu vyšiel. Podával Petrovi vrece.

— Roztvor a zadrž! — vravel.

— Čo?

— Dáme ho dnu, bude tak kaľavnejší.

— Kde s ním pôjdeme?

— Na Vrchdolín. Za Jančekovie kolibou je trhlina v skale, nuž tam, aby mu líšky dali pokoj.

Ešte raz vošiel do tmy a teraz niesol jeho — hájnika. Bol mladý, nuž niesol ho na rukách ako dieťa. Dával pozor, aby sa mu ruky držali pri tele a nohy spolu.

— Vhoď dnu skalu.

Pchal ho hlavou.

Peter bol otcovi poruke. Počínal si podľa jeho rád, a na čo sám prišiel, urobil bez napomínania. O chvíľu zaviazené vrece ležalo im pri nohách. Bolo bez formy, len oni vedeli, že to, čo sa vypúča, sú kolená pokrčeného chlapa.

— Vezmi hájnikovu pušku, nájdi si pri hlave skalu, pošuchni ju do rožka, bude sa ti takto lepšie držať, a poď záhradou popredku.

Vyrovnali krok, prešli záhradou, ale za plotom obrátili sa k hájovni a prechádzali potok.

— Tam sa svieti, — vravel Peter, ktorý šiel vpredu a pozeral na drevenicu, čo sa šerila medzi ovocnými stromami. Okná, obrátené na severnú stranu, boli vysvietené. Svetlo prenikalo ďaleko, lebo osuheľ ho rozpúšťala, ale rozpoznalo sa ľahko od okolia zaliateho mútňavou. Keď sme zastali, stálo aj ono, keď sme vykročili, pohlo sa za nami, akoby nám nedôverovalo. Zavše sa zaplietlo medzi konáre stromov. Niekedy aj skapalo, akoby naň niekto okenicu prichlopil alebo akoby spadlo do jamy, ale hneď sa zas vyhuplo a hľadelo, hľadelo.

— To hájničku kladú na dosku, — vravel Bernard Plžúch, ale hlas sa mu pozabudol vyhupnúť na jazyk. Znel voľakde pod rebrami alebo ešte nižšie, nuž Petrovi sa zdalo, že to nevraví otec, ale niekto iný, čo mu sedí v bruchu pod kožuchom. Vykročil strmšie, lebo chcel byť skoro doma.

Za potokom vošli do hory. Pod nohami sa im ozývala skalnatá hôrna cesta. Peter sa obzrel. Chcel sa presvedčiť, či bledé svetielko pustilo sa hore za nimi, ale nie. Nič sa už nehýbalo. Nikto ich nesle-

doval. Čierne smreky zostupovali do cesty z oboch strán a tisli sa k sebe. Medzi nimi prezrela len uzučká biela štrbina a v nej sa nepohlo nič, celkom nič. Svetielka ostali tamdolu za potokom. Blúdia záhradou. okolo domu, zamotávajú sa medzi rozkonárené slivky, chodia popri vode, chceli by na druhú stranu, ale nemôžu. Sú priputnané k oknám. A možno sa ani neznepokojili. Nezbadali nič, nuž len vyzerajú z mútňavy ako omachnatené oči zabitej ženy v barine.

Nuž nikto o ňom nevie. Naozaj nikto. Ráno ho budú zháňať, lebo bude treba pohreb chystať, a nebude ho, akoby sa do zeme prepadol. Do hory šiel. Hájnička večer voľačo spomínala. Rozídu sa. Jedni smerom na Richtárovú, druhí do Morovej. Oj, hôr je veľa. Na všetky strany sa šíria ako more. Nuž kdeže sa hnúť?

— Hahóóó!

Čierne vtáčisko namáhavo zatrepe krídlami priamo nad hlavou a trieli voľakde do pochmúrnych hlbín.

— Hahóóó!

Hlas sa vychytí ako výr. Vznesie sa nad vrcholce

a huláka dolu horou. Uchytia ho grúne a hrajú sa s ním ako s loptou.

— Hahó! Hahóóó!

Ale potom im čľupne do voľaktorej doliny, zatíchne a znovu sa zbojnícka tíšina prikráda poza stromy k tebe.

Toto je všetko. Viac nič?

Aha, zo starého stromu sa odtrhla strapatá šuška, alebo ju veverica spustila dolu. Otĺka sa o dokrútené smolnaté konáre, tancuje, poskakuje, šuští medzi ihličím, cupne ešte na zamrznutú zem, a viac nič. Oj, nič. Hora čuší ako zarezaná. Čaká na sneh, lebo je už pred Vianocami, a osuheľ v noci zľahčela. Aha, dvíha sa hore do oblohy, bude padať.

„Môžeme ísť vedľa seba. Cesta je tu dosť vyrovnaná a široká. Nebude nám aspoň otĺkať kolená!"

Peter pomeškal, aby ho otec mohol dobehnúť. Ach, naozaj je takto lepšie. On je medzi nami a my môžeme voľnejšie kráčať. Podkovičky na bagančiach im tĺkli do skál. Hora pod nimi sa skúpo ozývala. Povedľa nich zľava i sprava prechádzali stromy. Vystupovali z tmy, ktorá bola pred nimi, a vchádzali do tmy, ktorá bola za nimi. Niektoré

boli maličké, pričupené k zemi, iné výšavy. Tie malé motali sa medzi veľkými. Keď mali prísť k nim, pristavili sa a niektoré sa aj nahýbali nad ich tváre, akoby im nazerali do očú. Potom sa však naľakali a mykli preč.

— Dávaj pozor, aby sa priveľmi nehojdal. Ruka zabolí.

Ihličie sa im nad hlavami plašilo.

Už idú.

Už idú.

Videli sme ho.

Aj my.

Aj my.

Tadeto práve prešli. Vlečú ho medzi sebou, nuž tlčie sa hlavou o skaly. Vrecom presakuje krv.

Tamto kvapôčka odpadla aj na mráz.

Starému sa iskria oči ako vlkovi.

Mladému je riedko.

Zatvára oči.

Tak stará Cinduľka mala pravdu.

Veru.

Vravieva, že mladý Plžúch má oči ako obláčiky na jarnom nebi.

Hej.

Bernard sa mu darmo úfa.

Šum sa rozliehal do šírav, akoby sa v týchto miestach vietor prebúdzal, akoby si zobákom rozčuchrával perie, čo cez noc priľahlo k sebe, a rozťahoval stŕpnuté krídla, akoby prestupoval z pazúra na pazúr a zíval. Šum rástol a padal aj dolu medzi stromy ako spŕchnuté ihličie.

Peter mal naozaj privreté mihalnice a kráčal len popamäti. Naťahoval krok, aby stačil otcovi, ale náhle sa zastavil, akoby mu studená ruka prešla prstami po tvári.

— Otec!

— Čo?

Obzreli sa obidvaja naraz.

— Aha!

Tam to bolo. Za nimi. Na tom mieste, kde sa cesta zahýbala a mizla za stromami. Z jednej strany pozerá hrubý kmeň starého smreka a za ním ešte jeden. Medzi ne vytŕča sa strapatý konár. Hej. Z druhej strany sú malé stromky. Nuž medzi nimi a prvým kameňom je to. Hľa, teraz oči neklamú. Tma zredla. Hádam sa už brieždi alebo chu-

máč osuhle kvapol sem dolu. Možno. Alebo nie. Bolo to také, akoby vypadla hrča z dosky na kolibe, v ktorej spíš. Hádam. Tým otvorom presvitalo kus oblohy. Lež obloha nie je vykrojená ako otvor na doske. Ohnisko totiž ešte nevychladlo celkom. Dym sa valí práve na tento otvor. Nuž obloha sa rozpíja v dyme. Vytvára sa guľa, ktorá rastie. Hej, také to bolo. A uprostred tej šedivej rastúcej gule krútila sa akási hrča vaty. Najprv sa krútila a vrtela ako besná a potom sa schytila, utekala hore cestou za Plžúchovcami, akoby ich chcela dobehnúť, ale rozmyslela si to a vyhupla sa do výšky medzi konáre.

— Svitá. O chvíľu sa zodvihne aj osuheľ, ktorá nám je v očiach, a môžu nás vidieť. Musíme sa ponáhľať, — vravel Bernard Plžúch, aby posmelil syna.

Mýlilo ho už synovo správanie. Pozoroval dávnejšie, že ide ako námesačník a že v ňom trhá, akoby ho niekto do pliec šidlom pichal. Nuž nech je, ako chce, nie je to moja nátura. Hora mu málo ešte pridala. Azda tie oči. Ach, ten chumaj Karo, horkýže oči. Oči sa vybrúsia. Veď mu ešte nepre-

skočilo. Bude mať dvadsať, nuž chlapča sa musí z neho vytriasť. Materino mlieko ho ešte mámi. Ale keď viac ráz ovonia aj človečiu krv a pohrká si ľudskými kosťami, vybije sa z neho rúči chlap.

Prešli hodný kus bez slova. Naťahovali nohy. Ale keď uhýbali konárom, čo sa načahovali priveľmi k nim zboku, Peter sa zas ozval:

— Otec!

— Čo?

— Aha!

Teraz to bolo pred nimi sotva na desať krokov. Sedelo uprostred cesty a čakalo na nich. Voľakde si zaopatrilo aj oči a hľadelo. Rozpoznávalo Plžúchovcov a potom sa ako prv vyšvihlo do konárov.

Niekde medzi stromami bolo počuť rýchle kroky, akoby sa niekto ponáhľal dolu horou.

Bernard zahrešil do tmy.

— Tuto sme ako v kotle. Človekovi môžu britvu nadstaviť k hrdlu, a nevidí ju.

Napravo od nich uvoľnila sa vo výmoli skala a skotúľala sa im k nohám.

— Obráť sa dolu horou. Prejdeme naprieč. Cesta v týchto miestach pritáča sa k poľu, nuž vyjdeme

von. Vystúpime už ten kúsok po úbočí. Nemáme ďaleko. Bude sa ti lepšie dýchať, keď uvidíš viac svetla.

Vnorili sa do hory. Išli opatrne, lebo pod nohami sa im prepletali korene stromov a do očí ich šibala čečina.

Boli radi, keď vyšli na priestranstvo.

A naozaj svitalo. Temnota hádam dierami a skulinami, ktoré nájdeš pod hociktorým kriakom alebo hŕbou skál, vošla do útrob zeme. Stúlila sa do jaskýň a posadala na skalné steny podzemných priepastí. Tam v hore ešte čupela, ale tuto na priestranstve sa neudržala. Mrazivé ráno pretiahlo si cez hlavu bieluškú ľanovú košeľu a chystalo sa vykročiť dolu do dediny. Osuheľ bola celkom biela, len na tých miestach, kde stál strom alebo kruh, šedivela a otmavievala. Bola drobnejšia a ostrejšia. Podobala sa veľmi hmle. Nesedela na doline, ale dvíhala sa hore. Po pažiti sa jej lepšie šmýkalo, nuž hnala sa rýchlejšie ako ponad horu. Nepostupovala rovnako. Po čistine nadbiehala a pri stromoch sa pristavovala. Tam, kde príliš poskočila, vznikali trhliny, v ktorých sa brnela nahá zem,

tam, kde zmeškala, zbila sa do hrče a kolembala sa na mieste, kým sa jej nepodarilo uniknúť niektorou stranou. Ak jej v ceste stál smrek, tu sa pustila cez ihličie a šumela ani pena na mlieku. Niekde sa zvaľkala do kúdele, inde bola strapatá ako cigánova hlava.

Pustili sa ďohora.

Išli vedľa seba tak ako po ceste horou. Svah bol príkry, pôda pod nohami tvrdá, zamrznutá. Miestami, kde voda presakovala do zeme, bola ľadovica. Tú obďaleč obchádzali, a ak sa predsa na ňu dostali, museli len pošmykúvať nohami, hľadať také miesta, kde štetiny trávy sa ešte udržali nad ľadom, aby nespadli. Na zrnkovitom srieni nechávali stopy. Ale Bernard vravel, že bude zaiste padať sneh, nuž ich zakryje.

Zima im oblizovala kosti. Ach, zrána zima nemá zmilovania. Ešte je hladná, pchá sa pod kožu a pije krv. Kým šli horou, chránili ich stromy, boli v zátiší, ale tuto sa do nich zo všetkých strán zažiera zamrzlina.

Prechádzali pod jedľou. Pred nimi sa valila ozrutná kúdeľ osuhle. Videli ju obidvaja. Dívali sa

na ňu. Sledovali ju pozorne očami, lebo bola nezvyčajná. Nevalila sa po šírke obliny, ale pokonča a vrtela sa, tancovala, akoby v nej bol niekto zmotaný, a potom sa naraz pred očami oboch rozkrútila. Aha! Ale nie, to je nemožné.

Peter zjačal, pustiac vrece, skrčil sa k zemi, akoby ho chytali kŕče, a tvár si kryl medzi kolená.

— Peter!

Nedával o sebe znať.

— To za hrsť svetla sa vsypalo do osuhle.

Čušal.

— Peter!

Zdvihol hlavu. Mal vybielenú tvár a do úst sa mu tisol úsmev.

— Čo si videl?

— Stará Cinduľka mi doniesla papučky zo samých bielych cintariek.

Bernarda pochytila zlosť. Skočil k synovi a zdalo sa, že ho ide nemilosrdne kopnúť tvrdou bagančou do vyjavenej tváre, ale vtedy ho zmrvilo náhle počutie.

— Počujete, otec!

— To hora skučí, — vravel pokorne a ticho.

— Vstaň, syn môj, vyjdeme na priehybu a sme na mieste.

Peter poslúchol, ale bolo vidieť, že mu pamäť voľakde uniká. Chytili vrece a vykročili.

— Táto hora skučí, — presviedčal aj seba aj syna Bernard Plžúch. Hlas mu mäkol.

Hej, to hora skučí. A nie jedna. Desať. Všetky, čo pozná Bernard Plžúch: Kúty, Borová, Komôrky, Richtárovo, Vrchdolín, Skalka, všetky ako kŕdeľ plačúcich žien. Jedna ticho, akoby sa pridúšala starým machom, iná trasľavo, lebo sa jej hlas o skaly trie. Povetrie sa vlní. Skučia to vo zbore, to všetky stíchnu a len jedna ujúka. Medzi tisícami môžeš rozpoznať kvílenie starej jedle pod Maríkovými skalami, na ktorú vešiava Bernard Plžúch a jeho syn divinu. Má vrcholec rozčesnutý. Hrom bol do nej udrel. Hrčavé konáre dvíha k nebu aj so strapcami šedivého lišajníka ako starý bradatý pútnik. Nemá už hlasu, všetok si vykričala, lebo pod Maríkovými skalami neustále vietor hučí, a predsa ju počuť vykladať.

— To hora skučí, — opakoval ako dieťa.

Boli na priehybe. Osuheľ tadeto utekala a pišťa-

la ako kŕdeľ myší. Za kruhmi černela sa Jančekovie koliba. Dvere mala rozplazené. Bolo vidno dovnútra. aj na druhú stranu pomedzi zruby. Obrátili sa v tú stranu a skučanie im šlo za pätami.

„To stará jedľa pod Maríkovými skalami," chcel povedať Bernard, ale nepovedal nič. Jedným trhnutím uvoľnil vrece z Petrovej ruky, prehodil si ho cez plece, chytil syna pevne za ruku a prebehnúc ostávajúcu vzdialenosť, zaplesol za sebou dvere, akoby sa bál, že mu syna niekto uchytí.

Dnu premkla ich tma. Bernard zložil z pleca bremeno a načúval. Tamto je to na druhej strane. Zadavčalo ako dieťa v kolíske a ide sem. Počuť kroky, ale veľmi slabo, akoby malo na nohách papučky. Prešlo popri zadnej stene. Malo by ho byť vidno, lebo v tých miestach sú medzi zrubmi najväčšie diery, ale nič nebadať, len osuheľ sa chumelí. Aha, a teraz sa plúži po pravej strane, chce prejsť ku dverám.

Bernard schytil hájnikovu pušku, ktorú niesol Peter, prikľakol k stene a vopchal rúru cez škáru. Chvíľku bolo ticho. Potom zaľahol na uši strašný výstrel.

— Hájnikova suka, — vravel Bernard.

— Stará Cinduľka, — vravel jeho syn.

Bernarda hrdúsila hrôza. Nemohol už váhať. Pristúpil k synovi. Jednou rukou ho oblapil pevne za krk, druhou mu vyvrátil hlavu a díval sa mu zblízka do očú ako vtedy, keď ho vzal z rúk babe a utekal s ním do pitvora.

Peter bol ticho. Hľadel na otca pokojne. A hľa, v jeho očiach plávali biele obláčiky ako po jarnom nebi.

Nikdy nebolo Bernardovi Plžúchovi tak chladno pri srdci, ako keď sa díval druhý raz do synových očú.

— Tu ma počkáš, kým sa vrátim, — vravel. Prehodil si bremeno cez plece a vyšiel dverami. Bolo vidieť, ako sa vzďaľuje.

Myslel len na robotu a náhlil sa. Osuheľ mu primŕzala na obrvách a mihalniciach. V kolenách mu vŕtal vetrisko, ale nedbal. Všetko robil dôkladne, nič nezabudol. A keď už bol hotový, utrel si ruky o kožuch, ako mal vo zvyku po každej robote, a chcel sa pustiť za starou stopou do koliby, lež oči sa mu pristavili úžasom. Len na skok pred ním

rozkrúcala sa taká kúdeľ osuhle, ako videl nedávno tuto dolu pri čiernej jedli. Aj táto stála koncom do výšky a krútila sa, tancovala. A hľa: hrsť svetla sype sa zhora na ňu a z prostriedka vychádza postava. Obracia sa k nemu chrbtom, akoby bola svedkom toho, čo Bernard robil, a odchádza. Počuť zvoniť srieň, aj stopy vidieť za ňou. Vzďaľuje sa k hore pomaly, isto, nezadržateľne. Čierna hora vzťahuje proti nej strapato konáre. Postava sa norí do nej a pištiacu osuheľ pretína strašné, dlhé a ľadové zavytie.

To nezavyla stará jedľa pod Maríkovými skalami. Och, to nie. Bernard Plžúch mal zašibané oči ukrutnou zimou, ale preletel k hore ani orol a chcel preniknúť zrakom husté šero voskrz. Postava sa mu niekoľko ráz mihla medzi stromami, ale hneď sa stratila, akoby sa bola rozťahala na vlákenká pavučinky, ktoré pochytal vietor, len hrozné zavýjanie nieslo sa horou a rezalo Bernardovo srdce.

— Petruško!

Hora odpovedala:

— Petruško!

Piargy

Môžete si ich ľahko nájsť na mape. Choďte smelo hore Hronom a tam, kde sa vám už zelená farba spod prsta celkom vylení, zabočte doľava k potoku, ktorému zabudli pripísať meno, alebo nevedeli, ako sa volá; hoci odjakživa celý vidiek ho nazýva Belicou. Pri prameni tohto potoka dolina sa rozkaluje vo dvoje. Jeden úplaz otáča sa okolo vypučeného bachora Malého Roháča a vplieta sa do Magurských hôľ a druhý sa vyplazuje rovno pod Končistú. Toto sú Piargy; dolina rovná ako rúra, stisnutá z oboch strán grúňmi, tuhore ústiaca do úzkej prte, ktorá sa škriabe horou a pod kosodrevinou rozťahuje sa do lievika, kde spúšťa končiar vršiska každej jari šedivé skaly, akoby chcel túto jedinú dieru do sveta zapchať, zatarasiť, aby ňou nemohli prejsť zvedavci. Na niektorej podrobnej mape by ste našli azda niekoľko čiernych stračiek, roztrúsených po dolinke, ktoré majú naznačovať ľudské sídla. A naozaj, mapka ešte pred dvoma rokmi vyjavovala len holú skutočnosť. V Piargoch bola osada. Šesť domov dokopy. Nevedieť,

či táto osada dala meno doline a či dolina osade, lebo sa rovnako menovali a nikto ešte neobjavil, ktorá skôr z nich jestvovala. Domy boli staré drevenice. Vysedávali zadumané do seba po oboch stranách strmej bystriny ako divé kury na hniezdach. Nebáli sa samoty, čo hľadela z Končistej dolu, ale svoj majetok chránili veľmi pozorne. Čupel každý sám, akoby si navzájom nedôverovali, a prežavovali veľmi málo života. V zime vypúšťali z komínov belasé kúdliská dymu do zamrznutej oblohy a v slnečných letných dňoch blýskali vysoko do grúňov drobnými okienkami. Len najdolnejšia chatrč mladého Klementa Pilarčíka bola múranica. A tá už vlastne ani nepatrila k osade, lebo hľadela do sveta druhou dolinou a stála na pokrajisku belčovského chotára, nuž mala aj popisné číslo Belčova, a nie Piargov. Piargy sa končili Magdušinou maštaľou, ktorá stála konča Pilarčíkovej záhrady a prináležala ku drevenici, vsadenej obďaleč do úpätia grúňa. Lež dnes by ste darmo hľadali osadu Piargy. Je to dolina, ktorá má ešte toto meno, dolina rovná, rovnušká ako rúra. Každej jari uzučkým korytom tejto doliny ručí spenená bystrina. Hory

pod Končistou vyspevujú zbojnícke piesne a zelený mach na stráni vypásajú kŕdle bielych zvoncov. Niekedy zbehne z hole vetrisko. Letí a bľačí ako blázon. Prichytáva sa o konáre stromov, aby na strmine nezabakal. V zime je dolina ako vyhladený válov. Vo dne sa srieň na ňom blyští ako rozsypané zlato a v noci kĺžu sa po ňom rozbesnené vlny fujavice. Na dolnom konci stoja ešte štyri múry Pilarčíkovej chalupy. Šedivá pleseň sa po nich plazí. Sú opustené, slepé. Na slniečku sa zabelejú ako daždami vylúžený črep zdochnutého zvieraťa. Horná stena je navalená a rozpuknutá po celej výške. Sotva ešte jednu zimu vydrží. Mladý Klement Pilarčík aj so svojou bielučkou ženou Johankou musel sa odtiaľ na rozkaz úradov vysťahovať. Bývajú teraz v meste.

Osada Piargy nejestvuje. Zmizla zo sveta za jednu noc, akoby ju boli čerti do pekla poodnášali aj s ľuďmi aj so zvieratami. Zostala len Johanka so svojím mužom Klementom a štyri múry ich chalupy ako hrozná výstraha. Piargy a ich obyvateľstvo prežilo svoju poslednú noc. Ach, a bola to hrozná noc.

Keď sa zvedaví ľudia bielej Johanky na túto noc dopytujú, zadúša sa ešte preľaknutím. Teplým materským mliekom nakyprené prsia začnú sa jej triasť ako vyplašené barance a očami hľadá nejakú oporu.

— Jaj, ľudia boží, ani sa ma nevypytujte, lebo mi ešte aj teraz srdce stíska, keď si spomeniem na to, — vravieva. — Nechcem ešte uveriť, že by sa to sem za nami neprivlieklo. Veď ktože vie povedať hodinu nášho skonu. Pán farár aj túto nedeľu vraveli na kancli, že súdny deň nie je ďaleko. Ach, a nechcela by som ešte. Aha, budem mať dieťa, aj dom sme si na dlžobu kúpili, treba splácať. Každú noc ďakujem bohu, že nás v tú noc zachránil. Veď to bol zázrak. Akože si to môžem inakšie vysvetliť? Všetci zmizli, akoby ich bola tá božia zem pohltila. Všetci do nohy: Kordíkovci, Roháčovci, Piestikovci, krstná mater Spod čerešne, tetka Uľa, Juliša, sprostá Léna, pochabá Magduša so svojím študentom, Beluš, mládenci, dievčatá, deti, kravy, hydina, všetko, len ja s Klementom sme sa druhé ráno našli. Ach, čo to len bolo, čo? Azda sa Piargovčania v niečom prehrešili, že na nich pánboh

toľkú hrôzu zoslal. A krstná mater to predvídali. Ešte ten večer nám vraveli, čo nás čaká. Sedeli sme my tri, ja, krstná mater, tetka Uľa, v komôrke pri sprostej Léne, čo sa už druhú noc ku pôrodu trápila. Krstná mater vraveli, že si je sama vinovatá, lebo bola predošlú zimu chovala na maštali vlka a s tým sa vraj zapodela, hnusoba. Na druhej strane v izbe besnela sa jej sestra Magduša. Ktovie, či tá neprivolala trest boží na všetkých Piargovčanov. Veď Piargovčania boli zbožní. Z každej rodiny chodieval niekto na púť do Štiavnice alebo na Staré Hory. Ale táto sa rúhala navidomoči. Túlala sa po svete s čipkami, nuž sa zopsula. Bola ani fúra, líca sa jej išli rozpuknúť od dobroty, lebo nemala sa zle. Celý dom aj s majetkom v Piargoch bol jej. Sprostá Léna na ňom hrdlošila a ona zarábala vo svete. Bola najbohatšia gazdiná v Piargoch. Mohla si hádam peniazmi aj podkovičky na čižmách podkúvať, preto nepratala sa do vlastnej kožky. O vydaji sa jej ani neprisnilo. Horkýže tam vydaj. Vo svete si našla chlapov, akých len chcela. A aby jej nebolo ani doma otupno, vždy na sviatky si niekoho privliekla. Vtedy mala voľajakého štu-

denta z Bystrice. Chudáčik, keby bol šípil, že sa viac nevráti medzi svojich, či by sa bol ulakomil na ňu. Veru nevieme, kedy nám bije hodina. Sme božie deti a on vie, čo robí. Veru tak. Bol ešte mladušký, nohavičky na ňom len viseli a oči mal vodové, akoby ho boli zo žumpy vytiahli. Ale Magduša ho išla zjesť. Bola rozkokošená. Zvolala do svojej izby celé Piargy, hriala pálenku, krivý Ferdo musel hrať na harmonike a ona išla z toho chlapčaťa v tanci dušu vytriasť. Jaj, bože, ktože sa za tú prihovára pred Hospodinom. Orodujže za ňu, Matko Starohorská, všetci sme vinovatí, nuž čože by sme si len počali bez tvojej prímluvy?

Ak sa pritom naďabí aj jej muž Klement, zachmúri sa mu čelo, znehybnie a započúva sa, ale neudrží sa dlho v tomto stave. Len čo sa Johanke pristaví dych, rozhovorí sa:

— Ja som sedel s Belušom pri sporáku v Magdušinej izbe. Dávali sme pozor na hrniec s pálenkou a zavše sme si črpli do hranatých pálenčiarov, čo vedľa nás postavila Magduša. Ktože myslel na nešťastie? Mne sa ani nežiadalo Magdušinej zábavy a pálenky. Boli sme tuto s Johankou len týždeň

po svadbe. Ale pochybeli mi zárobky. A to viete, že mladému páru netreba biedu dlho privolávať, nuž zašiel som ta vlastne za Belušom, lebo som vedel, že je doma a že na neho Magduša nezabudne. Chcel som sa mu ponúknuť do partie. Beluš mal tú zimu šlóg pod Končistou. Ale to viete, najtiaž sadnúť a pozdravkať, reči sa už potom trúsia a čas nepristavíš. Pribavili sme sa hádam do polnoci. Hej, polnoc mohla byť, keď sme sa s Belušom pobrali.

Takto sa rozpamätúvajú mladí Pilarčíkovci na tú noc a obaja potvrdzujú, že to dopustenie, čo vtedy na Piargy prišlo, bol trest boží.

Bolo to v noci z fašiangovej nedele na pondelok. Piargovčania boli zídení pri pochabej Magduši, len neduživí starci čítali doma deťom zo starých kalendárov. V Magdušinej izbe hučala ľudská vrava ako frfotanie vôd podzemných prameňov. Tento huk tisol sa aj na druhú stranu cez nízke dvere Léninej komôrky, kde sedela vtedy biela Johanka s krstnou materou Spod čerešne a s tetkou Uľou. Boli ticho. Azda sa nemali o čom rozprávať,

alebo im jazyky pripúchali od ťažkého vzduchu, ktorý v komôrke bezvládne ležal a priliepal sa na ovlhnuté steny. Krstná mater sedeli pri sporáku a ruky načahovali nad platňu, kde sa hriala ovsená voda pre Lénu. Hoci sa im líca pripaľovali horúčavou, mali tvár bez farby ani popol. Starí ľudia už takto berú do krvi teplotu. Nos sa im priveľmi zabrusoval, a to nie je dobrý znak. Nepohli ani obrvou. Sám boh vie, na čom si lámali hlavu. Konča Léninej postele sedela tetka Uľa. Premáhala spánok, ktorý jej zvažoval hlavu a privieral oči, lebo toto už druhú noc čakala na Lénino dieťa. Keď sa jej občas podarilo lepšie rozlepiť mihalnice a viac povetria vtiahnuť do pľúc, strčila ruku pod perinu, aby sa presvedčila, či má rodička nohy na horúcej tehle. Tieto dve ženy vydychovali zo seba ťažobu únavy. Jedna od staroby, druhá od roboty. Obe už priveľmi zmliaždil život. Johanka medzi ne nepatrila. Ach, jaj. Veď bola čajsi o celú šesťdesiatku od jednej a prinajmenej o štyridsiatku od druhej mladšia. Sotva sa zahrýzala do života. Sedela obďaleč pri hláviku zúboženej Lény. Cítila ťarchu kríža tohto biedneho stvorenia bezprostred-

ne vedľa seba, nuž plašila sa ako malé dieťa na mrku:

„Chudera, musí trpieť, možno aj dokoná," dumala. „Mnohé pri pôrode dokonali."

Svetlo petrolejovej lampy čmudilo, pridúšal ho hustý pach potu, čo vystupoval od chorej.

„Ach, bože, a mne povedal včera Klement, že môžem mať dieťa. Ale ja nezomriem. Nie, ja nie. To by bolo nespravodlivé. Veď som len týždeň spolu s Klementom. Aký podiel by som si ja zobrala z tohto sveta a aký by zostal pre neho? Nie, nie, to je vonkoncom nemožné. Nezrovnáva sa to s naším terajším rozpoložením. Ani o desať, ani o dvadsať rokov by sa to nezrovnávalo. Ja nechcem zomrieť. Veď ma má rád. Tri dni po svadbe sa ma ani nedotkol, len obchodil, prezeral si ma a bol úslužný ani rytier z rozprávky, ani princeznino páža. Klopil oči, červenal sa, keď som na neho strmšie pozrela. Už som si namýšľala, že inakšie nebude. Ale tretiu noc som sa zobudila zo sna, lebo sa mi prisnilo, že som zahádzaná rozkvitnutým hlohom. Hej, vôňa rozkvitnutého hlôhu sa na mňa valila. Bola by ma zadusila, ak sa neprebudím. Ale nebolo tak.

To len jeho ruka mi hladila vlasy. ‚Nezobúdzaj sa, Johanka, nie. To som si ruku prehodil, trochu je sparno,' vravel a hlas sa mu triasol ani jarné povetrie nad medzami. No jeho ruka sa neodtiahla. Privrela som zas oči, lebo mi bolo dobre. A hľa, jeho ruka sa skĺzla a bola mi na obnaženom pleci. Nechcela som ju odtisnúť, lebo som sa bála, že sa Klement splaší, hoci ma mýlil stud. Klement bol totiž trochu bojazlivý. Hej, bol trošku bojazlivý, na všetko si pýtal dovolenie. Vravel: ‚Môžem sa kúštiček k tebe pritiahnuť?' A vravel, keď som ho už pri sebe cítila: ‚Bozkám ťa na toto plece, hej, dovolíš?' Potom ležal ticho ani ryba vedľa mňa, len prstami na nohách mrvil. A naraz sa vychytil. Bol prudký ako jeleň, pchal si ruku pod moje lopatky. Bol silný ako býk a vypätý ako oceľová struna. Naľakala som sa ho. Hej, veru. Ale on vravel: ‚Zatvorme si oči, aby sme sa na seba nedívali.' Och, ja som sa i tak nedívala. A on vravel: ‚Teraz lež ticho a ja ťa budem bozkávať, ale neviem, kde ťa bozkám, lebo nevidím.' Bála som sa, ale nič sa nestalo. Klement bol dobrý a nežný. Mám ho rada, väčšmi ako pred týždňom, oveľa väčšmi.

Ani sa už neostýcham. Bozkávam ho zavše aj sama, lebo sa mi žiada veľmi jeho úst. Má ich mäkké a teplušké ako voňavé vankúšiky, rozohriate popoludňajším slniečkom. Chcela by som ho aj uhryznúť, len sa okúňam, aby nemal viditeľnú ranu. No niekedy sa opovážim, uhryznem ho. Hej, uhryznem na takom mieste, kde mu to nebude vidieť."

Oči sa jej plnili teplým roztúžením. Sťažka rozpoznávala tmavé postavy ostatných žien, čo sa započúvali do seba ani omachnatené skaly.

Toto bolo asi hodinu pred tou hrôzou, ktorá potom prehltla všetkých Piargovčanov do nenásytného pažeráka. Ešte sa mohli zachrániť, keby boli tušili, čo sa na nich chystá. Len pánboh im najskorej zamútil rozumy. Nestačili myslieť na blízku smrť, lebo túžava života im planula na jazykoch.

Pri Magduši samopaš roztláčala steny a tuto v komôrke poletoval ľahučký sníček. Johanka ho niekedy sledovala. Zavše krúžil nad posteľou a utišoval Lénine bolesti, inokedy zas ovieval ukonanú hlavu tetke Ule. Bol čiperný, ale ku krstnej materi spod čerešne nešiel. Ta sa bál. Plašil ho azda jej ustrnutý výzor.

Johanka často povráva, že krstná mater už vtedy o všetkom vedeli. A vari má pravdu. Schyľovali sa k hrobu. A takým ľuďom božia vôľa rada predkladá prorocké vnuknutie, lebo má istotu, že ho nemôže použiť na prekrútenie vlastného osudu.

Dlho nedali o sebe znať ani slovkom, ba ani jedinkým pohybom. Johanka sa nazdávala, že spia s otvorenými očami. Ale po čase zamrvili prstami na jednej ruke a vraveli:

— Boh nás za toto potresce.

Mali zaiste na mysli ten rozbesnený vresk, čo sa na druhej strane zodvihol vírom. Johanka neporozumela hneď. Závoj roztúženia zachytával sa jej ešte na mihalnice a tlmil jej pamäť. Musela sa z neho vymotávať. A trvalo to práve za ten čas, čo tetka Uľa rozohnala driemoty a chystala sa tiež načúvať. Krstná mater neprestali mrviť prstami, pričom im vystupoval nad oči sklenený lesk, akoby hľadeli do osvetleného zrkadla . . .

Vraveli:

— A neminie nás to nešťastie, lebo ho predpovedalo Písmo. Vyjde siedmy anjel medzi hviezdy, zatrúbi a povstanú mocné hlasy na zemi aj na nebi. Ale skôr, než prídu tieto veci, zrodí sa z nehodnej ženy Ancikrist. Bude sa podobať našim deťom, len na tele bude mať chlpy ako cap, — vraveli, obracajúc sa k tetke Uli pomaly, opatrne, akoby im šiju vystieral kŕč.

Johanke išli oči vyskočiť. Nemala ani tušenia, že by mohla žena takú potvoru splodiť. A teraz, keď sa to dozvedela, zaumieňovala si, že sa bude dívať len na pekné deti, aby sa jej nepriplietlo nejaké čudo.

Krstná mater pokračovali:

— Dobrotivý pánboh mu nedovolí dlho vládnuť. Zakape, len čo sa mu oči rozlepia, ale to nás nezachráni. Jeho jedovatý dych postačí sa rozliať a zaplaviť celú zem. A to bude koniec sveta. Hriešnici nebudú sa stačiť kajať.

Lapali vzduch, lebo ich už záduch mordoval, a zastavili sa sklenými očami na blednúcej Johankinej tvári.

„Ach, azda len nevedia o mojom hriechu," stranovala sa Johanka a páľa ju zaliala až po uši.

Ale krstná mater zodvihli oči len preto, aby sa lepšie rozpamätali na tú časť Písma, ktorá sa vzťahovala na tento deň hrôzy.

— Bude veľké zemetrasenie, — vraveli. Hlas im dužel záhadnou prorockou silou.

— Zem sa bude rozkalovať ako zle vykysnutý a vyváľaný chlieb v rozpálenej peci. Priepasti nebudú mať dna, nuž nikoho nevydajú na svetlo božie, koho raz prehltnú. Slnko očernie ako zhnitá plánka v sene a neukáže sa na oblohe, lebo nebude mať komu svietiť. Ľudia biedne pohynú. Jedným strach vyrve srdce, iní sa poškrtia navzájom. Mesiac sa zaleje celý krvou a hviezdy popadajú do mora.

Noc sa zleje s dňom, a komu ostanú ešte oči, oslepne od veľkej tmy. Všetko sa pohne zo svojho miesta. Vrchy sa otvoria a budú rozhadzovať skaliská zo svojich útrob. Hroby sa poroztvárajú a prídu ešte napokon mŕtvi besedovať so živými. Voda sa vyšinie z morských hlbín, zaleje zem ako pri potope a obloha sa zvinie ako papier. Beda tomu, koho tento trest boží zastihne.

Potom na chvíľu zatíchli a ľavou rukou zakosili ako pavúk, ktorému došlo k srdcu.

Johanka sa plašila. Nemienila už dlho meškať v komôrke a rozhodla sa, že nahovorí Klementovi,

aby sa čím skôr vysťahovali z Piargov. Veď už bol spomínal, že pri meste by si skôr našiel robotu. Nuž čože by sa mali zdržiavať? Pôjdu. Hádam to nebude ešte neskoro a tam v meste sa im skôr podarí tú hrôzu prežiť ako tuto v Piargoch, kde na všetkých stranách dvíhajú sa ozrutné vršiská, a keby sa mali tie rúcať, nuž vonkoncom nemáš kde uskočiť.

— A naplní sa už ten čas, lebo všetky znamenia sa na nebi poukazovali, — vraveli ešte krstná mater, ale hlas sa im stratil, lebo v tú chvíľu voľakto otvoril dvere na druhej strane, vresk vyskočil na pitvor a rozhulákal sa ani opitý valach.

Bol rozpútaný a divý. Občas zjačal ani víchor, čo sa zlostí na vysočizné jedle, ktoré sa mu stavajú do cesty. Čajsi nerozoznal si chlapské hlasy od ženských. Všetko to vrelo v jednom zamotanom klbku. Len zavše sa hlasnejšie roztiahla harmonika krivého Ferda. Vtedy zavzdychal aj voľajaký mocný prievan, akoby niekto širočizné vráta na humne roztváral. Potom sa však motanica zas zvŕtala a besnela ďalej. Nemala hraníc ani zákonov. Rútila sa voľakde bez hamoviek a schytávala so sebou vrchy aj oblaky. Nebolo jej nič nedotknuteľné, sväté.

— Ferdo, túto, — zreval mocný chlapský hlas: — Nikto nevie, čo ma bolí. — Harmonika ho nestačila pritlmiť.

A potom hneď:

— A teraz spievajte, chlapi: Nepôjdem k nej . . .

Akoby sa more bolo dvíhalo do výšav, tak sa vzopäli mužské hlasy, alebo akoby stádo divých byvolov nadvihlo svoje čierne kotrby, roztiahlo papule a zaručalo v ústrety pasúcej sa čriede kráv. A len čo sa táto pieseň zdusila v hluchej ozvene drevených stien, vytiahlo sa ženské hrdlo:

— Prečo sa ty za mnou vláčiš . . .

Bola to Magduša. Jej oceľový hlas poznal každý. Ostatné dievky sa k nej pridali a chlapi do nich štekali diabolským chachotom.

— Dobre, že sa nepobesneli v tej izbe, — vravieval mladý Pilarčík. — Parom ho vie, či v tej pálenke sa močila dajaká mrcha zelina, alebo nám už naozaj vyhrávali rohatí na žilách. Mládež bola pochabá a nemóresná. Výskala a jačala. Jedni spievali tú, iní druhú, prekrikovali sa bez poriadku a starší sa neopovážili do nich zamiešať. Ono aj

nehodno sa zapodievať s mladými. Hneď máš posmech na nose. Nuž robilo si každé po svojom. Ani ohľadov ani hanby nikto nepreukazoval. Dievky chlípali pálenku opreteky s parobkami. Šaleli sa vospolok. A Magduša mala vrch. Dievkam ukazovala, ako majú piť, a mládencom, ako tancovať. Nikto ju nemohol zunovať. Bola hádam diablom posadnutá. Svojho frajera vláčila ani bábiku z handričiek. Neviem veru pochopiť, prečo si vybrala takého popolúcha. Veď, ako viem, žena je len vtedy hrdá, keď má pri sebe poriadneho chlapa. No a toto malo nohavice na tráčikoch ako päťročné chlapča. Vlásky malo prihladené, hádam aj cukrovou vodou pozliepané, tváričku ani dievča, maličkú, ružovú, ani chlp pod nosom a na brade, ani pliec, ani poriadneho pása, len to vyvaľovalo veľké oči. Nuž nebol vám to ani ku prsiam, ani do postele: také neodplekané chúďa. Poriadna žena by sa s ním nezapodievala. Ale Magduša išla na ňom oči nechať. Lúskala mu bradu, mľaskala jazykom, a keď sa nikto nedíval, pchala mu pod košeľu ruky. Boh ju už súdi na tom druhom svete, nech sa teda zodpovie sama zo svojich hriechov, ale ja len toľ-

ko vravím, že tá nemala veľa ráz na rukách pátriky a sotva kedy nazrela do chrámu božieho. Ako som už povedal, ja s Belušom sme sedeli pri peci a vyhrievali gágorce pálenkou. Mali sme svoju vec, nuž veľa sa nám ani neušlo hľadieť na tých pochábľov, čo išli izbu rozniesť. Beluš vravel, že zárobky v jeho šlógu sú dobré, len sa treba báť lavíny, lebo tamhore na Končistej napadol predvčerom nový sneh na starú kôru, a ten pri terajšom oteplení sa môže ľahko zošuchnúť dolu a jeho šlóg je vraj práve na pokrajisku lievika pod Končistou. No mňa také nebezpečenstvo nemohlo odvrátiť. Potreboval som groša ani soli, preto len čo mi sľúbil, podal som mu ruku a vypili sme na šťastie. Potom som už nemal čo u Magduše hľadať. Zodvihol som sa a Beluš so mnou. V pitvorci som volal na ženu, ale tá bola práve zaneprázdnená pôrodom, nuž zostala ešte v Léninej komôrke. Noc bola jasná. Obloha ani oko. Beluš mi pred vrátami vravel, aby som ráno dlho nemeškal, lebo že chlapov máz druhej strany a tí sa vynesú v nedeľu popoludní a on že sa vyberie hneď teraz, aspoň mu vraj vyšumí z hlavy tá pálenka. Sľúbil som mu, že sa nebudem

zdržiavať. Usmial sa tomu pod fúzmi, lebo ma pokladal za takého chlapa, ktorému sa ráno ženská košeľa priliepa na pupok, čo som mu ani nezazlieval, veď sme sa s Johankou za ten týždeň sotva stačili poznať. Ale o mňa sa nemusel báť. Ja držím vždy slovo. Potom sme si ešte raz stisli ruky. On sa dal hore a ja dolu. Rozišli sme sa tak navždy. On zostal tam s ostatnými a ja som vyviazol. Ech, a bol to rúči chlap. Škoda ho, len čo je pravda. Ja som zišiel po chodníku dolu k svojej múranici. Ako som už vravel, noc bola jasná a tichá. Nič sa nepohlo. Len pred našimi dverami sa mi pozdalo, že niekto za mnou odhora pobehol a skryl sa pri Magdušinej maštali. Nechcelo sa mi pochábľa odohnať. Nazdal som sa, že sa to voľaktorý parobok preháňa. Vošiel som do domu, nahmatal som ešte pôlt slaniny v kochu a odrezal rezeň, aby sa nemusela, reku, žena ráno potĺkať. Ani som nezapaľoval. Sneh sa belel cez okná. Vyzul a vyzliekol som sa len tak popamäti. Už som bol hotový, len sa prevaliť na posteľ, nuž a vtedy to prišlo. Počul som najprv hrozný rev, akoby tisíc ľudí sa pražilo na pekelnom ohni, a potom sa roz-

leteli dvere, vbehla žena a hodila sa mi s krikom do náručia. Nevedel som, či horíme, alebo sa zem pod nami roztvára.

Keď Klement odchádzal, Johanka ho nemohla nasledovať, lebo Lénu práve vtedy schytávali pôrodné kŕče a tetka Uľa ju zdržala:

— Počkaj trochu, pomôžeš mi, sama by som si nedala rady.

Pomaly sa rozhodovala. Voľačo ju ťahalo za Klementom, ale spriečiť sa neopovážila. Zostala, hoci po celom tele ju šľahali blesky strachu.

A ukazovalo sa hneď, že Léna bude mať ťažký pôrod. Predovšetkým bola priveľmi vysilená, lebo sa trápila už druhú noc, a potom boli tu aj vonkajšie príznaky.

— Nemá ani na dva palce drieku a brucho jej spadlo medzi stehná, — vravela tetka Uľa, — a s takými ženami je potom kríž.

A vravela ešte:

— Keby bolo aspoň výhľadu na malé dieťa, ale to sa nemôže očakávať, narástla veľká a pribrala na váhe.

A nakoniec naložila:

— Všetko je v božích rukách.

Léna začala hlasnejšie postonávať. Mala žlté a krvavými žilkami prepletané oči. Behala nimi sem a ta, akoby voľakoho zhľadúvala. Jej tvár sa občas zmrastila ani usušená hruška, očervenela a zachádzala tmavofialovými vlnami, ako keď sa obielené drevo zaparí nad ohňom, ale zaraz vybledla, stratila všetky farby a meravela skoro na mŕtvolu. Veľké telo sa jej zvíjalo. Nemohlo si nájsť pod perinou polohu. Niekedy pchala do úst celú päsť a obhrýzala hánky, niekedy začala trepať oboma rukami zúrivo po perine.

— Tamto na sporáku v tom tehlovom hrnci sa močí ovos, — vravela Uľa, kým si vysúkala rukávy nad lakte, — skús prstom, aby si ju neoparila, a daj sa jej trochu napiť.

Na tejto žene nezjavilo sa pohnutie. Kým driemala na stolci, bola priskromná, utiahnutá, ale keď sa jej tvár rozžiarila čerstvými farbami prebudenia, tu naplnila komôrku dôverou a istotou. Nič ju nemohlo zaskočiť a pomýliť, lebo na všetko čakala s rozvahou. Každým činom preukazovala nadobudnutú zručnosť. Léna pila hltavo, plný-

mi dúškami. Ani nestačila ústami, nuž žltkastý odvar roztekal sa jej dolu bradou. Keď ustala a zapadla hlavou naspäť do perín, zdala sa pokojnejšia.

— Hľa, smäd ju trápil.

— Má telo v ohni.

A vtedy sa ešte raz otvorili dvere na druhej strane. Smiech vyprskol, ale hneď sa zadusil a v pitvore bolo počuť šepot:

— Nebudeme čakať.

— Hej.

— Tuto sa všade popletajú.

— Kde pôjdeme?

— Dolu do maštale.

— Na zimu?

— Ach, tam ani nahému nie je zima. Kravy nadychajú, tak je teplo ako v opare.

— Nedbám!

— Choď napred, ja neomeškám, len čo si zahodím šatku.

Vrzla dlážka. Niekto sa ponáhľal von a do komôrky vhupla Magduša. Tvár jej horela ani fakľa. Mala šaty pristrojené do drieku. Boky sa jej ho-

nosne vozili a kabátik ju na hrudi pridúšal, lež tvárila sa, že jej nič nezavadzia. Bola vrtká, nadnášala sa ani páperce. Sotva sa udržala na drobných čižmičkách, hoci jej to nijako nesvedčilo. Vo všetkých formách bola od blahobytu priveľmi zaokrúhlená sadlom. Keď sa uškrnula, brada sa jej až dvojila.

— Nuž akože je? — pýtala sa očistom.

Pristúpila k Léninej posteli a tvárila sa veľmi pokorne.

— Len aby sa už zodvihla, pozajtra pôjdem do sveta, aby aspoň tie kravy nezostali bez opatery.

— Ťažko si predpokladať, moja devucha, — zavrátili ju nevľúdným hlasom krstná mater Spod čerešne.

Magduša sa zháčila.

— Zabehnem nazrieť do maštale. Oklamka sa nám má tieto dni teliť, — vravela, prehadzujúc si na hlavu šatku.

A krstná mater:

— Aby ti nezaškodilo, si rozpálená.

— Nič mi nebude.

Takto sa rozlúčila so svetom Magduša.

Tvrdé podkovičky jej čižiem vytĺkali na pitvore stupnicu zahlušených zvukov a potom veľmi pokorne stíchli. Zaviazli niekde. Omachnateli nekonečnou tíšinou. Magda, Magduša, kdeže si, kde ťa hľadať? Čakajú ťa vo svete, lebo si sľúbila doniesť nové čipky, tie najdrobnejšie, drahé, čo odpredáš len zriedka. Ach, kde si, veselá devucha? Tvoj smiech bol na slnku veľmi chytľavý, skákal ani kozľa po trávniku a prekvapoval chlapov, čo ho počúvali. Koho sa opýtať na teba? V ktorú stranu si sa pohla, že niet po tebe stopy? Magda, Magduša! Či naozaj si vošla do večnosti? Veď sme ťa len nedávno videli. Tvoja ružovkastá sukienka sa nám ešte ovieva pred očami. Nosila si na nej prepásanú belasú zásterku z tlačeniny. Hľa, rozpínaš si pred nami kabátik, pod košeľou sa ti nepokojne pohýbalo dvoje pŕs a ty celkom spokojne, nehanblivo vyberáš spomedzi nich červené vrecúško s peniazmi, lebo ti treba vydávať. Aké nám je to ešte známe, blízke. Oči sa nám od toho ešte pretepľujú. Tvoje telo nám zaváňa. Nuž neskrývaj sa. Ohlás sa nám! Magduša!

Vsetko márne. Nezjavuje sa. Ani nemukne. Ani

sukienka jej nezašuští, ani čižmy nezavrždia. Niet jej.

Ach, niet jej. Bola fašiangová nedeľa. Večer sa smiala, spievala, potom vyšla do noci — sneh sa belel na všetkých stranách — a brieždenie druhého rána ju už nikde nemohlo dobehnúť.

Johanka si zapamätala jej rozpálenú tvár, ale nestačila si uvedomiť, že ju takto vidí naposled, lebo Léna začala kričať.

— Posadíme ju na posteľ, — vravela tetka Uľa.

— Ale najskôr jej stiahni košeľu.

Mala veľké telo.

— Pridrž ju odzadu za plecia.

Tetka Uľa si roztierala masť po rukách a potom si prikľakla medzi Lénine kolená.

Johanku unášalo na plač, lebo ju stud pokúšal. Nebola zvyknutá takto zblízka hľadieť na nahotu. Dávala pozor, aby sa jej ruky priveľmi nechveli, a privrela oči.

Lénino telo sa zalievalo potom. Bolo horúce a mastné. Keď sa Johanka k nemu väčšmi pritisla, vlhli jej šaty. Skrúcala sa v bokoch. Mala tam iste najväčšie bôle.

— Vyjdi za ňu na posteľ a podrž ju aj za ruky.

Ona urobila toto: kľakla si vedľa nej a rukami jej oblapila hrubé ramená vyše lakťa.

— Ach, nie tak. Nadváž sa nad ňu, bradou jej vyvráť čelo, nech ťa hľadá očami, ale dávaj pozor, aby ťa neuhryzla. Rukami ju podchyť spredu pod pazuchy, dlaňami sa opri do bokov, lakte pritískaj k sebe a palce od jej tela.

Léna sa ruvala. Mala viac sily, ako sa predpokladalo. Johanka musela sa veľmi činiť, by ju prevládala. Najprv ju sputnala rukami a potom sa k nej pritisla, aby mohla zavčasu vypozorovať zámery jej sily. Cítila takto každý záchvev tela. Tuto pod rebrami sa to vždy začínalo, chcelo vyduť najprv boky, potom sa pretrhávalo a prenikalo nadol medzi stehná.

— Len pritlač a pošmykni sa dlaňami aj sem dopredu.

Boleli ju ruky.

— Neviem, či hlavou a či chrbtom.

Johanka zatískala oči, lebo to dlho trvalo, ale aj tak okolo nej sa vrteli krvavé obruče, ktoré ju vháňali do nebezpečného stredu. Snažila sa udržať

rovnováhu, lež opúšťala ju dôvera. Léna mocnela navidomoči ako sopka, v ktorej sa vzopäli dlho utajované podzemné sily. Zatíchla, ale sa zdúvala, fučala a zdýmala. Telo jej horelo a kosti sa uvoľňovali v kĺboch, pukajúc ani jedlina na plameni. Pokúšala sa uvoľniť si ruky, a keď sa jej to nedarilo, syčala strašnou zlosťou. Cerila zuby a osŕkala, len chytiť a chytiť.

„Prežijem to?" pýtala sa sama seba Johanka. „Bože, keby som to len prežila! Aha, mám tuto ešte trošku sily, vynaložím aj tú. Zahryznem si do gamby. Nedbám, nech krv tečie. Nedbám, ale nepopustím. Nemôžem popustiť, uznaj, Léna. Ja nemôžem zomrieť, radšej ty choď, ak to už tak má byť. Nikdy som ti zle nepriala, ale keď sa má rozhodnúť len medzi nami, nuž ja neodstúpim. Ty si hluchá a nemá. Nemôže ťa veľmi tento svet tešiť. A mňa doma čaká Klement. Čaká na mňa, a ak zomriem . . . Bože, čo by si sám počal, ak by som sa nevrátila k nemu?"

Triasla strachom. Sluchy mala skropené potom. Telo sa jej triaslo a v hrdle ju škrtila úzkosť, a predsa podujímala sa ešte prepiať. No jej námaha

stratila náhle odpor, akoby sa jej vyvalili dvere, o ktoré bola chrbtom opretá, akoby sa jej medzi dlaňami rozirhol mechúr, ktorý sama nafukovala. A stalo sa to tak náhle, že ju nadchodil dojem vlastnej záhuby. Pobadala síce v Léninom tele zo tri surové šklbnutia, lež nepokladala ich za dôležité. Len keď najnebezpečnejší tlak na jej ruky ustal a opadol, zaváhala a zjašila sa ani rozcválaný kôň, ktorému poď kopytá vbehlo hrajúce sa chlapča.

Vyčkávala. Lénino telo podozrivo stíchlo. Možno ju chce oklamať, zaskočiť. Stúlilo sa, uvoľnilo svaly, zastavilo dych. Ani prstíkom nepohne. Zamrelo navonok. Naozaj sa zdá, že zamrelo a drevenie ako múmia. Ale v duchu sa smeje. Pod sklopenými mihalnicami driemu dve bystré oči, kujú plány, čakajú na príhodnú chvíľu. Ach, nehodno dôverovať. Netreba sa spoľahnúť.

Ešte vyčkávala. Lénino telo ohluchlo. Len nedávno nebolo na ňom miesta, ktoré by stálo v pokoji. Kožka na ňom špela, väzy pukali, svaly sa hrdúsili navzájom a vo vnútri klokotali divé peny. Lomcovala ním strašná búrka. A razom ohluch-

lo. Hej. Aj chotár tak náhle ohluchne, keď zapadne prvým snehom: Ešte včera po medziach prebehúvali myši. Hrudôčky zeme sa pod ich nôžkami uvoľňovali a trúsili zo suchej trávy. Lístie šušťalo, keď skackal žltohnedý vták pod stromami, aj voda v studničke voľakde blbotala, ale naraz je ticho. Sneh, čo napadol, neodmäkol ešte natoľko, aby sa zošuchoval z konárov. Keď dýchneš, počuješ svoj dych, a viac nič. Zem tuhne a vzduch sa obaľuje mrazom. Naozaj. Lénino telo bolo ako chotár zapadnutý prvým snehom. Tuhlo a obaľovalo sa mrazom.

Nedôverovala, hoci predpokladov na pochybovanie mala veľmi málo. Odvážila sa pošmyknúť dlane hore bokmi. Drobné zrniečka kožky mrvili sa jej pod hmatom. Niekde boli drsné, inde hladučké ako zamat. Ale všetky rovnako nepríjemne chladili. Aha, tuto badať kôpky pŕs a tuto by to malo byť, kde sa nám prst pošmykol na obline ľavého rebra. Nuž načúvajme.

Tichota! Nič nepočuť! Žilôčka sa nechveje. Kvapôčka krvi nezazvoní. Môžeš aj ucho priložiť, jediného zvúčika nevystriehneš. Tichota!

Johanke krehli údy. Ešte dnes, keď na túto chvíľu spomína, stráca farby a kladieva si ruky na život, aby azda svoj plod, čo tam nosieva, zachránila od hrôzy.

— Jaj, des ma vždy naháňa, keď sa večerom oneskorím na ulici, hoci sa ešte ľudia túlajú, a veru aj v noci ma presekúva zima, keď Klement nepokojne spí a rozhadzuje rukami, lebo sa nazdávam, že sa to ku mne tisne. Jaj, božemôj! Veď vám tá už bola na božom súde. Iste sa jej srdce puklo od toľkého zdúvania. Ach, a ja som ju ešte takú držala. Po celý život budem to mať na očiach. Mala som chuť vyskočiť oknom. A vinovatá! Keby som nebola mala ohľady, bola by ma hrôza obišla, lebo čo som sa postavila na rovné nohy a trochu spamätala z jedného preľaknutia, zavalilo ma ako hrom ďruhé: i tetka Uľa nadniesla v tú chvíľu na rukách Lénino dieťa. Nebolo väčšie od kocúra, ale po tele malo chlpy ako cap. Išlo ma vychytiť. Krstná mater si oboma rukami zakrývali tvár a pišťali ani pricviknutá myš. Jaj, jaj. Dobré s nami a zlé preč. Šťastie, že to čudo neprebýva medzi nami, lebo len dívať sa bolo naň ťažko. Ale krstná

mater vraveli pravdu. Nežilo dlho. Ba aj sa nazdávam, že ho tetka Uľa priviedla na svet mŕtve. Zadusilo sa istotne v Léninom tele a nestačilo vydýchnuť na boží svet svoju moc, ktorá mala všetko zahubiť, nuž aj sily, ktoré sa vyrútili v tú noc zo zeme, pohltili len úbohých Piargovčanov a potom sa na pokyn boží zastavili. Neviem, čo ďalej tie dve ženy pri mŕtvej Léne stvárali. Vybehla som za Klementom. Keď to už reku boh dopúšťa taký trest, nech aspoň zhyniem spolu s ním. Ale pánboh nám ešte doprial života. Hľa, tu sme medzi vami, živí a zdraví. Klementovi sa nadhodila robota pri železnici. Každý mesiac prinesie na živobytie a ja som už ôsmy mesiac samodruhá. Ak nás ešte šťastie neopustí, budeme mať dieťa. Možno bude chlapec. A ja by som rada, keby sa podal na otca.

Keď Johanka vybehla pred dvere, najprv pozrela do oblohy na hviezdy. Nad hlavou jej bol Veľký voz: štyri kolesá a nalomené oje. Napravo mrvili sa Kuriatka. Ostatné nepoznala po mene, ale všetky stáli na svojom mieste. Ani jedna sa nezachvela, akoby chcela zletieť do mora. Hľadeli na ňu po-

kojne ako včera alebo predvčerom a obloha bola tiež pevne vsadená medzi vrchy.

To ju trochu upokojilo. Vydýchla si a lapala čerstvý vzduch. Ach, tu mal príchuť pramenitej vody. Trochu síce chladil, ale to ju len preberalo z mrákot. Pretrela si ešte rukou čelo, aby zahnala aj čierne myšlienky, a chcela sa už pustiť chodníkom ku svojej chalúpke. No prišlo sa jej ešte obzrieť.

Čo to bolo?

Tuto dohora vedie chodník, lebo sú tam drevenice Piargovčanov. Táto najdolnejšia, čo sa celkom zreteľne černie, je Roháčovcov a potom majú asi v rovnakej vzdialenosti nasledovať ostatné. Aj vo dne sú čierne. Jednako od staroby. Ale teraz v zime nemôžu mať inakšiu farbu, lebo vôkol nich leží biely sneh, ktorý sa ani v noci nemení, keď sa tma rúca na dolinu. Boria sa doň po okná a zo striech im tiež previsuje ako drahocenná hermelínová kožušina. Je pevný, lebo má niekoľko vrstiev vtlačených do seba. Vypĺzne len koncom marca, keď hore Piargami zaševelí príboj teplých vetrov, čo rozpálené dolniaky až sem vydychujú. Ale dreveniciam nezavadzia. Môže ho ešte raz toľko na-

padnúť. Prečože by nemohlo? Neuškodí im, neprekáža, lebo ony nežijú tomuto vonkajšiemu svetu, čo potrebuje priestor a svetlo, aby sa nezadusil. Nie veru. Majú svoje vlastníctvo, ktoré im postačí na každú potrebu. Ani spojiva so svetom by nemuseli mať. Tento chodník, čo ide dohora a odbočuje do každej bráničky, je taký uzučký, že nepostačí dvom kapcom, a predsa dreveniciam a ich obyvateľom vyhovuje.

Na chodníku neukazovalo sa nič a drevenice stáli pokorne a ticho.

Azda to bolo povyše.

Tam sa dolina celkom zužuje. Je ako rizňa. Nepobadáš ju, lebo sneh sa belie rovnako na všetkých stranách. Očakával by si, že sa voľakde vynorí z bieleho mora aspoň čierna tôňa starého smreka, ale nadarmo. Toto skraja má byť len dvojročná mladina, a tá je všetka pod snehom.

Ani tam to nebolo.

Nuž hádam na Končistej.

Aha, odráža sa od oblohy, lebo je tmavšia. Hviezdy na ňu svietia. Na tisíce sa ich mrví vôkol jej hlavy, a predsa sa ponára do vlastného

tieňa ako tajomná žena do čiernych závojov. Nehýbe sa, ale dôverovať jej nemožno.

Johanka stála pred Magdušiným domom v tra-pi-ech. Hnúť sa neopovážila, lebo zmyslom verila.

Najprv niečo zahučalo. Keby to mohla k niečomu pripodobniť. Ale k čomu? Nedá sa. Na svete niet takého zvuku. Vietor je azda hlasnejší, sprevádza ho ozvena, lebo má otvorené všetky strany, a toto znelo pritupo, akoby sa v niečom dusilo, akoby vhuplo do ozrutného vreca. Voda jačí a popri divej vrave prúdu môžeš ľahko rozpoznať čľapot vĺn, a tuto sa zvuk nerozštiepil ani na jedinom mieste. Nuž nebola to ani voda, ani vietor. A keď na okolí všetko meravie pokojom, tak čože to mohlo byť? Keby to bol len jedinký dojem, mohlo by sa ľahko súdiť na ošiaľ, lebo keď sa ušiam zachce upozorniť na seba, používajú divný spôsob prejavu, lež tuto hneď nasledovali aj také zvuky, ktorých pôvod bolo ľahko určiť. Voľakde lomilo horu. Ihličie svišťalo, korene pukali, konáre sa drúzgali, štiepy hvižďali a drevo sa tĺklo. Treskot rástol, divel a potom zastonal a zmĺkol, akoby celý šlóg drevíska bol zletel voľakde do kotliska.

— Ty si, Johanka? — ozvalo sa potom tichučko za Johankou.

Toto bola Juliša, Johankina rovesníčka. Mala sa pred dvoma rokmi vydať za najmladšieho Roháča, ale ten mesiac pred svadbou odišiel na manévre a tam na svetlici pred kamarátmi si strelil do úst. Doviezli ho domov bez hlavy. Juliša sa hádam utrápila. Ešte tej zimy zoschla a od pár čias zalieva ju krv. Chodí pomaly a tichučko ako smrť. Johanka jej vyšila na pamiatku obrus.

— Počula si?

— Hej.

— To horu voľakde dolomilo.

— Hej.

— A obloha je ako oko, nebadať ani vetríka.

— Nič nebadať.

— Ideš za mužom?

— Idem.

— Dobrú noc.

— Dobrú noc.

Vrzli dvierka a zas bolo ticho.

Johanka pokročila niekoľko krokov, ale musela sa znovu zastaviť. Mala to opäť za chrbtom.

Zamenilo zvuk. Znelo teraz tak, akoby niekto cez skalnú štrbinu dýchal. Dych bol jednosmerný a schytával so sebou studený vzduch. Začínalo byť chladno.

Nuž čože je to?

Biele more vzopälo sa k oblohe. A dýchanie neprestávalo. Bolo hlasnejšie. Azda otvor sa viac rozskeril, alebo človek, ktorý do toho otvoru dýchal, pridal sily, alebo sa sám blížil a chrčal.

Johanka pristavovala dych, aby rozpoznala určitejšie smer.

V zemi to nebolo. Zem sa nehýbala.

Hľadela pred seba veľkými očami.

Aha, voľačo zachrapšťalo, akoby hovädu pri meridzaní zapadla skalka medzi zuby. Nebolo to ďaleko.

Ježiš!

Schytávala ju smrteľná úzkosť, lebo si uvedomovala, že sa to k nej blíži. Viac nemeškala. Vychytila sa a bežala dolu chodníkom k múranici. A podivný huk akoby bol len na to čakal, roztiekol sa a naplnil dolinu. Lial sa jej na päty, padal zhora, zošuchával sa z bokov, utekal proti nej. Bol

na všetkých stranách a mocnel. Jednako mu chcela uniknúť, lebo nemienila umrieť bez Klementa.

Bola už pri dverách a vtedy počula to pekelné zaryčanie ľudí, ktoré aj jej muža preľaklo. Uchytkom obzrela sa po Magdušinej drevenici, ale nevidela nič, lebo mala oči slzami zaliate.

— Klement! — zjačala, zaplesnúc za sebou dvere.

— Klement!

Stál už tam pri posteli celý v bielom, aby ju prijal do náručia.

— Klement!

Vtedy to zachytilo aj ich múranicu. Steny sa pohýbali, akoby sa išli vrútiť dovnútra a rozmliaždiť oboch. Omietka pršala, väzba zaprašťala a voľakde sa prelomila strecha.

— Klement!

Zarývala si tvár do jeho hrude, akoby v nej chcela nájsť posledné útočište, a potom zatíchla, lebo to bolo už nad jej sily.

Stratili sme kus života, lebo sme spali. A bol to hlboký spánok. Veru! Keby nás bol v tom spánku

niekto rezal, neboli by sme cítili, ako nám otvorenou ranou uniká život. Ach, ako ľahko, bez bolesti by sa človek takto dostal na druhý svet. Človek prejde hranicu, nikto ho nestavia, nevieš, kedy urobíš ten osudný krok! No vrav! Nikto! Možno že nijakých hraníc tu nieto a ani osudné kroky sa nerobia a možno ani dvoch svetov nieto. Všetko je len jediná rovina, jedinká cesta, po ktorej ľudia chodia sem-ta. Aj ty ideš. Hľa, stretávaš ľudí. Pozdravuješ sa pekne. Jedni idú proti tebe, jedni s tebou a iných nechávaš, lebo sa náhliš. Oni zaostávajú a sú vždy menší a menší. Ešte ich môžeš rozoznať v diaľke, ak si priložíš ruku na oči, ale nemáš kedy. Mohol by si aj počkať a vynorili by sa chytro na obzor, ale nie. Ešte máš dlhú cestu pred sebou, nuž len putuješ. Stratíte sa pre veľkú vzdialenosť navzájom z očí, ty nevidíš ich a oni teba. A postretávaš nových ľudí. Hľa, kedyže sme prekročili hranicu, kedy sme spravili ten osudný krok? Ach, ktože by na to dával pozor. Veď nevieme vôbec určiť, kde sme. Počkať. Plaší sa nám sen, a to nás mätie. Rozpamätajme sa: Utekali sme, utekali, lebo nás voľačo naháňalo. On stál v bielom

proti nám a chcel nás ukryť v náručí, ale sme sa minuli a stratili navzájom z očí. Nuž hej, tak to bolo. Stratili sme kus života, ale nadobúdame vedomie. Aha. Nad sebou cítime perinu. Sme ňou prikrytí až po bradu. Jednu ruku máme na prsiach, nuž zisťujeme, že dych máme celkom pokojný a pravidelný. Hrudník sa hýbe, prsníky skáču a sú teplé, akoby sa v nich mlieko prevaľalo. Ak chceme, otvoríme aj oči. Môžeme. Nerobí nám to ťažkosti. Hľa, veď sme na posteli vo svojej izbe. Nič sa tu nezmenilo. Svetlo horí. Vidieť do všetkých kútov. Tamto pri dverách je schod na šop. Padacie dvere sú otvorené. Možno je voľakto tamhore. Ale tomuto nerozumiem: Pod schodom ležia dvaja ľudia. Chlap a žena. Sú nahí. Jemu nevidieť do tváre, lebo je obrátený k nej. A zdá sa, že jej prehrýza pažerák. Ona pravdepodobne necíti bôľ, lebo sa smeje. Zuby sa jej belejú vo svetle ako rad sviec na hrobe. Ale, panebože, aký divný je to smiech. Nepočuť ho. Azda sa v ňom dusí. Och, nie, nie, Ježiš, veď sú to mŕtvi. Už koľký čas na nich hľadím, a nepohnú jedinkým údom, hoci na prvý pohľad sa zdá, že sa ruvajú šialenstvom. Och,

Matička Božia, kde sme to zablúdili? Či sme naozaj prekročili hranicu a urobili osudný krok? Rozpamätajme sa, kedy to bolo? Aha, počkať! Tu ešte voľakto schádza schodmi. Privrime trochu oči, aby nás už nič neprekvapilo, a striehnime naň. Je zasnežený, akoby sa voľakde brodil po pás. Vošiel ťažko do izby, ale jeho tvár hľadá nás. Má belasé oči a čisté, čistučké ako studienka medzi bielymi skalami a ústa nepokojné. Oj, veď tie ústa poznáme. Cítime ešte ich smäd na vlastných perách. Vymoká z nich úsmev, ktorý hreje ako lúč, a letí k nám. Och, nemôžeme mu odolať. Ovieva nám líca a sadá na mihalnice. Krv nám horí. Och, ako nám je s ním dobre, ľahučko. Otvorme oči, aby sme ho mohli lepšie vidieť.

— Klement.

On žije. Aj my žijeme.

— Klement.

Vravel:

— Obohnalo nás to zo všetkých strán. Všetci sú tam, len my sme ostali. A týchto dvoch som vytiahol spod trámu. Trčali im zo snehu nohy.

Šabľa

Jarné vetry ho doviali. Veľký Chovan síce vravel, že ho iste privábila tá sova, čo za naším barakom každú noc vyhukúvala do zunovania, ale mne to nejde do hlavy. Ako vravím, jarné vetry ich doviedli, lebo tie vždy donášajú človeku len trápenie. Ako rozplieňujú medzi svetom zlé choroby, tak rozplieňujú aj zlé byliny a zlých ľudí.

Zjavil sa v našom vidieku hneď po dažďoch, keď práca na stavbe trate bola v najväčšom prúde, ale nových robotníkov už nepriberali, lebo úsek sa mal tej jari dokončiť. Firma väčšiu čiastku svojho inventára ešte v jeseň bola poodvážala na iné miesto. Robili len remeselnícke práce, nuž baraky boli zväčša opustené, prázdne, stávali sa prechodným útulkom podozrivých ľudí. Jemu, pravda, na tej robote málo záležalo. Bol z tých ľudí, čo nenachodia na svete pokojného miesta, čo večne blúdia a hľadajú ako šakaly. Istý čas túlal sa po okolí bez cieľa. Chodil sem a tam od partie k partii, obzeral, rozdával svoje rozumy, robil sa dôležitým, múdrym ako Šalamúnovo oko, strkal do všetkého

nos, o všetkom vedel, každému radil, ale s každým sa aj pohrýzol ako hladný pes, a keď sa mu dostalo niekde na príučok, nestaval sa veľa, iba osinel v tvári, čo nasvedčovalo, že má tiež žlč ako iní chlapi, lež ako treba, vie ňou sporiť. Na jednej takej obchôdzke sa bol pristavil aj pri nás, keď sme sa práve s veľkým Chovanom pripravovali cementovať mostík. Chovan bol taká opacha, že mu dvere na baraku nestačili. Do jeho nohavíc sa mohli spoľahky dvaja parobci obliecť. Pri prvom stretnutí bolo človeku riedko pri ňom, ale ja som si na neho zvykol, lebo mal dobrácku povahu. Pochádzal z Bane, nuž rozprával tvrdo a zaťahoval ako predspevák na púti. Málokedy sa smial. Smiech takým ozrutným ľuďom ani nesvedčí. Pri firme zdržiaval sa už dlhší čas. Nechceli ho stratiť, lebo mal čistú robotu a sám po zmenách netúžil. Bol spokojný s každou prácou a o mzdu sa veľa nezaujímal, ale paprčil sa ani jež, ak mu niekto pridlho hľadel na prsty. Keď vtedy zastal si ten oplan nad nami, vystrel sa od roboty, premeral ho od päty do hlavy a povedal zápierčivo, akoby pílou prešiel po hrdzavom klinci:

— Pán inžinier, sopeľ im odkvicne, nech si ho obliznú.

Neviem, akú tvár mu pritom vystrúhal, bol som práve zaneprázdnený doštením, ale chlap z dohľadu zmizol, akoby ho bola veľká skala trafila do chrbta, alebo akoby ho bol poriadny smrad vykúril. Potom celý deň sa vystieral neďaleko nás pod javorom. Buď mušky lapal na jazyk, buď koníčky pásol a svrčky za slamku z dierok lákal. Myslel som si, že do súmraku sa voľakde prepadne, lebo takí odkundesi dlho nevydržia na jednom povetrí, lež tomuto náš vidiek nejako príjemne zavoňal. Ešte toho večera votrel sa do nášho baraka.

Bohdaj sa bol však skôr prepadol do horúcich pekiel.

Marcinko ho priviedol. Neviem, kde sa mohli spolu spriahnuť. Všetci baráberi z okolia svoje veci už či po dobrom, alebo po zlom urovnávali, a teda aj nové známosti nadväzovali v kantíne. No Marcinko sa tam nikdy nepristavoval. Zarobil málo a k tomu bol ešte do takej miery šporovlivý, že ho niektorí považovali za skupáňa. Odtrhoval si od úst. Zbieral i najdrobnejšie peniaze trpezlivo ako

syseľ pšeničné zrnká medzi hrudami po strnisku, len aby ich mohol raz premeniť na papierku a priložiť ku svojej hotovosti, ktorú mal uschovanú po čiastkach medzi kamarátmi, lebo pravdepodobne ani sebe nedôveroval. Aj u mňa mal blízo šiestej stovky. Ako teda vravím, nemohli sa vonkoncom v kantíne stretnúť, iba ak tamdolu v sklade, kde Marcinko striehol a vydával robotníkom náčinie, keďže na ťažšiu robotu nebol súci.

Nadišli neskoro, keď chlapi už spali, a ak aj niektorí ešte sliepňali, nechcelo sa im ústa otvárať, mysliac, že nový hosť mieni sa ubytovať pod strechou len na jednu noc a že v druhom prípade bude dosť času robiť poriadky až ráno. A ja som bol tiež tej mienky, hoci som nenávistným pohľadom pozoroval každý pohyb toho votrelca a bol by som ho najradšej v tú chvíľu vysotil za dvere, lebo na tom človekovi vám nebolo nič prívetivého. Vošiel ani rab a zazrel hneď po kútoch lačnými a jarabými okáľmi, akoby už mesiac nebol videl smidôčku chleba, a keď Marcinko zobral zo svojej police klobásu, pustil sa do nej ako najatý. Doniesol so sebou len ufúľanú prikrývku odpornej žltkastej farby s hne-

dými pásmi, ktorú nikdy potom nerozkrúcal, a na noc si ju dával pod hlavu, akoby v nej kryl bohvieaké poklady. Ale prešiel nám, oplan, všetkým cez rozum. Vtisol sa za jedinkú noc tak mocne medzi nás, že ráno bolo ťažko ním hýbať. Paromvie, čím to spôsobil. Sotva sme sa na svitaní pozobúdzali, správal sa k nám ako starý známy, každému tykal, akoby sa v našom kruhu roky zdržiaval. Bol zhovorčivý. Všade pochodil, všetkých ľudí poznal. Ústa mu chodili neprestajne a nikdy sa neprerieknol, hoci bolo nemysliteľné, že by len pravdu hovoril. Chlapi mu sotva všetko verili, ale počúvali, lebo hovoril zaujímavo, pričom dával otvorene najavo, že vedomosťami nás všetkých nepomerne prevyšuje. Nepokúsil som sa odmerať jeho rozumy, ale aj tak musím priznať, že nemal kotrbu prázdnu. Nuž vari toto chlapov zarážalo, krotilo, umierňovalo a neskoršie bralo aj chuť starať sa do vecí, ktoré nám boli predvádzané v podobe vydarenej komédie, ale ktoré hneď páchli čertovou srsťou.

Najradšej sa chvastal ženami. Nevynikal krásou, tým menej driečnosťou, ale úspechmi pri ženách prevyšoval hociktorého hotelového ogara, čo na

metre páchne zdusenými vôňami nevyvetraných salónov ako bačovo cedidlo zaparenými oštiepkami, lebo matérie na ženské sukne nepoznal ani jeden prešibaný čipkár tak dôkladne ako on. Často spomínal istú generálovú, s ktorou vychutnal všetky stupne hriešnej lásky a ku ktorej neprestal sa túžbami ani vtedy driapať, lebo len čo ju spomenul, oči mu vysychali páľou a tmavé prýšte, ktoré mu inokedy čušali pod kožou na tvári ani tiene zažratých chrobákov, porozkvitali naraz. Meno jej zatajoval, akoby sa obával, že mu ju niektorý z nás predchytí, nazdávali sme sa preto, že ide naozaj o vznešenú paniu niektorého známeho generála, ale potom sme vyrozumeli, že to bola len prešibaná slúžka, ktorú vydržiaval generál, a ona najskorej od strachu dávala aspoň vo voľných chvíľach prednosť jemu. Rozprával medziiným o nej aj toto.

— Raz som vám k nej prikvitol neočakávane. Vybehla do predsiene celá ustrašená a prehovárala ma, aby som prišiel na druhý deň, lebo že je zaneprázdnená, aj že chorľavie. Vedel som hneď, koľko udrelo. Hm, frajerôčka úprimná, mňa ty neoklameš, keď chcem, odídem, keď nechcem, ne-

odídem, a keď chcem, nasolím tvojmu generálovi, koľko sa patrí, aby vedel, s kým má do činenia. Možno ma dá zavrieť, ale čože, odchovám sa a pôjdem ďalej, no možno sa generálik naľaká a ja mu zlížem pred nosom smotánku, myslím si, a veľa som sa nemusel nahovárať. Ja už mám takú náturu, kde najviac horí, tam skočím. „Zabijem ťa aj s tvojím frajerom hneď na fľaku!" kričím, ako mi len hrdlo stačí, aby ma v celom dome bolo počuť.

„Týmto nožom vám obom podrežem hrdlá ako baranom." Rozplazujem sa, akoby som bol v práve, búcham, kopem do drahocenného nábytku a rútim sa dnu. Ona ma pristavuje, spína ruky, ale ja nič, reku, prinajmenej ma zabije, viac sa mi nemôže stať a budem mať aspoň hrdinskú smrť z rúk generála a on bude súdený a degradovaný, alebo sa pojednáme, pripijeme, pozdravkáme, á, reku, cérus, generál, vyspi sa s ňou a nech ti padne na zdravie, zajtra prídem ja. Vbehol som ako zurvalec do izby. Ale tam čistý vzduch. Na stole jedlá od výmyslu sveta, víno, poháre, ovocie, cukríky, len sa mi tak brucho nadvihlo, ale po generálovi ani slychu, ale potom, keď som si sadol za stôl,

zazrel som jeho čižmy trčať spod postele. Môžete si myslieť, že som bol hneď vo svojej kožke. „Ale si ma prekvapila," vravím a jem, pijem akoby nič, a ona so mnou, neopováži sa ani muknúť, je povoľnejšia ako inokedy. Maznem sa s ňou, koľko sa srdcu žiada, ba ešte viac, a keď som nad ránom odchádzal, vzal som ohryzky, koštiale a iné oprsky a hodil pod posteľ. „Na, reku, generálik, aj tebe ešte zvýšilo."

Smial sa vtedy zo všetkých najviac. Ja som síce neveril, ale obdivoval som jeho dômysel, ale ani to mu neprináležalo. Neskoršie som túto anekdotu o francúzskom kráľovi a jeho ministrovi čítal v ktorejsi knihe.

Marcinko ho nazýval Kešiakom. No či to bolo jeho pravé meno, neviem vám povedať, lebo takí šibali majú naporúdzi pre každé prostredie iné meno, takisto, ako vedia spoľahky premeniť farbu tváre, tón reči, strohosť chôdze, čo im natoľko stiera hlavnú črtu povahy, ktorú sme zvyknutí u každého človeka vybadať a ustáliť skoro pri prvom stretnutí, že zahládzanie vlastných stôp im nerobí ťažkosti.

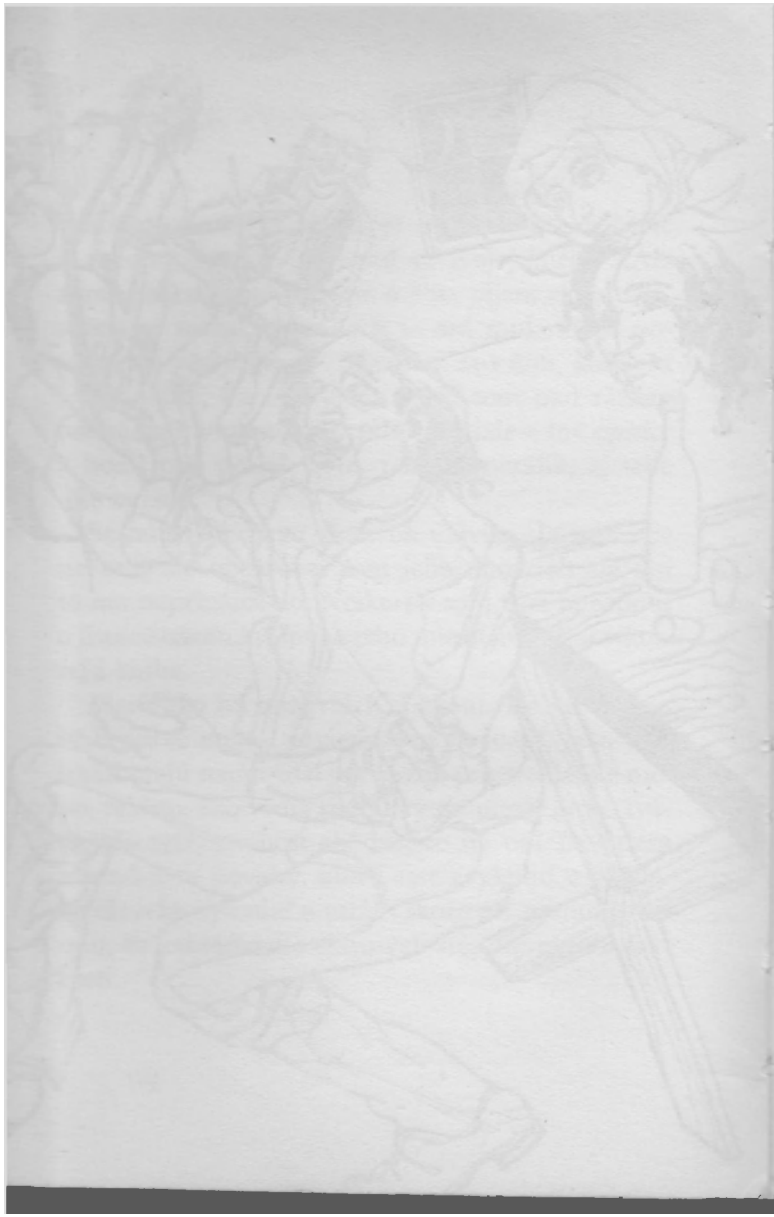

ŠABĽA

Od počiatku sa lepil na Marcinkove päty. Dnes už ani neverím, že by neboli bývali skôr známi. Po tom všetkom, čoho som bol svedkom, usúdil som, že tí dvaja riešili spoločnú vec oveľa skôr, a bohvie, či táto okolnosť nepriviedla Kešiaka k nám. No vtedy som sa díval na celý prípad nechápavo a bolo mi všetko nezrozumiteľné. Už som pripomenul, že si so sebou nedoniesol nič okrem tej žltej prikrývky, nuž od prvého dňa zalízal sa do Marcinkových hrncov ako do svojich. Čo bolo Marcinkovo, bolo aj jeho a neopytoval sa, či mu je to dovolené. Spávali spolu a prikrývali sa Marcinkovou prikrývkou,a keď sme mu to vyčitovali, rozprával nám legendu o Martinovi. Do roboty nechodil a nestaral sa, aby nejakú našiel. Ponevieral sa okolo baraka a vravieval: „Za taký všivavý peniaz prstom nekývnem. Pôjdem ku generálovej a peniaze mi budú z vreciek trčať. Potrebujem len na cestu jednu stovku."

Túto stovku nám často dával ovoniavať. Nazdával sa, že sa voľaktorý obmäkčí a požičia, lež ani jednému sa nesnívalo o takej ochote. Marcinka sa pravdepodobne tiež len preto držal. No ten bol

spočiatku tvrdá hus na šklbanie. Ako sa videlo, všetko si dovoľoval, ale o pôžičke ani neuvažoval. Ba tak sa mi teraz zdá, že mu práve na tom záležalo, aby ho zdržal od cesty. Parom sa v nich vyznal. Bratali sa navonok ako dvojčatá, ktoré sa s jednou čiapočkou narodili. Či im aj srdcia zväzovala úprimná láska, nedalo sa vidieť. Zisťovali sme len to, že Kešiak využíva Marcinkovu dobrotu, čo nemuselo byť práve zo zlomyseľnosti, lebo taký pomer môže byť aj pri krvných bratoch.

Jedávali spolu. Či sa Kešiak aj cez deň kŕmil, keď si za barakom pupok na slnku vypekal, neviem, ale večer, len čo Marcinko niečo uvaril, pritrel sa k nemu a hltal za dvoch. Ak bol veľmi pažravý, začal pri jedení kašlať, smrkať, chriakať, ba niekedy sa aj povyzúval a smradľavé blato spomedzi prstov vyberal, aby Marcinka od hrnca odduril a sám sa napchal. Najčastejšie išlo len o žart. Niekedy však bol taký žart hrubý a ponižujúci.

Pamätám sa dobre: Raz Marcinko niesol v rajnici večeru na prah. — Čo si navaril? — pýtal sa on. — Fučku, — vraví Marcinko. — Chamuľu? — siahne do rajnice ufúľanou rukou, naberie fučky

do hrsti a roztrie Marcinkovi po tvári. — Na, oblizuj si svoju chamuľu. — Marcinko sa naozaj oblizoval, že sme sa nevedeli smiechu zdržať. Potom išiel na vodu, a kým sa poumýval, Kešiak fučku sťapol.

Niektoré Kešiakove kúsky boli náhodné, rodili sa v jeho hlave azda tak podvedome ako výbuchy blúznenia mozgu zapareného horúčkou, lež neskoršie, keď sa mu podarilo vyfúknuť z nás všetku obozretnosť, zameriaval ich na účinok. Pravdaže, bol pritom opatrnejší od krta.

Jednu noc nás prebudí s veľkým krikom, že Marcinko má červené vši.

— Akéže sú to červené vši? — vyzvedáme sa.

— Tie sa liahnu v očiach prašivých ľudí.

Škriepili sme sa, že v našom baraku vši neboli a že červené vši ani pánboh nestvoril. On sa nedal a na druhý deň lapil takú voš priam na Marcinkovej tvári a rozmliaždil ju medzi nechtami pred našimi očami. Vravel:

— V našom pluku mal takéto vši istý Polončan. Zliahol ich voľakde pri cigánkach, lebo cigánky mávajú takéto vši na prsníkoch nalepené. Už sa

nedali kvnožiť, lebo mu celé roje vychádzali z očí. Smrdel ani tchor. Nuž sme ho za živa vyniesli do márnice. kde ho vraj obhrýzli až do kostí.

Neviem, či aj toto mal byť len žart.

Vedel som, že celá historka do jedinkej slabiky je hlúpy výmysel, ale jej účinok neprejavil sa len na kamarátoch, ktorí sa potom celú noc prehadzovali, lež aj na mne, lebo akokoľvek som sa tomu bránil. stále som mal dojem, že sa mi po tele kydá hnoj špinavých vší.

Vlastná história, ktorú som vám chcel rozpovedať, začala sa raz večer, týždeň po tom, ako prišiel ten človek k nám.

Bolo nás vtedy celkom už aj s Kešiakom na baraku trinásť. Okrem Kešiaka, mňa, veľkého Chovana a Marcinka bol tu ešte starý Vraždiak, traja Hiadľovčania, Starohorec Sieden, malý Gregor, Bursa a dvaja Handrbolci. Títo vlastne ani nepatrili do našej partie. Stránili sa nás. Mali svoj kút, ktorý sme všetci obchádzali. Jeden z nich bol ešte celkom mladušký, taký nedorastený chlapec, tenký a chymražný. Nosil aj cez leto na nohách súkenné sáry. Obidvaja boli ryšavci. Rozprávali sa len svo-

jou rečou, ktorú sme my nerozumeli. Držali sa stále spolu: ten mladší s tým starším ako jahňa s ovcou. Bolo to až smiešne. Uškŕňali sme sa im za chrbtami. Najmä Starohorec Sieden mal pripravenú pre nich vždy poznámku. Ich to, pravda, nemýlilo. Robili sa, že nevidia a nepočujú. Chodili s nadutými tvárami okolo nás ako moriaky. Boli obidvaja remeselníci. Robili tamhore v tuneli, a keďže sa tam robilo v troch smenách, chodievali občas aj do nočnej. Ten večer chystali sa tiež do roboty. My sme boli na prični. Poniektorí chlapi dofajčievali cigarety alebo fajky. Handrbolci si pobrali nástroje a odišli bez slova. Takto robievali vždy. Nezabľačali ani á ani bé, akoby sme my boli len skaly alebo drevá. Navykli sme aj na to, ale vtedy Sieden za nimi zavolal: — Duráci, choďte si od učiteľa pýtať peniaze, keď vás nenaučil ani zbohom ani pochválen. — A ja myslím, že toto pomklo Kešiaka, ktorý sa neopovážil do tých čias zadrieť ani jedným slovom do Handrbolcov, hoci metal za nimi pichľavé pohľady. O chvíľočku sa vrátil mladší z nich. Duloval voľačo vo svojom kúte, potom sa rýchlo uberal ku dverám, lebo sám bol

medzi nami neistý. A tu Kešiak, ktorý už ležal zababušený do Marcinkovej prikrývky a robil sa už dávno spiacim, vyskočí a volá:

— Hej, mladý, nechže počkajú!

Neviem, či ho chlapec rozumel. No zastal a díval sa ustrašeným zrakom po nás ako vyplašená zver a Kešiak bol jedným skokom pri ňom. Siahol mu do vrecka a vytiahol odtiaľ rezeň slaniny, ukazoval nám ju vraviac:

— Nuž, ty šteňa sopľavé, odkiaľ si vzal túto slaninu?

Všetci sme sa vyrušili a hľadíme: chlapča bledne, chce voľačo povedať, ale trasú sa mu gamby, a Kešiak sa pajedí:

— A ja sa dívam, kde mi z mojej prikrývky kape slanina. Vidíte ho, hrdopýša. Pokloniť sa starším ľuďom, to sa nevie, ale kradnúť slaninu hej. Odrež si zo svojho stehna, ak si chceš namastiť gamby. Ja ti uši od koreňa vytrhnem, ty žrebec.

A chytí ho za ucho, ťahá, ťahá nemilosrdne. Chlapec mraští tvár, slzy mu vyhŕknu z očú, vydvihuje sa, aby ho tak nebolelo, ale ani nemukne. Strach mu berie reč, a keď sa nad ním Kešiak

zmiluje, chytí sa za uši a uteká von. My sme nevraveli nič, hoci bol celý prípad nechutný. Chlapca nám bolo ľúto, vari sa nám ho bolo treba aj zastať, ale nevedeli sme, kde Kešiak tým mieri. Kešiakove žarty mávali rýchly obrat. Ak sa zle začínali, zmierlivo a dobre sa skončili. V tom práve bola celá jeho zručnosť. Vypáli ti z čista jasna zaucho, len sa ti tak v očiach ziskrí, a potom vraví:

— Sadal ti na nos sršeň, — a naozaj ti ho vytŕča pred oči rozmliaganého. Človek nevedel, ako sa má na jeho výčiny dívať. Ale vtedy sa do veci zastarel Marcinko:

— Veď si ty nemal nijakú slaninu, — vravel rozhorčený.

— Mal som takéto tri rezne v prikrývke, — bránil sa.

— Ech, necigáňže, veď som včera rozkrúcal tvoju prikrývku, a nemal si tam ani nohu z pavúka, nie tri rezne slaniny.

Kešiak očervenel ako rak na platni a hodil sa bez slova na pričňu.

Porozmýšľal som potom o celej príhode a bolo mi tak, akoby som sa bol babral v mrcine. Postá-

valo sa u nás všeličo, ale nikto sa neopovážil siahnuť na cudzie. Nespratalo sa to do chlapskej nátury. A bol medzi nami aj taký Bursa z Detvy, čo si odsedel za ukradnutú jalovicu dva roky. Kešiaka nič neospravedlňovalo. Týmto prípadom sa úplne odkryl. Bol to ľudský vyvrheľ, ktorý sa neštítil ani najpodlejšieho činu. Potĺkal sa medzi svetom, nemajúc domova, a kde prišiel, všade hrýzol ako besnotou napadnutý pes. Vyberal si obozretne obete, aby sa nechytil do slučky. Všetci boli tej mienky a od toho času nemali pre neho vľúdneho pohľadu, len škoda, že to bolo už prineskoro. Predbehol nás.

Ked sme sa ráno prebúdzali, zarazil každého veľký smrad. Nechápali sme hneď, o čo ide. Niektorí mysliac, že sa im pokazilo jedivo, prekutávali svoje batohy, iní šmátrali po stenách v domnienke, že sa niekde prehnitá huba teplom rozliala,hoci to nebol smrad toho druhu, ale keď sa Marcinko zodvihol z prične a ozelenel ani slivka, boli sme nacistom.

Boli sme zdržanliví. Človek nevie, aká pliaga ho môže zastihnúť. Marcinko sa vyvliekol von a smrad išiel za ním. Chlapi ešte potom dlho osŕkali, bolo

treba aj vetrať, ale ani jeden nezadrel do Marcinkovho nešťastia. Vychystali sa do roboty, akoby sa nebolo nič prihodilo.

Večer potom šlo všetko zas po starom, ibaže Kešiak menej papuľoval, a keď sa aj pokúšal, nikto ho nepočúval. Pripomínam aj to, že včerajší prípad so slaninou sa celkom zabudol. Vysvetľujem si to len tak, že chlapec sa kamarátovi zo strachu pred nami o ničom nezmienil, nuž nebolo toho, kto by sa bol do veci zastarel. Handrbolci sa správali k nám rovnako zdržanlivo. Hundrali vo svojom kúte ako holuby na veži, poberali sa do roboty a možno si chlapča aj nový rezeň slaniny so sebou vzalo. Chlapi pretriasali všedné veci a nikomu neprišlo na rozum, že Marcinko chýba. Nebolo to badať. Chodil domov nepravidelne. Niekedy mával inventúru, buď prijímal, buď odovzdával materiál, a vtedy prichádzal neskoro. Kešiak sa najedol z jeho zásob sám, a ani to nás nepomýlilo. Nikomu nechýbal, neprišla na neho teda reč.

Políhali sme si všetci. Niektorí už aj driemali. No lampa škamrala. Bursa obával sa totiž bez svetla spať, vravieval, že ho chodieva mora tlačiť, ne-

boli by sme mu to uznali, lebo svetlo jednako len človeka v spánku mýli, ale raz , keď som bol bez jeho vedomia lampu sfúkol, začal tak stonať, ujúkať, dusiť sa, že nám hrôzou koža špela. Od tých čias lampa horela celú noc. Ja som dumal s privretými očami. Prešla takto hodná chvíľa, a nezvalo sa nič. Bolo ticho. Len naraz Kešiak zreval, akoby ho bol rak za palec chytal:

— Ktorý tchor to zas kadí?

Zobudili sme sa, a hľa, uprostred baraka bezradne stál preľaknutý Marcinko, mieril istotne ku svojim zásobám, keď ho Kešiak vyňuchal. Díval sa po nás a my sme cítili zas odporný smrad.

— Čo nám tu otravuješ povetrie, prašivec? — kričal Kešiak.

Marcinko sa bôľne usmial, sklonil hlavu, obrátil sa a zmizol ako zbité šteňa so zaseknutým chvostom. Ľúto mi ho bolo.

— A ty sa tu nerozpizguj ani richtár! — zavrátil Kešiaka Bursa.

— Nebudem smradúcha do rána obvoniavať.

— A kedyže si Ich Milosť naposledy gate prala? — zateľúzil ho veľký Chovan, ktorého, ako som

videl, celá vec začala najväčšmi mrzieť a nijako sa netajil, že Kešiaka má vyše miery. Urobil si o ňom mienku hneď pri prvom stretnutí a nezmenil ju potom do konca. Niektorí ľudia majú ňuch ako dobré poľovnícke psy. Po prvom závane vetra poznajú, s akou zverinou majú do činenia. Kešiak potom zatíchol, akoby mu dal Chovan svoju veľkú ruku privoňať.

Nasledujúceho dňa bol miesto Marcinka v sklade on. Marcinko vraj ochorel a polihoval v židovskom baraku. K nám sa neukazoval. Gregor mu tam nosieval jesť.

— Čože si o tom myslíš? — pýtal sa ma pri robote mimochodom Chovan.

— Tak sa mi zdá, že je to Kešiakova robota.

— Slučku mu treba na krk hodiť.

Aj ja som s tým súhlasil. Nezaslúžil si ten lump inakšiu smrť. Len škoda, že sa k tomu nikto nepribral. Všetkých krem Chovana Marcinkov prípad zmiatol. Nenávideli Kešiaka, ale sa ho báli. Nechceli si s ním prsty mazať, aby azda jeho pomsta nepadla na nich.

V takomto stave prešiel skoro celý týždeň. Ke-

šiak bol smelší, i keď menej rozprával. Rozvaľoval sa skoro vyzývavo po baraku. Vyžieral Marcinka a chodil miesto neho aj do skladu. Akú špinavosť mal ešte za lubom, nikto nevedel.

Marcinko sa nám na oči nevytŕčal. Mrzelo ma to. Nazdával som sa, že by sa mu malo nejako pomôcť. A keď nikto nič, vybral som sa raz po robote k nemu hlavne aj preto, že Gregor rozchýril, akoby mal naozaj červené vši.

Našiel som ho sedieť na čečine v kútiku ako stratený batôžtek. Bol opadnutý, chudý, akoby sa chystal na druhý svet. Prenikavá vôňa čečiny nestačila zmierniť zápach, ktorý od neho vychádzal. Netešil sa mojej návšteve.

— Čo je s tebou, Marcinko? — pýtam sa.

Mrdol plecom ako človek, ktorý svoj život kladie na máry.

— Bolí ťa niečo?

— Nie.

— To buďe od žalúdka.

— Neviem.

— Dobre by bolo, keby si sa vybral k lekárovi.

— Veď sa hádam vyberiem.

S veľkým premáhaním vysedel som s ním chvíľu. Hovoril som viacej sám, a tak vlastne neďozvedel som sa nič. Ochádzal som znepokojený, lebo sa mi nechcelo veriť chýrom o červenom hmyze. Pred dverami ma však pristavil:

— Potreboval by som peniaze.

— Veď máš u mňa.

— No veď.

Priniesol som ich zaraz všetky mysliac, že pôjde k lekárovi. Akože mi mohlo prísť na um niečo iné. Šaty mal, jediva tiež, chybovalo mu len zdravie. Nemeškaj, reku, choď hneď, dá ti nejaké pilulky od žalúdka a všetko bude zas dobre, peniaze si zarobíš, hlavnejšie je zdravie. Počúval ma, počúval, no hádam tak: jedným uchom dnu a druhým von.

Ech, komu niet rady, tomu niet pomoci.

O dva dni ich mädlil v ruke Kešiak. Ani sa netajil, pľuhák, od koho ich dostal, prízvukujúc posmešne, že u Marcinka by i tak zhnili a jemu že donesú úroky, len čo prikvitne ku generálovej. Išlo ma rozpučiť. Klial som ani valach, hoci to bola cudzia hlúposť. Peniaze prináležali Marcinkovi, a ten mohol s nimi hoci aj fajku pripaľovať.

Horké sliny zlosti mi mlaneli na jazyku, pľuval som na tú božiu zem celý deň, aby sa mi uľavilo.

Kešiak tú noc s nami nespal. Odišiel, pravda, bez svojej uľúľanej prikrývky, čo nám mohlo byť príznakom, že sa mieni ešte vrátiť, lež súčasne pritiahol sa do baraka Marcinko, bledý, priesvitný ako oblátka, ale bez smradu, a to nás napĺňalo istotou, že máme po psote.

— Hľa, Kešiak je lepší felčiar ako tí, čo majú univerzitu, — vravel mi nasledujúci deň Chovan.

— Už ma aj pajedilo na toho Marcinka, že sa dal tak oblafnúť, ale takto je dobre, aspoň bude čisté povetrie, — mienim.

— Aha, myslíš, keď sa ovad raz zažerie do žily hovädu, že si potom sadne na jalovec a kolembá sa?

— Nuž?

— Len aby nás navečer nevykadil ešte väčším smradom.

Pri robote som pozabudol na Chovanove slová a uspokojoval som sa vlastným predpokladom, ale Chovan bol ako barometer. Ak ti povedal, že zajtra predpoludním umrieš, tak istotne presne predpoludním budú ťa klásť na dosku, ak povedal,

že dožiješ požehnaný vek Matuzalema, tak ti nezostávalo nič, len pozrieť do Mojžišových kníh a zistiť, v akom veku odišiel Adamovi ovce pásť tento patriarcha. Nuž a ked veľký Chovan povedal, že navečer sa vráti Kešiak do baraka, tak to bolo tiež ako vo Svätom písme.

Vítal nás na prahu a sčítaval svojím jarabým zrakom, či sa všetci po poriadku vraciame domov. Nebolo s ním reči. Sedel s nasoleným zadkom. Niekedy sa pomechril, akoby mu mrle chrbtovinu rozožierali, ale odstúpiť sa neodstúpil, hoci videl, že zavadzia. Chlapi si chystali večeru, vrázdili sa sem a tam cez dvere a museli ho prekračovať. Robil sa urazeným. Tvár mal nadutú a rozdráždenú. Človek sa ho bál pritknúť, aby mu nevystrčil proti bruchu nôž. Neprejavil záujem ani o jedinkú poznámku, ktorými naň chlapi dorážali. Robil sa hluchým, slepým až do Marcinkovho príchodu.

Marcinko bol už toho dňa aj v robote a mal sa celkom k svetu. Keď som bol napoludnie pri ňom v sklade, bezstarostne si pomrnkával a vravel, že má teraz dostať plat za dva mesiace a ten si uschová všetok pri mne. Čelo sa mu pritom jagalo

ani betlehemská hviezda. Istotne sa tešil, že bude mať už od Kešiaka pokoj.

Neviem, akú tvár vystrúhal, keď ho zazrel sedieť na prahu.

Všetci sme boli tudnu. Jedni dovárali a druhí jedli. Zbadali sme ho len vtedy, keď sa už s Kešiakom dohováral.

— Este si sa vrátil? — pýtal sa vľúdnym hlasom.

— Hej, — odsekol Kešiak a vstával z prahu, akoby sa mu mienil vystúpiť z cesty.

— Prikrývka ti je tam na prični.

— Urob si z nej onuce.

— Ták?

— Tak. Ale prišiel som ti ešte vylepiť na pysk, ty smradúch.

Stáli príliš blízo seba, nuž nemohlo zostať len pri reči a Kešiak nebol z tých, čo by si bol nechal vhodnú príležitosť ujsť.

Vyrušil ma tupý úder, a keď som sa obzrel, videl som, ako Marcinka so zakrvavenou tvárou unáša čelom rovno na prah.

— Aj toto ešte tebe patrí, — vravel Kešiak premeneným hlasom, lebo zaiste ani sám nečakal, že

Marcinka to tak razom schytí. Hodil mu k nohám akýsi ufúľaný list a ponáhľal sa bokom ku trati.

Boli sme všetci najprv omráčení. Prípad začľapol nás predovšetkým surovosťou. Ja som mal dojem, že hľadím na mäsiara, ktorý rozbíja krave čelo obuškom, a tá do neho prská nozdrami spenenú krv, vyvaľuje žltkasté oči a nehne sa, nevie, čo sa to s ňou robí, nechápe, čím by sa bola proti tomu chlapovi previnila. Neboli sme hneď schopní činu, a keď sa nám čulosť a pamäť prinavrátila, mohli sme už len ratovať Marcinka, lebo s tým bolo naozaj zle. Nevedel si sám pomôcť. Ak sa dvíhal na ruky, padal znovu a tĺkol bezvládne hlavou do prahu, akoby dostával nové údery do tyla. Krv mu cechtila aj nosom aj ústami. Potom sme zistili, že má dva zuby vyrazené. Z očú mu prýštila tupá bolesť, akoby žobral o sústrasť. Ťažko sa bolo dívať na jeho kríž.

Veľký Chovan bohapusto hrešil a nadával nám do babizní.

— Necháte človeka zabiť, — ale on sám musel priznať, že sa nedalo ničím nešťastiu predísť.

Marcinka oblievali vodou, a keď sa mu podarilo

pristaviť krv, preniesli ho, bledučkého ani papier, na pričňu. Bol viac mŕtvy ako živý. Stratil veľa krvi. Ležal potom zakrútený do prikrývok. Striasala ho zima.

— Na, čítaj! — vravel Chovan, podávajúc mi list, ktorý hodil Kešiak na Marcinka, — nech všetci vieme, o čo tu vlastne ide.

Pravdaže, list bol otvorený. Marcinkovi písala žena, aby ju druhý deň čakal na stanici, lebo že ho príde pozrieť.

Udivilo nás to, lebo sme nevedeli, že Marcinko je ženatý. Nezmienil sa o tom nikomu. Alebo sa okúňal, že ho vysmejeme, lebo nevyzeral na chlapa, za ktorým by ženy lipli, alebo sa bál, a toto najskorej.

— Odkedy si ženatý? — vyzvedal sa Chovan.

— Tejto zimy po Troch kráľoch sme mali svadbu.

— Bude sa ti treba ráno zavčasu chystať.

Spal som nepokojne. Nedali mi. Snažil som sa preniknúť a pochopiť pomer Marcinka a Kešiaka, lebo už prv lapala ma predtucha, že medzi oboma jestvuje vzťah, ktorý určuje ich vzájomné sprá-

vanie. Neočakávaná správa o Marcinkovej žene a okolnosti, ktoré ju vynútili, dávala mi nádej, že sa mi to podarí. Skoro som však zistil, že tým pribudla len nová hrčka k starému uzlu.

Ráno nemusel nikto vstávať náhle z prične. Bola nedeľa. Robota vystala, ale v chlapoch sa tej noci voľačo pohlo. Nedá sa ani myslieť, aby niektorý bol býval do tých čias zaujatý proti Marcinkovi. Marcinko neprekrížil nikomu chodníčky. Bol skromný, ustavične utiahnutý, nezasluhoval si taký nevďak. No neprejavovali ochotu nadväzovať s ním bližšie priateľstvá. Bol ponechaný na seba ako človek, ktorý nemá ani hodnôt, aby prospieval, ani síl, aby škodil. Ale toho rána každému oči omäkli ochotou a nepredpojatou láskou. Azda mu chceli tým zotrieť z tváre roztrpčenie z hanby, alebo chceli zakryť vlastnú vinu na jeho utrpení. Sám pánboh vie. Chlapské srdce má tvrdú škrupinu, ale keď ním presiakne ten vzácny mok naozajstnej lásky, nuž máš dojem, že je celé z čerstvého, voňavého chleba.

Všetci povstávali vyprávať Marcinka na stanicu. Druh druha predbiehali posluhovaním. Niektorý

ho pozorne na hladučko oholil, a keď sa zistilo, že má len jedinké oblečenie na robotné dni, v ktorom ho, pravdaže, nechceli pustiť svetu na oči, poznášali mu všetko, čo sa najlepšieho v baraku našlo. Gregor mu požičal bielu vypratú košeľu s červeným pentľom a parádne novučičké čierne bričky, ktoré si bol dal dolu v dedine ušiť už na Turíce, a Bursa mu zas ponúkol svoje vyleštené husárske čižmy.

Darmo sa zdráhal prijať cudzie. Bol celkom bezmocný proti toľkej ochote a vďačnosti. Voľačie ruky mu ochotne zaväzovali červený pentlík pod hrdlom a iné sa mu obtierali okolo pása, lebo bolo treba zistiť, či je remeň dobre pritiahnutý, aby sa košeľa pri chôdzi príliš nevykasúvala. Ani nezbadal, ako sa našiel pred barakom vynovený, driečny, uhladený, utešený ani mladý zať. Vyprevádzali sme ho všetci okrem Handrbolcov, ktorí si práve v ten čas pri potôčiku za barakom vypierali špinavú bielizeň, a starého Vraždiaka, ktorý sa zas chystal odbavovať nedeľňajšiu pobožnosť, lebo sme ho chceli ešte pri božom slnku poobzerať.

Nebolo na ňom chyby, len čo je pravda, ligotal sa ani mladý bielučký jaseň medzi leštinou.

Zahol opatrne na strmý chodník a pustil sa dolu vedľa novej trate. Šiel neprirodzeným, meravým krokom. Hádam sa bál, aby neotĺkol cudzie čižmy, alebo ho pod kolenami rezali tvrdé vysoké sáry. Gregorove nohavice mu svedčili, akoby boli pre neho šité, a ukazovali, že má celkom krepkú postavu. Sám si to zaiste všimol a možno o tom idúcky rozmýšľal. Bol hrdý. Tužilo ho vnútorné uspokojenie, nemal potreby ani obzerať sa po nás a my sme mu to nezazlievali. Bolo nám celkom príjemné dívať sa za ním, pociťovať jeho povýšenosť a sebavedomie, lebo sme ho považovali za svoj dômysel. Nebolo jedinkej tváre, ktorá by bola meravela ľahostajnosťou, tobôž závisťou. Chovanovo čelo sa lislo ani zrkadlo, ba celá jeho veľká, okrúhla hlava sa jagala bielou svätožiarou. Sieden si šparchal očistom zuby, aby zahladil slávnostné uveličenie tváre. Bol falošný ako všetci Starohorci. Nerád ukazoval farby, kryl sa vždy za inú masku, lež robil to veľmi nemotorne. Vysoký Bursa hľadel ani chlapča na betlehem. Hiadľovci sa nahlas rehlili aj s malým Gregorom, akoby im bol niekto rebrá pomaly sčítaval. Gregor sa už istotne videl

na Šumiaci medzi šarvancami vo svojich parádnych frajerských nohaviciach, ktoré Marcinka tak utešene vynášali.

— Len aby sa nesparil, kým príde na stanicu, — vraveli.

— Má dosť času, vlak odhora príde až po jednej.

— O piatej môžu byť tu.

— Čože by sa náhlil?

— Veď.

— Hádam si aj zajedia.

— Pravdaže.

— Trochu teplej polievky vždy dobre padne na žalúdok.

— Teplá polievka zohreje.

— Krv sa rozihrá.

— Od teplej polievky hej.

Marcinko zašiel za kopec. Rukávce bielej košele zatrepotali sa ešte v čistučkom vzduchu ako dva lenivo poletujúce biele motýle a potom zakapali. Zmizli v zákrute. Nebolo už na čom oči pásť, ale chlapi hľadeli ďalej na zakrúcajúcu sa novú trať, akoby čakali, že znova zatrepocú a vznesú sa skac-

kavo k belasej oblohe. A dlho nevedeli pochopiť skutočnosť. Azda ich mámila klamná vidina. Len potom, keď sa voľaktorý požaloval na sparno, prerušili dumku a hovorili o počasí.

Deň sa vydaril, no nikto nemohol tvrdiť, že sa udrží tak do večera. Obloha bola síce vyčistená, ale sa triasla, akoby po nej leteli nepriehľadné mračná neviditeľného hmyzu, a slnko zalieval občas mastný opar, hoci do pravého poludnia chýbalo bezmála pol druha hodiny. Teplota ešte nestačila prepáliť povetrie, ale na tele vlhla, človeka unášala na spánok.

Chlapov prevladúvala lenivosť. Chvíľku sa motali s unavenými očami okolo baraka, a keď zistili, že im nejde na reč, potratili sa po jaminách, aby osamote strávili sviatočné popoludnie.

Z baraka prenikal trasľavý hlas starého Vraždiaka. Spieval akúsi pútnickú. Mne sa ťažilo unúvať prechádzkou, čo bolo mojím zvykom v taký čas, keď pochybela robota. Odvliekol som sa za barak a s nádejou na spánok vyvalil som sa pod liesku, lež sotva vošlo do mňa prvé pokušenie sna, zastavil sa pri mne veľký Chovan so sekerou na pleci

a vravel, že bude treba vyriadiť židovský barak, aby sa mali kde mladí na noc ubytovať. Nenamietal som proti tomu nič, lebo Chovanovo poduiatie bolo naozaj namieste, a nezišlo mi na um ani banovať za spánkom. Pozbieral som sa bez slova a zamierili sme najprv do hory nastínať a nasekať čečiny.

Idúcky sa ma Chovan opytoval, či vraj mám ženu.

Hľadím udivený.

— Nestačil som na ňu ešte myslieť, — vravím napochytre, skúmajúc jeho tvár, aby som v nej nahmatal stopy príčiny nadhodenej otázky. Ale on pozadie vlastných myšlienok zakrýval nenúteným pokojom.

Išli sme bez slova.

Po chvíli sa však zas vyrušil. Voľačo ho trápilo, lebo, ako viete, nebol zhovorčivý. Začal najprv o Marcinkovi a potom sa obrátil:

— Žena potrebuje opateru. Ak sa jej nevenuješ, tak sa ti zochabí, a máš z nej iba trápenie.

Oči mu oživli.

— Mám skúsenosť.

Napľul si do dlaní:

— Na Pavla bude pätnásť rokov, čo som sa oženi. Nevláčil som sa veľa. Mať mi naradili, vraj, je sirota, nuž bude poctivá, poriadna a poslušná. A nemôžem sa ponosovať. Bola taká, akoby ju boli z kláštora vypustili. Slovíčkom sa mi nespriečila, čo mi na očiach videla, všetko ochotne spravila. Krútila sa po dome ani vrtielko, aj materi stačila zabehnúť pomôcť, a keď schádzala robota, sedela pod svätým obrázkom a čítala novinky, čo nám pán farár každú nedeľu po deťoch posiela. Nuž, ako vravím, nebolo na nej jedinkej chybičky. Ale ja som zvinil. Hej, veru. Neposedel som doma dlhšie pri jej sukni. A ženu to mýli. Jaj, veru mýli. Ona má už od boha takú nepokojnú krv. Chlap musí s tým počítať! Tak. Remeslo ma vábilo do sveta. Veď ty vieš dobre, ako je to. Ak nejdeš z domu, zarobíš iba na slanú vodu. Reku, nasedím sa ešte dosť pri nej na staré kolená. No a tým som zvinil. Ktorá žena zakúsila raz chlapa, ťažko navyká na samotu. Keď som bol raz prišiel domov nabrať jediva, našiel som v izbe kufor a balíky s knihami. Vraj akéhosi agenta od Svätého Vojte-

cha poslal nám pán farár na byt, vyvrávala mi žena. Nemal som podozrenie. Reku, sväté knihy môže predávať len svätý, a keď ho poslal sem pán farár, nuž netreba myslieť na zlé. Vybral som len komoru a ešte toho dňa som spokojne z dediny odišiel. Ani som sa s tým človekom nestretol. Len keď som sa podjeseň vrátil domov, našiel som na kuchyni mater. Vraj mi žena odišla s agentom predávať sväté knihy, vraj treba niečo zarobiť, vraj som aj ja tak hovoril. Tu ho máš, toto som si nadobaril.

— Ani sa nevrátila? — vravím.

— Tri roky nebolo o nej slychu. Neviem, hádam naozaj predávala tie sväté knihy. Boh o tom vie, nuž ju bude istotne spravodlivo súdiť. Nesliedil som za ňou, keď jej bolo tak vďaka, a potom tak uprostred zelených robôt prišla. Povadila sa s materou a správala sa akoby nič.

— Tak sa napravila.

— Napravila, ako napravila. Po týždni musel som ju zaviezť do nemocnice. Šesťtisíc ma stáli doktori a tritisíc pohreb a mramorový kameň, čo som jej dal na hrob, aby ma ľudia nevzali na ja-

zyky. Ale ju nepreklínam. Ako vravím, sám som vinovatý.

Slnce bolo už hodne ožltlo, keď sme vyriadili židovský barak. Chovan sa nechcel uspokojiť ledabolo odbavenou robotou. Najprv jednu vec dôkladne uvážil, potom ju aj desať ráz upravoval a len tak sa púšťal do druhej. Najdlhšie sme sa pribavili s lôžkom. Ja som navrhoval, aby sa vystlalo suchým machom, ale on tvrdil, že tak by sa zaplienilo mnoho hmyzu, nuž muselo sa vystielať len tohoročnou chvojinou z mladých jedlíc. Bola to babravá robota, lebo medzi chvojinou sa nesmel vyskytnúť hrubší konárik a vrstva musela byť na šírku Chovanovaj dlane hrubá. Okolo hlávika sme urobili celú húšť z limbových stromčekov, pomedzi ktoré som pozasádzal voňavé kytky cmukáčov a bielych zvoncov. Takým spôsobom vyzdobili sme aj zruby v kútoch a nad dverami. Po vyriadení v baraku rozvoniavalo ako na polianke medzi mladinou, len mihotanie rozpálených lúčov a velebný chorál putujúcich včiel chyboval, ale to by zas porušovalo útulnosť. Chovan bol spokojný. Prešiel sa niekoľko ráz uveličený barakom, dotkol sa letmo

ľahučkým smieškom pošteklenýmzrakom každého kúta a všetkých ozdôbok, akoby chcel všetkému pridať voňavého šťastia, v ktorom sa sám s rozkošou celý pľačkal, potom doniesol zo svojej zásoby hodný oval bieleho chleba, dva rezne slaniny, položil to so zápalkami a sviečkou na policu ku lôžku pohundrávajúc, že v tunajšom vzduchu človek troví ako po žeruche a že do rána je ďaleko. Keď sa do chuti natešil, sám opatrne pritvoril dvere na baraku a šli sme ku svojim.

— V Bani musia mladí na svadbe žuvať kôrku z prihorených koláčov, namočenú v ražovici, — vravel ešte idúcky.

— To je nejaký starý zvyk?

— Človekovi je potom teplejšie a má viac smelosti.

Tôňa bujného krovia stráne prevaľovala sa cez dolnú čiastku trate. Naši boli vysypaní pred barakom ani včely na letáči. Ešte len aj Handrbolci sedeli pod strechou. Gregor vydúval oči nad harmonikou. Hiadľovci pomrnkávali tichučko za ním. Voľaktorý aj tercoval. Nikto nerozprával. Pri Gregorovej harmonike to bolo aj ťažko. Chlapčisko

hralo krásne ani čudo. Harmoniku nemalo dlhšiu od palca. Celú si ju vopchalo do papule, ale tak vydarene a umne vedelo ňou vypĺňať nôtu ktorejkoľvek piesne, ako vedia hádam len starí kantori na organe. Človeka zavše nadnieslo, akoby srdce dostávalo krídla. Pomáhal si dlaňami. Počúvali sme ani v kostole, hoci naše oči sliedili tamdolu, obchádzali trať, sedeli na zákrute, kde sa mal zjaviť Marcinko so svojou ženou. Opúšťala nás aj trpezlivosť, lebo prechyľovalo sa už cez pol šiestu, a na zákrute sa nezjavoval nikto. Ukazovalo sa, že naše rátanie sklamalo. Azda vlak meškal, alebo ona neprišla a on sa rozhodol vyčkávať príchod druhého vlaku. Takto hútali mnohí a strácali pomaly nádej. Od rána sa badúrili, a hľa, nadarmo.

Ale keď slnce zapálilo zoru nad bučinou, priam pred našimi očami zabelelo sa voľačo pod násypom a Gregor, zaseknúc hru, presviedčal všetkých, že to môžu byť len oni. A mal pravdu. Po chvíli zatrepotali sa Marcinkove rukávce vo vzduchu a starý Vraždiak mohol uhádnuť, hoci ešte len vychádzali zo zákruty, že k sebe pristanú. Ona mala čiernu suknicu a hnedú kosičku. Potom sme sa však pre-

svedčili, že nás večerné šero na diaľku oklamalo, lebo suknicu mala belasú a kosičku svetlofialovú, ovrúbenú bielymi čipkami. Išli pomaly a občas sa pristavovali. Vtedy Marcinko ukazoval rukou k nám hore. Keď však zošli z násypu a mali vystupovať k barakom, prestali nás obdivovať, vykročili rezkejšie a išli za sebou, lebo chodník bol úzky.

Ostali sme na svojich miestach, jedni stojačky, iní sediačky, ale prepĺňal nás nákyp slávnostnej chvíle ako pri očakávaní koledníkov. Len Gregor sa vychytil a išiel do baraka. Nepodarilo sa mu ešte vytrúsiť hanblivosť dozrievajúceho chlapca, hoci už vyše roka robil s chlapmi v partii a bol napáchnutý chlapinou ako stará baranina sudom.

— Azda ste sa pod krížom na Vysokom vŕšku modlili, že tak pozdíte, — vravel im Vraždiak miesto privítania.

Marcinkovi sa roztiahol po tvári bojazlivý úsmev. Badal azda vo Vraždiakových slovách pritajený výsmech a ona začala podávať od kraja chlapom ruky. Mala ich ružové a zo všetkých strán obložené mäkučkými vankúšikmi. (Ja som sa ich obával väčšmi stisnúť.) Tvár sa jej pritmievala od

zapýrenia, ale každého si veľmi zvedavo prezerala. Bursa mi potom vyprával, že sa jej zľakol. A nezveličoval. Aj vo mne vypukol akýsi zmätok, keď sa na mňa dívala. Azda to spôsobili jej oči, veľké, vyvalené a ničím neprikryté, ktorým bolo ťažko uhádnuť farbu, lebo zapúšťali sa ustavične ťažkými a pravdepodobne aj horúcimi parami ako marasť medzi jelšinou, ked sa za teplých letných nocí vypaľuje. Chlapi neskoršie medzi sebou ustálili, že bola ľahká, ale ja tomu nemôžem uveriť. Podaktoré ženy nemôžu zakryť svoju slabú prirodzenosť. Sú vždy také, akoby sa šli pred očami vyzliekať. Nechcem povedať, že by aj Marcinkova žena bola takáto, len tie oči, oči jej pánboh celkom nevyčistil. Hej, oči. A preto sa zdala podivná.

V baraku, kde sme potom všetci okrem Handrbolcov vošli, potratili chlapi stiesnenosť z prvého stretnutia. Najprv k tomu prispel Marcinko. Bol totiž ako chlapec, ktorému priniesli rodičia novú hračku. Oči mu žiarili ani škáročky na rozpálenej peci. Stále častejšie sa nám miešal do reči. Vravel rozšafne a trhano, akoby mu horúčava po-

lievala srdce. Bol šťastný a my sme mu priali. Pridávali sme mu zo svojej teploty, aby sa mohol ešte viac chlapiť, lebo sa nám tak páčil.

Rozhovor tiekol. Žartovalo sa čoraz viacej. Smiech cvendžal. Len Chovan sa na ničom nezúčastnil. Voľajaká mucha sadla mu na nos hneď vtedy, keď poznal Marcinkovu ženu. Sedel obďaleč a chmúril sa. Občas mu presekla čelo ako blesk divá vráska.

Pozabudol som naň.

Ten večer bol bohatý na dojmy, rušný a strhujúci ako prúdy vody pred spádom. Najprv nám rozihral krv, oblúdil zmysly, aby sme nemohli proti jeho rozmarom stavať, aby sme nepochopili jeho čarodejníctvo, a potom bezmocných nás napadol ako zbojník. Darmo sa človek naparoval. Nerozumel ničomu a nestačil ani všetko pobrať do hlavy. Podrobnosti sa nám rozfukovali, unikali do vetra ako plevy z vejačky a mýlili nás aj oči Marcinkovej ženy. Možno si Chovan týmto hlavu lámal. Bol z nás najopatrnejší, nuž najskorej mohol vyňuchať koniec. Nikto si ho však nevšímal.

Radosť z Marcinkovho šťastia stúpala chlapom

do hlavy. Sám som mal dojem, že na mojich žilách lepkavé prsty vyhrávajú pieseň, ktorá mi dráždi mozog.

— Chlapi, hádam si pošleme, — zavolal voľakto.

— Choď dolu do kantíny, nech nám niečo pošlú a nech pripíšu na moje meno, — vravel Bursa Gregorovi. A ten už chcel vybehnúť, ale Marcinko ho zastavil:

— Nie, nie, to nedovolím, dnes platím ja, — a vytiahnuc z vrecka novú červenú päťstokorunáčku, podal ju rýchle Gregorovi.

— Žena! (toto „žena" zavolal veľmi hlasno a hádam trochu chvastavo, lebo sa mi zdalo, akoby sa tu pred nami desaťročný chlapec hral na otca). — Žena, a ty nás niečím ponúkni! Hádam si nezabudla doniesť buchty? Uvidíte, aké buchty vie moja žena piecť. Nikto na svete nevie také buchty piecť ako moja žena. Uvidíte, uvidíte, len chytro, žena! Naučila sa ich od istej generálovej paničky, kde slúžila. Bola to Poľka, veľmi vznešená pani, ale buchty prišla do kuchyne vždy sama piecť. Vídaval som ju prechádzať sa po meste s bielym chrtom.

— Tú som poznal, — skočil mu Bursa do reči, — to bola pani násho generála, mala takú maličkú hlávočku, že by si ju bol ľahko do hrsti skryl. Keď som slúžil v Prešove, vozila sa na zelenom aute. Sama ho vždy viedla. Šofér sedával vzadu aj so psom. Vraj sa potom zabila voľakde v Tatrách, lebo ju muž klamal.

— Hej, — prisvedčil Marcinko, ale z hlasu mu vyprchla úprimnosť. — Len daj, žena, ponúkni. Uvidíte!

Ona vstala, porozdávala každému vďačné úsmevy a pobrala sa lenivým krokom rozkrúcať batôžtek, ktorý priniesla so sebou a položila na lavičku vedľa dverí. Bola širokých bokov a okrúhlych pliec. Na miestach, kde bola podviazaná, prevaľovalo sa jej kypré telo. Nohy nemala vykrojené, len také hrubé kolíky. Pri robote kradmo bokom poškuľovala, ba vidí sa mi, že aj šprihala, ale toto som len tak letmo zachytil, lebo vtedy nové udalosti zaujali moju pozornosť. Musím hneď poznamenať, že mali rýchlejší priebeh, ako ja budem stačiť rozpovedať.

Najprv neočakávane a veľmi náhlivo vošli do ba-

raku obaja Handrbolci. Boli, ako sa mi na prvý pohľad zdalo, niečím veľmi splašení. Prehliadli rýchlo celú spoločnosť, zadivili sa Marcinkovi, ktorý práve vtedy ešte čosi bľabotal, akoby ho chceli na niečo upozorniť, ale sa len pohŕdavo uškľabili a poberali sa do svojho kúta. Potom sa zvírila tamvon húšť nezrozumiteľných hlasov, čo nás už, pravdaže, vyrušilo a vtedy zatackala sa vo dverách široká a nízka, opici podobná postava Kešiaka.

Bol ožratý, lebo ho viechalo zboka nabok ako handru, prevesenú na konári. Tvár mal roztiahnutú víťazoslávnym úškľabkom, uprostred ktorého vypúčalo sa dvoje strakatých očú ako žabie perinky na barine.

— Aha, tu je! — zavolal na celé hrdlo a potom sa vovalil dnu.

Za ním išli cigáni. Boli štyria, hádam povyťahovaní rovno zo slamy, lebo im žlté stonky trčali zo všetkých dier roztrhaných šiat. Jeden z nich bol chlapec. Ten sa skryl za ostatných, keď vošli, akoby v nás nemal dôveru. Trepčili so sebou rozbité nástroje. Jeden basu, iný cimbal a dvaja husle. Zbili sa do hŕbočky hneď pri dverách, akoby nás

nechceli ukrátiť o miesto. Dívali sme sa na to ako teľce.

Marcinkova žena mi vypadla z očú a myslím, že aj ostatným. Neviem, kde potom bola, ako sa tvárila a čo sa s ňou robilo. Kešiak dokončieval svoju komédiu, a napodiv tak obratne, že nikomu neprišlo na rozum potvárať ho zo zlého úmyslu. Odo dvier kráčal rovno pred Marcinka.

— Hľa, toto je ten majster, všetky Prešovčianky ho chodili obdivovať do cirkusu, lebo ani ruskí kozáci nevedeli stvárať také kúsky ako on.

Mohol si obviazať kotrbu červeným turbanom a udierať na mosadzný gong pred panorámou, lebo tak sa tváril a hvečal ako títo jarmoční komedianti.

— Vy ani netušíte, akého umelca máte medzi sebou. Prach ste mu mali z bagančí sfukovať, lebo keď umrie, jeho podoba bude vtesaná do bieleho mramoru a jeho srdce budú ukazovať v zlatej truhlici ako zázrak.

Urobil strojený krok a vystrúhal dvornú poklonu ani v divadle.

— Mal by som ťa, majstre, prosiť o odpustenie, lebo som ťa nedávno pred týmito ľudmi zosmiešnil.

Ale viem, že tvoja veľkodušnosť sa nezatienila urážkou takého malicherného človiečika, ako som ja.

Marcinko sa zarehlil spokojnosťou.

Toto počínanie Kešiaka nás dráždilo. Som presvedčený, že keby bol v takejto komediantskej reči pokračoval, bol by sa našiel s dolámanou chrbtovinou pred dverami, ale on razom obrátil. Nehľadajúc vo vreckách, zamával v ruke päťstokorunáčkou a vravel celkom zmeneným hlasom a spôsobom:

— Tu máš, vraciam ti tvojich päťsto korún, ďakujem ti, pomohli mi v najväčšej núdzi.

V jeho hlase teraz nebolo badať štipku strojenosti alebo zlomyseľnosti, lebo bol pokojný, jasný a prirodzený. Na jeho tvári nemihla sa ani jedinká tôňa pokrytectva. Mali sme dojem, že máme do činenia s poriadnym chlapom.

— Ak chceš, môžem ti hneď zaplatiť aj úroky, — vravel ďalej.

Pravdaže, Marcinko sa zdráhal.

— Vedel som, že si nie úžerník, ale ja chcem dnes celkom s tebou vyúčtovať, aby sme nemali nijakú podlžnosť. Cigán! — kričal do kúta, — bu-

deš hrať tomuto človekovi do rána, rozumieš, ja všetko platím.

Cigán sprobúval nástroje a Kešiak sa obrátil k nám. Oči mu skákali.

— A vy, priatelia, pite, dnes budete piť z môjho. — Vytiahol spod futra litrovku a podával ju veľkému Chovanovi, lebo toho sa azda najviac bál.

Boli sme všetci obalamutení takýmto konaním. Kešiak našu nedôveru najprv poriadne podkopal svojím pokáním a na dovŕšenie chce ju ešte utopiť v pálenke. Dobre si to rozmyslel. Mal nás pekne pohromade v košiariku ako bača ovce. Bral nás po jednom ako do strungy, a čo sa mu nepodarilo rečami, to si naklonil fľašou, lebo k nej má chlap hneď dôveru. Pili sme ako dúhy a zdravkali, jeden Kešiakovi a iný Marcinkovi. Zaraz sme boli vospolok najlepšími priateľmi. Reči sa každému množili v ústach, ale aj potom prím hral Kešiak. Vrtel sa okolo každého a spod jazyka sa mu len tak prášilo. Bol prívetivý, usmievavý a prajný, každému lahodil. Musím pripomenúť: jeho povaha sa v ten čas tak dokonale premenila k lepšiemu, že ho nikto

nemohol pokladať za podliaka. Bol pozorný, dobrácky, keby sa mu neboli strakateli oči, nuž bol by mal aj tvár príjemnú. Pravdaže, Marcinka sa ani potom nespúšťal. Najčastejšie sa vrtel okolo neho.

Cigáni pílili, len tak cvendžalo v ušiach. Kešiak ich niekedy popoháňal a raz skočil k nim, zastavil ich uprostred piesne a kričí:

— A teraz uvidíte, čo Marcinko dokáže! Marcinko, nezabudol si ešte tancovať? Pozrite, ako vie Marcinko tancovať! — Skríkol na cigánov a sám začal prvý podupkávať a tlieskať.

Nebol by som veril, že Marcinko vie tancovať. Do tanca potrebuje človek viacej pružných svalov, ako mal Marcinko, ale niekedy oči klamú. Marcinko bol iste voľakedy kráľom tanca, ináč si jeho vyčíňanie ani neviem vysvetliť. Vedel sekať nohami ani struna, ach, čo ani struna, ako hotový majster, lebo neboli to len surové chytrácke pohyby, čo jeho telom metali sem a tam, ale lahodné vlnenie, príjemná strojenosť, umenie, hudba, sen, čo človeka schytáva a ovieva ako šepot jarných nocí, čo nás spútava obdivom a dlho udržuje v príjem-

nej lenivosti ako nevtieravá teplota marcových lúčov.

Nedal sa núkať. Troma rezkými skokmi obsiahol miesto, na ktorom mienil tancovať. Cigáni mu hned uhádli nôtu a šľahli prudko do krvi, že to aj nami pohýbalo. Urobili sme okolo vrtiaceho sa zatvorený kruh, bili sme dlaňami do nôty.

Cigán najprv sekal, akoby chcel polámať skôr kosti, potom sa v ňom pravdepodobne ozvala rozpálená step, odkiaľ ušli jeho otcovia, nuž začal badzgať, besnieť, že oceľ cimbala zliala sa v jeden spiež, čo bil do sluchy ani zobudené zvony na poplach. A Marcinkovo telo sa touto besnotou nakazilo. Podskočilo, vytiahlo sa ani guma vozvysok. Narástlo až do povaly, akoby sa chcelo načiahnuť za niektorou hviezdou, čo tamvon istotne žiarili po oblohe a kresali iskrami do rozliatej noci, ale hned sa spustil až k samučkej zemi a bol malý ako bez nôh, vrtel sa, prehadzoval ako ovca napadnutá motolicami. Zdalo sa, že nohami sa ani nedotýka zeme a že všetko robí vo vzduchu. Jeho telo bolo ľahučké, pružné, vari nemal ani jednej kostičky, len samé šľachy. To sa prehlo, to sa zúverilo ani

kôra na slnku, a zas podskočilo, skrútilo sa do klbôčka ani jež. To bolo v guli, alebo sa rozčeslo a niekedy sa chvelo ani osikový list.

No, nikdy by som nebol veril, že je Marcinko taký vycibrený, ba ani to, že ľudské telo je aj na také komediantstvo prispôsobené. Díval si sa na to, a ešte si bol v pochybnostiach. Nazdával si sa, že ťa niekto začítal ako tú ženu, čo si vydvihla sukne uprostred dediny, lebo myslela, že sa brodí vodou. Sieden potom vravel, že Marcinkovi iste voľakedy haličskí cigáni kosti polámali, lebo že celý človek by nemohol také divy stvárať, a neviem, či nemal pravdu.

Cigán divel a Marcinko s ním. Niekedy mu nebolo rozpoznať ani jedinkého úda, mihla sa pred nami len čierna tôňa, a ked bol v najväčšej krútňave, zastal bez jedinkého potočenia, prezrel nás pyšným pohľadom, prehodil sa na ruky a kopol do vzduchu ľahko nohami. Bol takto dolu hlavou a stál ani svieca. Potom rozčesúval pomaly nohy a spúšťal ich už tak, že boli v jednej rovine. Stíchli sme aj s cigánom, lebo sme sa nazdali, že ho rozpára vo dvoje až po hlavu, ale Marcinko

nemal úmysel skončiť komédiu, ktorá už napĺňala hrôzou, odchytil rýchlo jednu ruku od zeme, pridržal sa ňou na rozkrok, a keď napravil rovnováhu a začal pohybovať nohami, akoby sa mienil roztočiť.

Oči ma začali od toho bolieť. No a vtedy bolo počuť odo dvier hlas:

— Marcinko, Kešiak ti viedol ženu do židovského baraka.

To bol Gregor. Prechádzal dverami zadychčaný a rozpálený. Istotne behom.

Dlho som sa potom nevedel prenadiviť, že Marcinka hneď tam na mieste nezabilo. Vo mne sa prinajmenej všetky žily ponatrhávali, ale on sa pozbieral pomaly, vstal a díval sa hlúpo na nás.

Zanemeli sme všetci. V každom sa voľačo krehkého rozbíjalo. Hľadeli sme druh na druha a tuhli, akoby sa metal medzi nami blesk. Len po chvíli zakašlal chrapľavo a pomechril sa nepokojne starý Vraždiak.

Siahol za pás na miesto, kde sa mu opálal na remenci žltý šparcháč, ktorým si čistieval fajku, pričom nás všetkých tmavými očami nedôverčivo

premrvil, vytiahol nôž, a podávajúc ho ohlušenému Marcinkovi, vravel:

— Dobre reže, kúpil som ho v Radvani od Bosniaka len preto, že má zo dvoch strán ostrie.

Nôž mal vykladané črienky a bol iste z dobrej ocele, lebo sa ligotal.

— Ak budeš k nemu od chrbta, mier pod ľavú lopatku, ale istejšie býva do ľavého boku.

Marcinko mu veľa nerozumel, ale keď mal nôž v ruke, prezrel si nás razom všetkých, akoby zisťoval, či sme uhádli jeho myšlienky, a potom sa vytackal z dverí ani námesačník.

Všetky hrdlá driapala úzkosť.

Vonku hučala hora. To silnejšie, to slabšie, podľa toho, ktorý smer si vyberal vietor.

Zasadli sme si za stôl ako ku kartám alebo na dôležitú poradu. Len veľký Chovan sa náhle spomedzi nás vychytil. Najprv šmátral pod pričňou a potom zašomral, že si musí klince do bagančí nabiť. Spomínal mi to už dávnejšie, no prečo sa práve vtedy na to pribral, neviem vám povedať. Hádam potreboval akoukoľvek telesnou námahou prevládať v sebe pliagu, čo nás vtedy všetkých

mordovala. Vari najskorej bolo tak, lebo ked sa povyzúval a sadol na klátik doprostred baraka, kde visela lampa, bil klince do päty s takou silou a treskom, že nám v ušiach zaliehalo.

Sieden sa pokúšal nadpriasť rozhovor. Začal voľačo vravieť o robotníckej organizácii, na ktorú by sme sa vraj mali obrátiť, aby nám vymohla u firmy podvyšok, ale chlapom sa nechcela prichytiť na jazyk nijaká reč. Sedeli bez slova, nemo ani žulové balvany, a hľadeli do seba.

Ja som odprvu sledoval veľkého Chovana. Jeho správanie javilo najväčšie podráždenie čuvov. Znepokojovalo ma to, lebo som azda najlepšie poznal jeho chladnokrvnosť. Venoval sa síce svojej robote, ale nebolo ťažko uhádnuť, že tým spôsobom snaží sa utajiť búrlivý stav duše. Niekedy plesol kladivo o zem, vyskočil zúrivo, akoby sa chcel na niekoho vrhnúť, ale náhle sa zháčil a poobzeral len zblízka pri svetle podošvu baganče. Keď si zas sadal, krivil tvár a spod hustého obočia zazeral po nás. Po každom údere kladivom divo zasipel, akoby v duchu hrešil. Predpokladal som celkom správne, že sa takto dlho neovláda. A naozaj. Onedlho vzopäl

sa do výšky celým ozrutným telom ako kôň, ktorý trhá opraty, odhodil kladivo i baganču a volá na nás divým hlasom:

— Vy hovädá, veď ste mu ho poslali rovno pod nôž!

— Marcinka? — kričím.

— Vari nie Kešiaka!

V celom baraku zvírilo sa náhle zdesenie, akoby nám bol vietor strechu strhol a odniesol. Handrbolcom sa rozviazali jazyky a pokrikovali na nás celkom zrozumiteľnou rečou. Chlapi sa zodvihli z lavíc a rútili sa do tmavej noci. No pristavili sa veľmi skoro, lebo súčasne do dverí vchádzal Kešiak. Oči mal ľadové a prenikavé ani had. Jediným pohľadom posťahoval všetkým horúčku zo žíl. Chvíľku postál, a ked zistil, že chlapi stoja meravo ani koly, ba sú ochotní vystúpiť sa mu aj z cesty, prešiel vedľa nich s blýskajúcimi sa očami ani prízrak. Vzal si pod pazuchu svoju ufúľanú prikrývku a odplúžil sa do tmy. Závan vetra, ktorý sa potom vovalil cez dvere do baraka, šmaril nám do tvárí naposledy odporný pach jeho tela.

Malý Gregor potom vyprával ešte toto:

— Stretol som sa s ním na zákrute. Zďaleka na mňa kýval. Nemohol som mu vyhnúť. Keď ma pristavil, vraví: — Koľko ti dal na pálenku? — Ukázal som mu päťstovku, lebo som ju držal v ruke. On sa smeje a vraví: — To bude dosť tomu hlupákovi za ženu. Viac nedostal ani od generála. — Nerozumel som, čo tára, nuž bežal som ďalej. Keď mi bolo však v kantíne treba platiť, peňazí som nemal. Neviem, ako sa to stalo.

Šabľou sme ho tiež prezývali.

Doslov

O perle sa vravieva, že jej zrod trvá tri až štyri roky.

Asi toľko, koľko trvá, kým sa v tvorcovi zrodí dobrá a múdra kniha. Dobrá, pretože sa prihovára srdcu, a múdra, pretože sa prihovára rozumu. Je mostom medzi dvoma brehmi ohraničujúcimi človeka ako život a smrť. Klenie sa ponad ľudské priepasti ako možnosť stratenej harmónie, ako cesta naspäť, k brehu, ktorý sa čoraz väčšmi vzďaľuje — k domovu, k nízkym dverám a vysokému stolu, k sekere tuho zatatej do zrubu. Taká je Malka, ako hlboko, mocne zatatá sekera. Tak do krvi zatína človek, ktorý sa narodil, vyrástol vo vrchoch. Medzi nepoddajnými, čo sa s nožom za pásom a so sekerou na pleci presekali z temnoty až ku svitaniu. Zatal opravdivo, hlboko, až do dna.

Malka je ten most a hlboký zátin. Tečie z neho sladké a číre ako z javorového dreva. Šťastná poviedka, ktorá jediným objatím obsiahla všetko — báseň aj drámu, prózu i epos, legendu i mýtus, posolstvo aj zvestovanie. Je to kryštál s mnohými hranami. Obracajte ho, ako chcete, vždy svieti svojím vlastným jasom. Nie iba na povrchu, ale aj vo vnútri. Má svoje svetlo, vlastné tajomstvo.

Malka svojimi bielymi rúčkami obsiahla dva živly, dva och démonov, ktorí už od nepamäti zápasia medzi sebou. Od tých čias, ako sa bájna bytosť rozčesla na ženu a muža, trvá ten nežný i búrlivý spor. Zápas so srdcom, vetrom a divým anjelom. Zápas medzi nebom a zemou, medzi vodou a kameňom. A na jeho konci posolstvo: láska je dar, ale treba oň bojovať.

V týchto poviedkach sa všetko hýbe, ruje a zápasí. Kamkoľvek sa pozriete, všade klokocú ostré farby a tuhé tóne, dovnútra zrejú osudné náruživosti a náruživé osudy. Ešte aj ľudský sen sa desí noci. Nikto však nehynie náhodou. Vo Švantnerovej dráme vládne osudné antické predurčenie. Na jeho panteistickej scéne obklopuje človeka bizarný chór: zvieratá, živly, stromy a vrchy. Všetko naňho volá, všetko mu odpovedá, všetko mu spieva, hučí a zvučí ako žriedlo, v ktorom divo zápasia démoni dobra a zla.

Lež perla sa nenájde každý deň.

Básnik sa musí sto, tisíc ráz ponoriť do ožiarených hlbín povestí, rozprávok a mýtov. Musí sa veľa ráz ponoriť až ku dnu, kým ho oslní šťastný záblesk, iskrivý ako hôľny sneh.

Perla sa rodí z bolesti, z trýzne úlomku, zadretého v živom mäse.

Vo Švantnerových novelách zavše cítim, ako to bolí.

Nepamätám sa, kedy som prvý raz čítal Malku, ale bolo to dakedy v študentských časoch. Pamätám sa však, ako som ju cítil a vnímal, viac cítil ako vnímal. Bolo to v povojnovom období, dychtivom po básňach, po svetle, po ľudskom dobrom ráne. Myslím, že vtedy sme skoro všetci načúvali básnikom, nemohli sme sa nasýtiť dobrých a múdrych kníh. Boli to neopakovateľné roky nových zjavení a novej humanity. Malku som vtedy vnímal ako krehký lúbostný príbeh, baladu o mne i o nás, báseň o láske, umocnenú vlastnými opojeniami a snami.

Neskoršie, keď som prežíval skutočné balady a drámy, v časoch zrenia i zákonitého triezvenia, čítal som Malku ako básnivú prózu. Objavil som v nej mýtus túžby a jej naplnenia. Bolo to vtedy, keď som kdesi v sebe samom, na konci ilúzií a opojení, hľadal svetlo a našiel Malku. Jej bielu tvárička v prítmí neskutočnej koliby. To však už nebol príbeh, ale východisko z dilemy. Ponuka znova začať.

Znova som si prečítal Malku a znova ma prekvapila jej tvár a svetlo v jej očiach. Malka nezostarla, je stále čistá, mladá a krásna ako na prahu mojej mladosti. Ešte rezonuje, ešte zvučí a skrytá struna vo mne jej od-

covedá. Priznám sa, čosi vo mne aj zhranelo, aj stíchlo, aj otupelo, ale to nie je únava ani rezignácia. Je to skôr nostalgia klenotníka, ku ktorému sa nečakane vrátila starodávna perla.

Malka prezila svoj hanblivý príbeh a dozrela na podobenstvo, na symbol pravej túžby a čistoty. Prečítali sme ju a poučení vekom a múdrosťou závidíme tým, čo prídu i budú ju čítať po nás. A nielen čítať, ale aj ľúbiť, čakať a hľadať. Lebo Malka oživuje naše nedôverčivé a unavené srdce a zbystruje otupené zmysly.

Taká je Malka.

Švantner prenikavo cítil život. Aj tam, kde ho iní ani len netušili. Robustnou imagináciou oživuje skaly a hory, vody a stromy, vdychuje do nich život ako demiurg-tvoriteľ. Ako pravý tvorca zjavuje neviditeľné a ohlasuje nepočuteľné. Preňho niet mŕtvych vecí, kulís a rekvizít, všetko hrá svoju drámu v dvoch dejstvách života a smrti. Zovšadiaľ sa ozývajú vzrušené hlasy starých balád a mýtov. Ani on, ani jeho svet nepozná pokoj. Ešte aj v slnečnom tichu vysoko na holiach počujeme biť vášnivé srdce jeho hrdinu-štvanca. Zakaždým ho prenasleduje a štve láska alebo nenávisť. Inej možnosti niet. Nič medzi tým a nič okrem toho. Priepasť medzi dvoma skaliskami. Muž

a žena. Puklina v monolite. Osudový priestor ľudskej drámy.

Vo Švantnerových poviedkach všetko vrie, plynie, šumí, klokoce, letí, cvála, uniká i mizne. Nič nemožno zvrátiť, zastaviť, uchopiť a mať. (Vraví: „. . . každá chvíľa, ktorú práve prežívame, je pre nás stratená.") Básnik akoby poznal iba dva pevné body — narodenie a smrť. Všetko, čo je medzi tým, je turnaj živlov, zápas o česť, lásku a sen. Každá jeho novela k nám volá ako zvon, rozkolísaný na dvoch trámoch života a smrti. Práve v tejto optike je básnik zjavný, svojský a neopakovateľný. A tak sa stáva jedným z tých, o ktorých môžeme povedať, že neboli iba povolaní, ale aj vyvolení.

Zavše sme o ňom hovorievali, že je neskutočný, mystický, „anjelský".

Znova som si prečítal jeho Malku a myslím si, že sme sa mýlili.

Naozaj nie je „anjelský". Jediný anjel, ktorého som v ňom našiel, bol čierny anjel smrti. Bojoval s ním celú noc až do svitania a svoj boj vyhral.

Malka je jeho korunný svedok.

Perly nestarnú, iba menia svoj jas a ligot. Po istom čase ich pokryje patina, pripomínajúca staré striebro. Vte-

Štátna vedecká knižnica
BANSKÁ BYSTRICA

DOSLOV

dy pripomínajú májový sneh na holiach a jarné obláčiky putujúce po nekonečnom nebi.

Tam niekde medzi nebom a zemou, medzi poéziou a smrťou, medzi rozčesnutou jedľou a šuchorivým machom v prítmí koliby leží Malka a biele nôžky má prikryté kožúškom.

Odchádza so všetkými, čo prešli, a čaká na všetkých, čo pôjdu.

Andrej Chudoba

Obsah

7 Stretnutia
30 Aťka
54 Malka
91 Prízraky
135 Piargy
177 Šabľa
233 Doslov (A. Chudoba)